

diyanet

Aylık Dergi | Temmuz 2019 | Sayı: 343

BAĞLAMINDAN KOPARILAN KAVRAMLAR

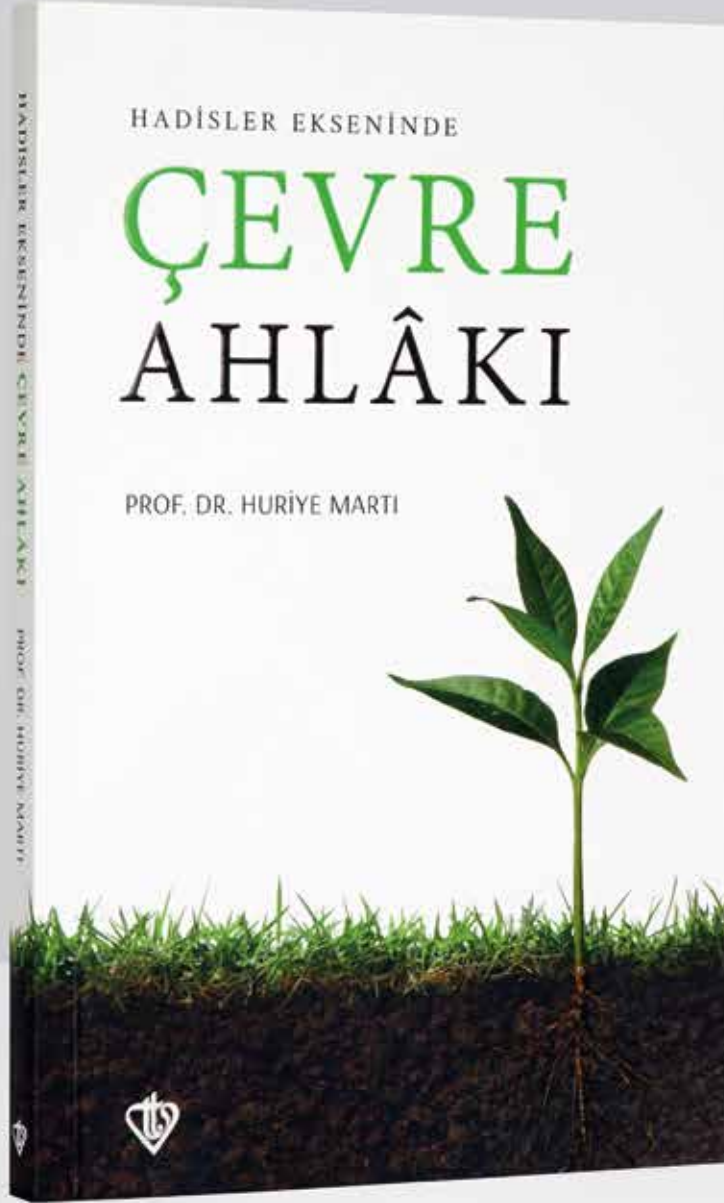
İSTİSMAR
EDİLEN
DİNİ KAVRAMLAR

BİR
İSTİSMARIN
DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

DİN
TAHRİPÇİLERİNİ
TANIMAK

DR. EKREM KELEŞ İLE
DİN İSTİSMARI
ÜZERİNE

REİSLİĞİN İLK
YILLARINDA CAMİLERDE
HİTABET HİZMETLERİ

Bu kitap, dinî önceliklerle eşzamanlı biçimde ekolojik buhranı irdeleyen, etik kuramları ve fikrî gelişimleri izleyebilen, aralarında kurduğu bağ sayesinde zenginlikleri artıran ve duyarlılıkları derinleştiren bir çevre ahlakının izini sürüyor. Çevre deyince hâlâ daha yere çöp atmamak ve ağaç kesmemek dışında birşey düşünemeyen, ekolojik bunalımın boyutları konusunda küresel ısınmadan başka örnek sunamayan bir zihniyet karşısında, Hadisler Ekseninde Çevre Ahlakı'nın söylediği çok şey ve açtığı çok önemli bir ufuk var...

www.yayinsatis.diyagnet.gov.tr

Yurt içinde Diyanet yayınları satış yerlerinden, yurt dışında müşavirlik ve ataşeliklerimizden temin edebilirsiniz.

Islam bir değerler manzumesidir. Değerler ait oldukları anlam havzasından beslenerek olgunlaşır ve toplumsal zemin kazanırlar. Bu zeminde meydana gelecek tahrifat önce kavramları sonra değerleri zedeler. Din, muhatap olduğu bireyi ve toplumu, vahiyle yoğururken her şeyden evvel onun zihninde zeminini kaybeden, amacından saptırılan, manipüle edilen kavramları imar ve inşa eder. Böylece değerleri, kendi hakikatleriyle buluşturur. Kur'an geldiği ortamda, var olmaya devam eden fakat çarpıtılmış kavramları yerli yerine oturtarak âdeta önceliği onların hakkını teslim etmeye vermiştir. İman, ibadet ve ahlak binası bu yeni ve sağlam zemin üzerine bina edilmiştir.

Bütün inanç ve ahlak sistemleri kendilerine özgü bir kavram haritası oluşturmak suretiyle toplumsal bellekte kök salar. Medeniyetlerin gençlik evresinde kavramlarla kuracağı ilişki, bir tür kodlama gibidir. Bu kodlamalar sayesinde inanç ve ahlak, çağlar ve coğrafyalar boyunca bütünlüğünü korur, diriliğini muhafaza eder. İnanç, kavramlar sayesinde toplumsal yaşamın ayrılmaz parçası olur, her biri müstakil olarak farklı anlam katmanlarına sahip olsa da beslendiği kaynak itibarıyla aynı bilinçten aynı değerler manzumesinden beslenirler.

İslam'ın ilk asırlarından itibaren kavramların bazı kesimlerce bağlamından koparılması, bu ortak bilince ve değerler manzumesine zarar veren önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Kimi kişi ve guruplar, kendi amaçları doğrultusunda ya kavramların içini boşaltmakta ya da onları geleneksel zeminlerinden kopararak başka aksların üzerine oturmaya çalışmaktadırlar. Günümüzde pek çok dinî ve kültürel sapmanın, kavramlarla ilişkili olduğu görülmektedir. Tekfir, cihat, şehadet, selefilik gibi pek çok kavram geleneksel bağamlarından koparılarak anakronik yöntemlerle güncel meselelerle irtibatlı hâle getirilmektedir. Ayrıca din istismarcılarının da öncelikli hedeflerinin yerleşik İslami kavramlar olduğu göz önüne alınacak olursa konunun ciddiyeti ortaya çıkmaktadır. FETÖ, DEAŞ gibi terör örgütlerinin müntesiplerinin beyinlerini uyuştururken ilk önce temel dinî kavramları örgütsel amaç doğrultusunda tahrif ettikleri, böylece onları kendilerine sadık birer köleye dönüştürdükleri dikkate alındığında, kavramlara sahip çıkmanın aslında sahil bilgiye, toplumsal huzura ve müşterek istikbale sahip çıkmak anlamına geldiği ortaya çıkmaktadır. Bu yüzden İslam'ın cihanşümul kavram haritasını kendi çıkarlarına alet eden kişi ve yapılara karşı sürekli teyakkuz hâlinde bulunmak her Müslümanın temel görevleri arasında olmalıdır.

Diyanet Aylık Dergi olarak bu ay dini istismar ederek ülkemize yönelik gerçekleştirilen hain kalkışmaya giden süreci daha iyi okuyabilmek için dinî kavramların istismarı konusunu sayfalarımıza taşıdık. Dr. Mehmet Nur Akdoğan, "İstismar Edilen Dinî Kavramlar"; Dr. Bünyamin Okumuş, "Dini Değerlerin İstismarında Selef ve Selefiyye"; Metin Karabaşoğlu, "Bir İstismarın Düşündürdükleri"; Prof. Dr. Asım Yapıcı, "Dini Duyguların İstismarı"; Mustafa Irmaklı, "Emanetin İstismarı ve Hıyanetin Karanlık Yüzü"; Hüseyin Arı, "Din Tahripçilerini Tanımak" yazılarıyla dosyamıza katkıda bulundu. Söyleşi konduğumuz, Din İşleri Yüksek Kurulu Başkanı Dr. Ekrem Keleş.

Cenabı Allah'tan bize ve nesillerimize, hakikate bekçilik yapar gibi kavramların sahil anlamlarına bekçilik yapacak ilmi ve bilgeliği bahşetmesini niyaz ediyor, 15 Temmuz Demokrasi ve Millî Birlik Günü münasebetiyle ülkemiz için canını feda eden bütün şehitlerimizi rahmetle anıyorum.

Bir sonraki sayımızda görüşmek üzere.

İyi okumalar.

Dr. Fatih Kurt

14 GÜNDEM
Bir İstismarın Düşündürdükleri
Metin KARABAŞOĞLU

22 SÖYLEŞİ
Dr. Ekrem KELEŞ

DİN DÜŞÜNCE YORUM

30 Din Tahripçilerini Tanımak
Hüseyin ARI

DIYANET ARŞİVİ

34 Reisliğin İlk Yıllarında Camilerde
Hitabet Hizmetleri
Dr. Mehmet BULUT

VAHYİN AYDINLIĞINDA

38 Cihad: Bilinçli ve Sürekli Aksiyon Hâli
Dr. Abdülkadir ERKUT

HADİSLERİN İŞİĞİNDE

40 Bir İman Göstergesi Olarak Sade Yaşam
Doç. Dr. Abdolvahap ÖZSOY

26 DİN DÜŞÜNCE YORUM
**Emanetin İstismarı ve
Hıyanetin Karanlık Yüzü**
Mustafa IRMAKLI

EN GÜZEL İSİMLER

42 Her Şeyden Sezilen Zahir
Hiçbir Şeyden Bilinmez Bâtın
Fatma BAYRAM

AHVAL-İ DÜNYA

44 Anadolu'yu Mayalayan
Ülke: Özbekistan
Taha KILINÇ

58 DİN VE HAYAT Nübüvvetin Değeri ve Önemi Prof. Dr. Ramazan ALTINTAŞ

BUNU KONUŞALIM

48 Şehit Babası Ekrem ALITKAN ve
Gazi Emre SESSİZ ile Söyleşi
Mahir KILINÇ

İZ BIRAKANLAR

52 Semerkant'tan İstanbul'a Bir
Bilim İnsanı: Ali KUŞÇU
Furkan Yavuz ERDEM

BÜYÜTEÇ

54 Araf'ta Bekleşenler!
Prof. Dr. A. Bülent BALOĞLU

DİN VE HAYAT

62 Huzurun ve Güvenin Limanı: BABA
Muhammed Kâmil YAYKAN

70 KÜLTÜR SANAT EDEBİYAT Göç Esra BERTAN

DİN VE HAYAT

64 Kur'an Üzerine Tefekkür
Dr. Bayram DEMİRCİGİL

KAFAMA TAKILANLAR

66 Neden Hep Beni Buluyor?
Prof. Dr. Cağfer KARADAŞ

DİYANETE SORALIM

68 Başkasına Ait Bir Markayı İzinsiz Kullanmak,
Bunun Ticaretini Yapmak, Para Kazanmak
Dinen Caiz midir?

76 HATIRA DEFTERİ Kutsal Topraklara Yolculuk Mehmet Akif UÇAR

GEÇMİŞ ZAMANIN İZİNDE

72 Kıbrıs Barış Harekatı
Eyüp DEMİR

TEBDİL-İ MEKÂN

78 Elhamra Sarayı
F. Hilâl FERŞATOĞLU

KİTAPLIK

80 Hadislerle Aile
Mehmet Feyzi KILINÇ

temmuz
2019

Abone İşleri

Tel: 0312 295 71 96-97
Faks : 0312 285 18 54
e-mail: dosim@diyanet.gov.tr

online abonelik:

yayinsatis.diyanet.gov.tr

Abone Şartları

Yurt İçi yıllık: 72.00 ₺
Yurt Dışı yıllık: ABD: 30 ABD Doları
AB Ülkeleri: 30 Euro
Avustralya: 50 Avustralya Doları
İsveç ve Danimarka: 250 Kron
İsviçre: 45 Frank

Abone kaydı için, ücretin Döner
Sermaye İşletme Müdürlüğü'nün
T.C. Ziraat Bankası, Ankara
Kurumsal Şube IBAN: TR94 0001
0017 4505 9943 0850 41 nolu
hesabına yatırılması ve makbuzun
fotokopisi ile abonemin hangi
sayıdan başlayacağını bildirir bir
dilekçe, mektup, yazı, faks veya
e-mailin Diyanet İşleri Başkanlığı
Döner Sermaye İşletmesi
Müdürlüğüne gönderilmesi
gerekmektedir.

Temsilcilikler; Yurt İçi: İl
Müftülükleri, İlçe Müftülükleri -
Yurt Dışı: Din Hizmetleri
Müşavirlikleri, Din Hizmetleri
Ataşelikleri.

Yayın Türü: Aylık, Yerel, Süreli
Yayın, Diyanet Aylık Dergi (Türkçe)
Basım Tarihi: 28.06.2019

Baskı
Çağlayan A.Ş.
Tel: 0232 274 22 15

Yayımlanacak yazılarda düzeltme
ve çıkartmalar yapılabilir. Yazıların
bilimsel sorumluluğu yazarlarına
aittir. Diyanet Aylık Dergi, Diyanet
İşleri Başkanlığı yayın organıdır.
Dergide yayımlanan yazı, konu,
fotoğraf ve diğer görsellerin her
hakkı saklıdır.

İzinsiz, kaynak gösterilmeden her
türlü ortamda alıntı yapılamaz.

Prof. Dr. Ali ERBAŞ
Diyanet İşleri Başkanı

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Rahman ve Rahim olan Allah'ın Adıyla.

KAVRAMLARIN İSTİSMARI

Kavramlar düşüncenin anlam haritalarıdır. Bu sebeple insan-
noğlu, dış dünya ile irtibatını kavramlarla izah etmekte, farklı inanç ve düşüncelerle de kavramlar üzerinden yüzleşmektedir. Dolayısıyla bir din, ideoloji ya da iddiayı tanımak için öncelikle onun kavramlarını bilmek gerekir. Nitekim Allah'ın yeryüzüne en büyük ve evrensel nimeti olan İslam'ı anlama ve onun insanlığa umut dünyasını kavrama noktasında bizlere tevhit, nübüvvet, ahiret, rahmet, adalet, ihsan gibi kavramlar rehberlik etmektedir. Diğer yandan, bir anlayışın tahrif edilmesi ve istismarı da kavramlarını yanlış yorumlamak ve çarpıtmakla başlamaktadır. Bu manada Kur'an'ı Kerim, geçmiş kavimlerin vahyi tahrif etmeye yönelik davranışlarından bahsederken, onların kelimelerin anlam ve bağlamlarını çarpıttığından ve böylece bir nevi ilahi kelamı istismar ettiklerinden bahsetmektedir. (Bakara, 2/75; Maide, 5/13.) Buradan da anlaşıl-
maktadır ki tarih boyunca farklı amaç ve yöntemlerle dinin ilke-
leri ve kutsalları üzerinden kit-

leler manipüle edilerek hakikat istismar edilmeye çalışılmıştır. Bunun için, Kur'an'da "nifak" terimiyle gündeme gelen ve münafıklık olarak tanıtilan söz konusu ikiyüzlü ve istismarcı tehlikeye karşı müminler sürekli ikaz edilmiştir.

Günümüzde dikkat edilmesi gereken bir sorun haline gelen din istismarı; İslam'ın kavram ve değerlerini kullanarak insanları kandırmak suretiyle sömürme, maddi-manevi çıkar sağlama, fitne ve fesada sebebiyet verme şeklinde tebarüz etmektedir. İstismarcılar, başta yüce dinimiz İslam'ın iki önemli aslı olan ayet ve hadisler olmak üzere, dinin ana ilke ve referanslarını çarpıtma, ashab-ı kiramın ve tarihi şahsiyetlerin hayatlarını gelişigüzel yorumlama, onlar üzerinden kendilerine meşruiyet alanı oluşturarak menfaat elde etme ve gizli emellerini güçlendirme yoluna gitmektedir. Nitekim İslam'ı temsil ettiklerini iddia ederek tefrika ve bozgunculuk yapan FETÖ, DEAŞ, el-Kaide, Boko Haram gibi terör örgütleri,

kavramlar ve değerler üzerinden dini istismar eden yapıların açık örnekleridir. İtikadi, amelî ve ahlaki birer sapma hareketi olan söz konusu örgütler, dinin temel kavram ve değerlerini süfli emellerine alet etmekte, vekâlet savaşlarıyla İslam diyarlarını harabeye çevirmekte ve özellikle gençleri hain emelleri için kullanmaktadır.

Küresel derin yapıların İslam coğrafyasında fitne, tefrika ve terör aracı olarak kurduğu sinsi ve karanlık bir yapı olan ve 15 Temmuz 2016'da ülkemizin bütünlüğüne kasteden FETÖ terör örgütü, Allah ve Peygamber tasavvurunu, İslami kavramları, insani ve vicdani değerleri tahrif ve tahrif ederek dini, her türlü çıkarına alet eden bir sömürü şebekesidir. Bu meşum yapı, sırlı ve gizemli söylemlerini dinî motiflerle perdelemiş, görünüşte hürmetkâr ama gerçekte reddedici bir metotla ayet ve hadisleri istismar etmiş, dinin bütün ilke ve kutsallarını karanlık emelleri için kullanmıştır. Ayrıca mensuplarının İslam dini hakkında,

başta Kur'an olmak üzere sahih kaynaklardan bilgi sahibi olmalarını engellemiş, eleştirel bakışı yok ederek müntesiplerini, emirlerini yerine getiren robotlar haline getirmiştir.

Başta FETÖ olmak üzere, sözü edilen istismarcı yapılar tarafından dinî kavramların çarpıtılarak hakikatin istismarı noktasında öncelikle, fani şahsiyetlere beşer üstü vasıflar atfedilerek örgüt ya da grup liderleri adeta tanrısal varlıklar olarak lanse edilmekte ve nihayetinde İslam'ın en temel kavramlarından olan tevhit, istismar konusu haline getirilmektedir. Bununla birlikte, birtakım şahıslara adeta peygamber otoritesi atfedilerek nübüvvet kavramı ve Peygamberimizin manevi şahsiyeti istismar edilebilmektedir. Yalan, aldatma, hile, kumpas, ikiyüzlülük, güç tutkusu, tevazu ile maskelenmiş kibir, seçilmişlik duygusu, kendini mükemmel görme gibi saplantılar; dinî kimlik, kisve ve söylem ile gizlenmeye çalışılmakta ve İslam'ın üzerinde titizlikle durduğu kavramlardan biri olan samimiyet istismar edilmektedir. Çeşitli isimler altında hücresel ortamlar oluşturularak müntesipler, toplumdan, birlik-beraberlik şuurundan kopartılmakta, örgüte ve lidere tam itaat dışındaki bütün aidiyetleri yok edilerek aile, istişare ve ümmet bilinçleri örselenmektedir. Bu meyanda, İslam düşüncesi ve ahlakının hiçbir yerinde karşılığı bulunmayan, olduğundan farklı görünme yani bir nevi ikiyüzlülük olan takiye davranışı çeşitli gerekçelerle pervasızca kullanılarak mümin ahlakı büsbütün zedelenmektedir. Ayrıca

İslam'ın temel ibadetlerine dair hükümler gelişigüzel mülahazalarla tevil edilmekte, ibadetlerin anlam dünyaları boşaltılmakta, bilhassa zekât, sadaka, kurban ve himmet adı altında toplanan yardımlarla insanların kulluk bilinci istismar edilmektedir. Belki de en önemlisi, İslam kültür ve medeniyetine ait "imam", "hoca efendi", "cemaat", "hizmet" gibi her biri ayrı değere sahip olan birçok kavram, örgüt hiyerarşisine alet edilip kirletilerek itibar suikasına maruz bırakılmaktadır.

Bu noktadan hareketle ifade edelim ki, 15 Temmuz'da yaşanan acı tecrübe ve İslam coğrafyasında dinî görünümlü tefrika ve terör unsuru yapılar; inancımızı ve mukaddesatımızı kendi çıkarları doğrultusunda suistimal eden kişi ve gruplara karşı uyanık olmamız gerektiğini bize güçlü bir şekilde hatırlatmıştır. Dolayısıyla, dinin temel kaynaklarını referans almaya, kendi kitap ve söylemlerini öne çıkaran, ayet ve hadisleri, kavram ve ilkeleri yanlış yorumlayan, şahısları kutsallaştırarak hakikatin kaynağı gibi gösteren, mensuplarını hikâye ve aldatmalarla seçkinleştirerek ümmet birliğinden koparan söylem, kişi ve gruplara karşı daha dikkatli olunması gerektiği açıkça ortaya çıkmıştır. Çünkü istismar edilen kavram ve değerleri hep beraber doğru ve güçlü şekilde yeniden tahkim etmek için çalışmak, bunları istismar edenlere karşı bilinçli olmak hepimiz için inancımız ve geleceğimiz açısından oldukça önemli bir sorumluluktur.

Bu itibarla, bahse konu istismarın önüne geçmek için öncelikle, istismarcı yapı ve anlayış-

ların ortaya çıkışını hazırlayan sebeplerin ve zeminin gerçekçi şekilde analiz edilmesi gerekmektedir. Bu açıdan, sahih dinî bilginin doğru bir metotla, açık, şeffaf ve denetlenebilir bir ortamda, planlı bir müfredat dâhilinde, pedagojiye uygun şekilde yapılması ve arzu edenlerin dinî bilgilenme, rehberlik ve ibadetlerini yerine getirme ihtiyacının karşılanması hayati öneme sahiptir. Zira İslam'ın inanç, ibadet ve ahlak esasları Kur'an ve sünnet ışığında ve pedagojik usuller çerçevesinde bir bütün olarak öğretilmeyince, sahte dinî kimliklerin ve yanlış dinî bilginin ortaya çıkıp karşılık bulmasına uygun bir zemin oluşmakta, inancını öğrenme ve temel ibadetlerini yerine getirme noktasında doğru rehberlikten mahrum kalan, baskı altına alınan ve söz konusu ihtiyaçları karşılanmayan kitleler, istismarcılar için uygun hedefler haline gelmektedir.

Sonuç olarak dini istismar eden örgütlerin, genellikle özgüveni, özgür ve özgün düşüncesi, kimlikli ve karakterli duruşu ellerinden alınmış genç kitleler oluşturmaya çalıştığı gerçeğinden hareketle, çocuklarımızın okul öncesi eğitimden başlamak üzere, sağlıklı bir karakter ve değer aşıl原因an, iyi bir kul ve güzel ahlaklı bir insan olarak yetiştirmelerini sağlayan bir anlayış için daha çok özen gösterilmesi önemlidir. Bu manada Diyanet İşleri Başkanlığımız; Kur'an kursları, camiler, başta olmak üzere yayınlar, seminerler, aile, gençlik ve diğer din hizmetleri faaliyetleri ve bütün personeli ile milletimizin dinî hayatına rehberlik etmeye devam etmektedir. ■

İSTİSMAR EDİLEN DİNÎ KAVRAMLAR

Dr. Mehmet Nur AKDOĞAN
DİB Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

islam; inanç esasları ve ibadetler yanında değerler üzerine bina edilmiştir. Bu değerler, kavramlarla hayat bulur. İslam'ın ulvi mesajının insanlığa açılan kapıları mesabesinde olan kavramlar, asıl manalarından koparıldığında ya da içleri boşaltıldığında, İslam'ın umut aşıl原因, dünya ve ahiret saadetini temin eden kuşatıcılığına gölge düşürülmüş olur.

Islam'ın güzelliğinin günlük hayatta mücessem karşılıkları olan dinî kavramlar ve değerler, istismar eden taraf açısından sadece çeşitli süfli emellere ulaştıran vesilelerdir. Bu emeller arasında “maddi veya manevi çıkar temin etmek”, “öne çıkma ve liderlik arzusu” “insanların uhrevi beklentilerini istismar” sayılabilir. Bu amaçlar uğruna kullanılan dinî kavramlar, yapı bozuma uğratarak işlevsizleştirilmekte veya zayıf olan manasından hareketle hedef kitleye aktarılmaktadırlar.

En çok istismar edilen kavramlar arasında “cihat, şahadet, itaat, dârü'l-İslam, dârü'l-harp, hilafet, tekfir” kavramları zikredilebilir. Ancak yazımızda özellikle “cihat”, “intihar/istişhâd eylemleri” ve bunlara “vesile” kılınan “tekfir” kavramları üzerinde durulacaktır.

Hız. Peygamber'in (s.a.s.) hayatındaki rahmet ve merhamet tablolarını göz ardı eden radikal örgütler, kendi faaliyetlerine meşruiyet zemini oluşturmak için devreye farklı argümanları sokmaktadırlar. Bu kapsamda en çok istismar ettikleri kavramlardan biri hiç şüphesiz “tekfir”dir.

Tekfir nedir?

Tekfir, bir Müslümanı ya da Müslüman olduğu bilinen bir kimseyi küfre nispet etmektir. Tarihte, Müslümanları kâfir ilan etme konusunda hiç tereddüt yaşamayan ilk topluluk Haricilerdir. Sıffin Savaşı'ndaki Hakem Olayı'na bir tepki olarak ortaya çıkan bu yapı, aralarında Hız. Ali'nin de bulunduğu pek çok güzide sahabeyi “Hüküm ancak Allah'a aittir.” (Yusuf,

12/40.) ayetine muhalif davranmakla suçlayıp kâfir ilan etmiş ve onların kanlarını dökmekten imtina etmemiştir. Ancak Hız. Ali'nin, Kur'an ayetini istismar edenlere karşı söylediği “Batıla alet edilmiş hak söz” ifadesi, onların usulsüzlüğünü ortaya koyan en veciz sözlerdendir.

Haricilerle aynı yöntemlerde birleşen ve kendi amaçları uğrunda tekfir kavramını bir silah gibi kullanan bugünkü bazı yapılar da işledikleri cürümleri bağlamından kopardıkları Kur'an ayetlerine dayandırma gayreti içerisindeyler. Oysaki Kur'an ayetlerinin siyak-sibakı, sebep-i nüzulü, Kur'an'ın kendi içerisindeki anlam bütünlüğü, Hız. Peygamber'in örnekliği ve sahabenin ilgili ayet(ler) hakkındaki görüşleri ayetlerin doğru anlaşılmasında oldukça önemlidir.

Tekfir konusunda İslam'ın temel yaklaşımı, kendisini Müslüman olarak tanımlayan bir kişiye “kâfir” ithamında bulunmamaktır. Kelime-i tevhid ilkesini benimseyen ve sözlü olarak ifade eden herkes mümin kabul edilmektedir. Bu hususta Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulur: “Ey iman edenler! Allah yolunda sefere çıktığınız zaman, gerekli araştırmayı yapın. Size selam veren kimseye, dünya hayatının geçici menfaatine (ganimete) göz dikerek ‘Sen mümin değilsin.’ demeyin.” (Nisa, 4/94.)

Tekfirden kaçınılması gerektiği hususunda bir başka delil de Hız. Peygamber'in (s.a.s.) uygulamasıdır. Bir seriyye esnasında Hız. Üsame, düşman saflarından birini öldürecekken karşıdaki kişi kelime-i tev-

hid'i söyler, buna rağmen Hız. Üsame o adamı öldürür. Ordu, Medine'ye döndüğünde olay Hız. Peygamber'e anlatılır. Hız. Peygamber (s.a.s.), adamı niçin öldürdüğünü Üsame'ye sorar. Bunun üzerine Üsame, o kişinin öldürülmemek için kelime-i tevhid getirdiğini söyleyince Efendimiz “Sen onun kalbini mi yardım?” buyurarak, yaptığı işte hatalı olduğu uyarısında bulunur. (İbn Ebî Şeybe, Musannef, VI, 480; Nesâî, Siyer, 12.) Başka hadis-i şeriflerde de kelime-i tevhid'i söyleyenlerin (Müslim, İman, 33.), kibleye yönelip namaz kılanların, Müslümanların kestiği hayvanın etinden yiyenlerin Müslüman kabul edileceği, Allah ve Resulü'nün koruması altında olacağı ifade edilmektedir. (Buhârî, Salât, 28.)

Kur'an ve sünnetin tekfire yaklaşımı bu iken, çağdaş Haricî düşüncesine sahip olan örgütlerin, başta kendilerine muhalif yapılar olmak üzere siyasi açıdan düşman oldukları her grubu ve mensuplarını tekfir ettikleri görülmektedir. Bu da tekfir söyleminin, söz konusu örgütlerin stratejisine hizmet eden bir araç olarak kullanıldığını göstermektedir. (Bkz. Dini İstismar ve Tedhiş Hareketi DEAŞ (Rapor), DİB Yayınları, s. 14.) Bunun yanı sıra radikal örgütler nezdinde tekfir, kendileri gibi düşünmeyen herkese karşı sözde “cihat”ın bir gerekçesidir.

Cihat nedir?

Cihat, sözlükte “gayret etmek, çaba göstermek, bütün gücünü sarf etmek” gibi anlamlara gelmektedir. Terim olarak ise “Bir kimsenin sahip olduğu bütün vasıtalarla Allah yolunda mücadele etmesi ve bütün gay-

retini ortaya koymasidir.” Yani, dış düşmana karşı mücadele etmek de dâhil olmak üzere kişinin nefsinin kötü arzularından başlamak suretiyle Allah’ın rızasına giderken karşılaştığı bütün engellerle mücadele edip onları ortadan kaldırma (izale etme) çabasıdır. (Komisyon, Şiddet Karşısında İslam, DİB Yayınları, İstanbul 2014, s. 301.)

Cihat hakkında en geniş taksimatı İbn Kayyım el-Cevziyye’nin yaptığını söylemek yanlış olmaz. O, cihadı mertebelere ayırırken dört ana başlık altında toplam on üç alt başlıktan/mertebeden söz eder. Bu taksimatta sadece bir mertebeye silahla yapılan cihadı (kıtal) karşılarken diğer bütün cihat çeşitleri kişinin gerek nefsiyle gerek çevresindeki kötülüklerle mücadelesi gerekse taat ve ibadete devamı şeklinde tasnif edilir. (İbn Kayyım el-Cevziyye, Zâdu’l-Meâd, III, 9 vd.)

Bugün İslam karşıtı söylemlerin ve İslamofobi’yi körükleyen odakların temel argümanlarından biri de içi boşaltılmış ve anlam kaymasına uğratılmış cihat kavramıdır. Ancak üzüntüyle belirtmek gerekir ki İslam ve Müslümanlar adına hareket ettiğini iddia eden bazı çevrelerin cihat kavramını kendi arzularına göre şekillendirmeye çalışmaları, söz konusu odakların değirmenine su taşımaktadır.

İslam’ı “savaş, kan dökme, kafa kesme veya adam öldürme” ameliyelerine hasredenler ve Hz. Peygamber’i (s.a.s.) “bir elinde Kur’an bir elinde kılıç” şeklinde tanıtanlar en az İslamofobi’yi körükleyenler kadar suçludur. Böyle bir söylem en başta Kur’an-ı Kerim’in rah-

met yüklü mesajlarına aykırıdır ve yeryüzünü her yönüyle imar eden İslam medeniyetinin esasları ile çelişmektedir. Çünkü Kur’an-ı Kerim, “(Ey Muhammed!) Seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik” (Enbiya, 21/107.) buyurarak Efendimizi (s.a.s.) “rahmet peygamberi” olarak tanıtmaktadır.

Kendilerini İslam’ın ve Müslümanların yegâne temsilcisi konumunda gören radikal bazı dinî örgütler, cihadın pek çok mana ve mertebelerini görmezden gelmektedirler. Buna bağlı olarak cihadı sadece “kıtal/savaş” ile sınırlandırmakta ya da cihadın “kıtal” çeşidini incelemektedirler. Bunu yaparken İslam’ın yüce gayelerini göz ardı ederek kendi meşruiyetlerini ispat uğrunda seçmeci, yüzeysel ve çıkarıcı bir üslupla cihat kavramını hoyratça kullanmaktadırlar.

Kitap ve sünnette cihat

Kur’an-ı Kerim ve hadis-i şerifler, cihadın nasıl anlaşılması gerektiği konusunda pek çok örnek barındırmaktadır. Bu bağlamda Furkan suresinin 52. ayeti bize bir perspektif sunmaktadır. Söz konusu ayette Yüce Allah, “Öyleyse artık inkârcılara boyun eğme, bununla (Kur’an ile) onlara karşı bütün gücünle cihad et.” buyurmaktadır. Cihadı emreden bu ayet, her şeyden önce Mekke’de inmiştir. Oysa hicret öncesinde Hz. Peygamber’in (s.a.s.) Mekke’li müşriklerle kıtal (savaş) anlamında cihat ettiği vaki değildir. Öte yandan ayet, kâfirlerle mücadele ederken Kur’an’dan hareket edilmesi ve böylece onların iddialarının çürütülmesi şeklinde

önemli bir yöntem de ortaya koymaktadır.

Hz. Peygamber’in hayatında da cihat kavramının nasıl anlaşılması gerektiğini ortaya koyan pek çok örnek vardır. Bunlardan biri şöyledir: Hz. Peygamber (s.a.s.), Tebuk Seferi’nden dönerken yanındaki ashabına, “küçük cihattan büyük cihada döndük (dönüyoruz)” der. Bunun üzerine ashab, büyük cihadın ne olduğunu sorunca “Kulun heva ve hevesleriyle mücadelesidir.” (İbn Battal, Şerh ala Sahihî’l-Buhârî, X, 207-209.) buyurur. Her ne kadar bu rivayet senet zinciri açısından zayıf görülmüşse de mana itibarıyla Efendimizin cihat anlayışına uygun olduğu benzer hadislerden anlaşılabilir. Nitekim bir başka hadiste “(Asıl) mücahid, nefsiyle cihâd edendir.” (Ahmed b. Hanbel, Müsned, XXXIX, 375; Tirmizî, Fezailü’l-Cihâd, 2.) buyurulmaktadır. Çünkü nefsinin, heva ve heveslerini gemileyemeyen, kendisini Yüce Allah’a isyana sevk eden dürtülerini dizginleyemeyen, hayatının her alanını Yüce Allah’ın razı olacağı bir kulluk bilinciyle geçiremeyen kimsenin, cihadın diğer mertebelerini hayatına nakşetmesi mümkün değildir.

Hz. Peygamber’in (s.a.s.) cihat anlayışında, savaşmak temel hedef değildir. Bu bağlamda, cihat için kendisinden izin isteyen sahabeye “Senin cihâdın ebeveynin hakkındadır (onlara iyi muamelede bulunmandır).” (Buhari, Edeb, 3; Müslim, el-Birr ve’s-sıla ve’l-âdâb, 5.) buyurmuştur. Aynı şekilde zalim sultana karşı hakkı söylemek cihadın en üstünü olarak nitelendirilmiştir. (Ebu Davud, Melahim, 17; İbn Mace, Fiten, 20.)

Ayetlerde ve sahih hadislerde cihat bu şekilde sunulmasına rağmen bunu görmezden gelen radikal bazı örgütler ise cihadın “en faziletli” şekli olarak intihar eylemlerini “istişhad” adı altında savunmaktadırlar.

İstişhad (eylemi) nedir?

Sözlükte, “şehit olmak, şehit olmayı arzulamak, şehit olma girişimi” gibi anlamlara gelen istişhad; çeşitli radikal örgütlerin cihatla beraber en fazla istismar ettiği bir diğer kavramdır.

İslam dininin büyük bir önem atfettiği, Yüce Allah’ın çeşitli ayetlerde övgü ile bahsettiği (Bakara, 2/154; Al-i İmran, 3/169-170; Nisa, 4/69.), Efendimizin (s.a.s.) de arzuladığı (Buhari, İman, 26; Müslim, İmâre, 103, 107.) şehadet mefhumu, şimdilerde bazı örgütlerin en fazla yıpratıldığı hususlardandır. Sözde bu arzularına ulaşmak adına kadın, çocuk, yaşlı demeden masumları katledenler, Yüce Allah’ın rızasını gözetmediklerini açıkça ortaya koymaktadırlar. Zira Yüce Allah, Âdemoğlu olması yönüyle insanlar arasında bir farklılık gözetmeksizin hepsini saygın kıldığını (İsra, 17/70.), haklı bir sebep olmadıkça Allah’ın muhterem kıldığı cana kıyılmaması gerektiğini (İsra, 17/33.) haber vermektedir.

Canın korunması, İslam dininin temel ilkelerindendir. Nitekim Kur’an-ı Kerim’de, “Kim bir mümini kasten öldürürse cezası, içinde ebediyen kalacağı cehennemdir. Allah ona gazap etmiş, onu lânetlemiş ve onun için büyük bir azap hazırlamıştır.” (Nisa, 4/93.) buyurulmaktadır. Bir diğer ayette ise bir kişiyi öldürmenin tüm insanlığı öl-

dürmeye, bir kişiyi yaşatmanın ise bütün insanlığı yaşatmaya eşdeğer olduğu vurgulanmaktadır. (Maide, 5/32.)

Müminin hürmetinin, Allah katında Kâbe’nin hürmetinden daha yüce olduğunu (İbn Mace, Fiten, 2.) belirten Hz. Peygamber (s.a.s.), bir Müslümanın kanının, malının ve ırzının diğer Müslümana haram olduğuna dikkat çekmiş (Müslim, Birr, 32.), haksız şekilde bir cana kıymayı büyük günahlar arasında saymıştır. (Buhari, Şehâdât, 10.) Aynı şekilde İslam âlimleri de, şirkten sonra en büyük günahın masum insanın canına kıymak olduğunu ifade etmişlerdir. (Nevevî, Şerhu Müslim, II, 81.)

İslam’da hayat hakkının dokunulmazlığı ilkesinin esnetilebileceği alanlar; mahkeme kararı ve savaş ortamıyla sınırlıdır. Bununla birlikte İslam, Müslümanlar ile kâfirler arasındaki savaşta bile sınırsız bir serbestlik vermez. Örneğin, Yüce Allah, bir taraftan savaş için Müslümanlara izin verirken diğer taraftan aşırılıklardan men eder. (Bakara, 2/190.) Aynı şekilde Allah, Müslümanlarla fiili savaş hâlinde olmayanlara iyilik yapmayı, onlara adaletle muamelede bulunmayı yasaklamaz. (Mümtehhine, 60/8-9.) Öte yandan Hz. Peygamber’in (s.a.s.) gönderdiği ordulara genel talimatı da kadınlara, çocuklara, yaşlılara, savaşmayanlara, mabetlerinde ibadet edenlere, hatta ağaçlara, bitkilere bile zarar verilmemesi yönündedir. Hâl böyleyken canlı bomba olarak veya bomba yüklü araçlarla masum insanları hedef alan intihar saldırılarını istişhad olarak değerlendirmek mümkün değildir.

(Komisyon, Sorularla İslam, DİB Yayınları, s. 146.)

İslam’ın insanı yaşatmaya gösterdiği hassasiyet Hz. Peygamber’in savaş meydanında Hz. Ali’ye yaptığı şu uyarısında saklıdır: “Allah’ın, senin vesilenle bir kişiyi hidayete erdirmesi senin için kırmızı develerden daha hayırlıdır.” (Buhari, Ashâbu’n-Nebî, 9; Müslim, Fezâilü’s-Sahâbe, 34.) Dolayısıyla “Öldürmek değil, yaşatmak esastır.” Aynı şekilde bir masumun, hele ki bir müminin canına kıymak, Yüce Allah nezdinde dünyanın yok olmasından daha ağırdır. (İbn Mâce, Diyât, 1; Tirmizî, Diyât, 7.)

Başka bir masumun canını hedef alan eylemler haram olduğu gibi kişinin kendi canını ölüme sürüklemesi demek olan intihar da haram kılınmıştır. Çünkü kişiye emanet olan cana karşı yapılacak her türlü saldırı ve müdahale kınanmıştır. Bu bağlamda Hz. Peygamber (s.a.s.), “Kim, ne ile intihar ederse kıyamet günü onunla azap olunur.” (Buhârî, Cenâiz, 84; Edeb, 44; Müslim, İman, 176, 177.) buyurmaktadır.

Buna göre, kelime kökü itibarıyla “barış, esenlik” manalarına gelen ve insanlara hem dünya hem de ahiret mutluluğunu vadeden İslam’ı “öldürme dini” gibi tanıtmak İslam’ın özünü bağdaşmaz. Gerek cihat gerekse şehadet, temel gaye olan Yüce Allah’ın rızasına erişmek için vesilelerdir. Ancak eğer bu vesileler istismar edilerek ve çarpıtılarak gayenin yerini alırlarsa İslam’ın arzulamadığı sonuçların ortaya çıkması kaçınılmaz olacak ve en büyük zararı (maalesef), İslam ve Müslümanlar görecektir. ■

DİNÎ DEĞERLERİN İSTİSMARINDA SELEF VE SELEFİYYE

Dr. Bünyamin OKUMUŞ

DİB Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

Selefin tanımı ve kimliği

Arapça çoğulu eslaf olan selef, kelime olarak “eski âdem, ced; ecdat, geçmişler, eski âdemler”, “Bir hâl ve durumda diğerinden evvel bulunmuş olan kişi, geçmiş, eski.” demektir. Mesela, “Halef selef yolda buluştular; Onunla filan memuriyette halef selef olduk.” denir. “Eslafın/öncekilerin eserine tabiiyet etmek; onları örnek alıp izlerinden gitmek.” anlamına gelir.

“Selef” kelimesi İslam literatüründe ilk dönemlerden beri kullanılagelmıştır. Kelime Kur’an-ı Kerimde sekiz yerde geçer. (Bakara, 2/275; Nisâ, 4/22-23; Maide, 5/95; Enfal, 8/38; Yunus, 10/30; Hakka, 69/24; Zuhuruf, 42/56.) Bir ayette şöyle buyrulur: “Onları sonrakiler için bir selef ve bir örnek kıldık.” (Zuhuruf, 43/56.) Bu ayetteki “selef” kelimesiyle, kendileriyle sonrakilere vaaz edilen ve ibret alınan öncekiler kastedilir. (İbn Manzûr, Lisanu’l Arab, s-l-f kelimesi.) Zira ayette geçen “mesel/

örnek” kelimesi sonrakiler için ibret kılma ve nasihat etme anlamı taşır. (Taberî, Muhammed İbn Cerîr, Câmi’ul-Beyân fî Tefsîri’l-Kur’ân, Beyrut-Lübnan 1987, c. 24, s. 51-52.) Kur’an-ı Kerimde dikkat çekildiği üzere kıssalar, geçmişe dair haberler ve önceki kavimlerin hayat hikâyeleri de akıl sahipleri için ibret kılınmıştır. (Yusuf, 12/111.)

En güzel örnek

Hiz. Aîşe’den rivayet edildiğine göre Peygamber Efendimizin

İslam'ın ilk asrına nispetle asrısaaadet vurgusu, selef olma önceliği/şerefi, zaman ve mekândan ziyade bizzat Hz. Peygamber'le birlikte İslam dininin inşasında rol almış olmaktan kaynaklanır. Bu bakımdan halef için ashab her şeyden önce özlemle yâd edilen bir selef/geçmiş ve onların yaşadığı zaman dilimi de “asrısaaadet” olarak anılır.

vefatına sebep olan hastalığı sırasında bir gün Hz. Fatıma çıkagelir. Hz. Aişe, Hz. Fatıma'nın yürüyüşünün babasının yürüyüşüne ne kadar çok benzediğini hayranlıkla izler. Allah'ın elçisi kızını Fatıma'yı görünce “Hoş geldin.” der, sağ yanına oturtur. Kulağına da bir şey fısıldar. Fatıma hüzne gark olur, teessürle ağlar. Bunu gören Allah'ın elçisi kızının kulağına bir şey daha fısıldar. Fatıma bu defa da sevinçle tebessüm eder. Bu durum Hz. Aişe'nin merakını celbeder. Hz.

Fatıma'ya der ki: “Resulüllah, hanımlarına değil de sana bir sır verdi; bunun üzerine sen de ağladın. Bana söyler misin Resulüllah sana ne dedi?” Hz. Fatıma, Resulüllah'ın sırrını hiçbir kimseye açmayacağını belirtir. Hz. Aişe'nin merakı ise Resulüllah'ın vefatından sonra da devam eder; Hz. Fatıma'ya “Ahdettim, bana haber ver, Resulüllah o gün sana ne demişti?” diye sorar. Bunun üzerine Hz. Fatıma der ki: “Evet! Şimdi Allah'ın elçisinin bana verdiği sırrı ifşa edebilirim: O gün Resulüllah kulağıma şunu fısıldamıştı: Cebrail Kur'an'ı her yıl bir defa okurdu, ben tekrar ederdim. Bu sene ise bana iki defa okudu. Öyle sanıyorum ki ecelim yaklaştı. Senin için ne güzel bir selefim ben!” Hz. Fatıma “İşte beni hüzünle ağlatan Allah'ın elçisinin bu haberi idi. O anda Allah'ın elçisi benim hâlimi görünce ikinci defa kulağıma şunu fısıldadı: ‘Kızım Fatıma! Bu ümmetin hanımlarının efendisi olmak istemez misin? Ehlibeytimden bana ilk kavuşan olmak istemez misin?’ Bunun üzerine tebessüm etmiştim.” (Müslim, “Kitabu Fezaili's-Sahabe”, 15/97 (2450); Buhârî, “Menâkib” 61/25 (3523-3625).)

Hz. Fatıma'nın adımlarının Hz. Peygamber'in adımlarına benzemesi ve Hz. Peygamber'in kendisini kızı için güzel bir selef/öncü olarak nitelendirmesi selefın değerinin vurgulanması bakımından önemlidir. Zira selef örneklik bakımından önce gelen olduğu gibi aynı zamanda yolundan gidilen, izi sürülen kimsedir.

Asrısaaadet ve Selef

H. Peygamber'in şöyle buyurduğu rivayet edilir: “Ümmetimin en hayırlısı benim asrımda olanlardır. Sonra onları takip edenler gelir. Sonra da onları takip edenler gelir.” (Buhârî, Sahîh, “Kitâbu Fezâilu's-Sahabe/Fazâili Eshabi'n-Nebiy” 61/29-1 (3650))

Bu hadiste Hz. Peygamberle birlikte İslam'ın inşasında rol almış sahabeden ve onların izini süren ikinci ve üçüncü nesil olan tabiin ve tabiinin tabiilerinden söz edilir. Bunlar selef-i salihin olmakla birlikte onların gitmiş olduğu yolu takip edenlere de selef denir.

İslam'ın ilk asrına nispetle asrısaaadet vurgusu, selef olma önceliği/şerefi, zaman ve mekândan ziyade bizzat Hz. Peygamber'le birlikte İslam dininin inşasında rol almış olmaktan kaynaklanır. Bu bakımdan halef için ashab her şeyden önce özlemle yâd edilen bir selef/geçmiş ve onların yaşadığı zaman dilimi de “asrısaaadet” olarak anılır.

Bir mezhep olarak Selef

Ehlisünneti hassa tabiriyle de ifade edilen Selefiyye, müte-kaddimûn/öncekiler ve müteahhirûn/sonrakiler olmak üzere bir tasnife tabi tutulur. Buna göre mütekaddimun/ilk dönem Selefiyyesi, ashab-ı kiram, tabiin ve tebautabiinden ibarettir. Ebu Hanife, İmam Malik, Şafii ve onların mezheplerinin ilk imamları da öncekilere dâhil edilir. Ahmed İbn Hanbel ve kendisine tabi olunan imamları da Selefiyye'den

sayılır. Bu demektir ki müte-kaddimun seleften söz ederken İslam dininin inşasında ve İslam ilimlerinin tedvin sürecinde etkin olan ilk nesiller kastedilir. (İzmirli, İsmail Hakkı, Yeni İlm-i Kelam, haz. Sabri Hizmetli, Ankara 1981, s. 66.)

XI. yüzyılda Ebû Hamid Gazâlî, İlcâmu'l-A'vâm an İlmi'l-Kelam adlı eserinde mezhebu's-selef tabirinden söz ederken onların itikadi konulardaki bazı özelliklerini sayar. Selef özellikle itikatla ilgili müteşabih meselelerin izahında; takdis, tasdik, aczi itiraf, sükût, imsak, keff ve marifet ehlini teslim gibi kavramlara müracaat ettiler. Bundan maksat, halkı itikadi meseleleri tartışmaktan sakındırmaktır. Zira Selefiyye, Allah'ın zatını azametینه layık olmayan şeylerden tenzih ederek "takdis" ettiler. Yüce yaratıcıyı Kur'an'da ve sünnette nasıl vasfedilmiş ise öylece "tasdik" ederlerdi. Müteşabih ayet ve kavramları yorumlamada "acziyeti itiraf" ederek bu konudaki suali "sükût" ile geçitirirlerdi. İlahi metinlerdeki müteşâbihâtı/yorumuna açık meseleleri tevilden/yorumdaki "imsak etmek" yani uzak durmak lazım gelir. Böylece kalpte arız olabilecek fikirlerden "keff/kaçınmak" için "ehl-i marifete teslim olmak" en uygun yoldur. Bu kavramlar sistematik bir mezhepten söz etmek için yeterli olmasa da selefi bir anlayışın baskın karakterini özetler. (İzmirli, a.g.e. s. 15.)

XIII. yüzyıla gelindiğinde aradan geçen zaman zarfında İbn Teymiyye selefi din anlayışından uzaklaşıldığı gerekçesiyle

Vehhabilik her yeniliği bidat, dini değerlere ve selefe gösterilen her tür hürmeti de şirk addeden bir karaktere büründü ve bu özelliği itibarıyla, ilk dönem Hariciliğine kıyasla bir tür "tekfirci Selefilik" olarak adlandırılabilir.

selefi öğretiyi yeniden dönüşü savunur. O, selefe müracaatla bir ıslahatçı rolünü üstlenmiş oldu. Buna rağmen İbn Teymiyye'nin bu çağrısı geniş bir kabul görmedi. Ta ki XVIII. yüzyılda Muhammed İbn Abdülvehhâb, İbn Teymiyye'nin fikirlerini yeniden gündeme taşıdı. Ancak Abdülvehhâb'ın kullandığı katı ve ayrıştırıcı dil sadece İbn Teymiyye'nin değil selefin de bir kavram olarak zihinlerde olumsuz algılanmasına yol açtı. Ameli tevhit vurgusu sebebiyle emirleri yerine getirmeyenleri küfürle itham etti. Onların mallarının ve canlarının muvahhidlere helal olacağını ileri sürdü. (Yörükân, Yusuf Ziya, "Vahhabilik" AÜİFD, 1953, sayı 1, s. 51-67.)

Denebilir ki Vehhabilik İbn Teymiyye'ye nispetle ne sonrakı Selefiyye'nin ne de önceki Selefiyye'nin karakterini ta-

şır. Zira İbn Teymiyye ve onun izinden gittiği önceki Selefiyye idaresi altında yaşadığı siyasi otoriteye karşı bir isyana kalkışmadı; Hariciler gibi de "siyasi-tekfir" söylemine girişmedi. (İbn Teymiyye, Derü Teârûzi'l-Akl ve'n-Nakl, Lübnan 1998, s. 54-55.) Vehhabilik ise dini anlamda her yeniliği bidat, dini değerlere ve selefe gösterilen her tür hürmeti de şirk addeden bir karaktere büründü. Vehhabiliğin bu özelliği itibarıyla, olsa olsa ilk dönem Hariciliğine kıyasla bir tür "tekfirci Selefilik" olarak adlandırılabilir. Bugün Vehhabiliğin gündelik hayattaki karşılığı, İslam tarihi bilincinin yok edilmesi ve halk nezdinde dini şiarın zayıflaması olmuştur. Bunun en dikkat çeken örneği özellikle harem/kutsal belde olarak ilan edilen Mekke'de bidat ve şirk bahanesiyle İslam'ın tarihi mirasının ve şiarının pervasızca yok edilmesi oldu.

Günümüzde din istismarı ve selef: DEAŞ örneği

1980'lerde Sovyetler Birliğinin Afganistan'ı işgaline karşı Taliban sergilediği direnç "cihadi Selefilik" kavramını ortaya çıkardı. Afganistan-Pakistan sınırında inşa edilen medreselerinde verilen eğitim selef kavramının anlam kaybına uğramasına sebep oldu. Bununla birlikte Sovyet ordusunun Afganistan'dan çekilmesinin ardından Taliban'a yeni bir hareket alanı açılmış oldu.

1988 yılında cihatçı selefi örgüt El-Kaide ortaya çıktı. Örgüt 11 Eylül 2001 tarihinde New York'taki Dünya Ticaret Merkezi'ne yapılan terör saldırısı

sonrasında dağılma sürecine girdi. El-Kaide'den geriye kalan Taliban artığı El-Nusra da kendi içinde parçalandı. 2014 yılında Ebu Bekir el-Bağdadi Kuzey Irak'ı hedef seçerek halifelikliğini ilan etti. Bu terör örgütlerinin ortak özelliği İslam tarihinde "Hariciler" örneğinde görüldüğü gibi tekfirci bir dille hareket ederek terör eylemlerine selefî dini söyleminde meşruiyet arayışlarıdır.

XXI. yüzyılın başında yeni yönelişlerin Selefî sürecin tarihsel karakterini istismar ederek değiştirdiği görülür. Bu istismarın ortaya çıkışında dış sebepler kadar iç sebeplerin de etken olduğunun analiz edilmesi ayrıca ele almayı gerektiren ciddi bir meseledir. Ancak şu kadarını belirtmek gerekir ki Selefîyye, tarihsel süreçte öncekiler ve sonrakiler olarak tasnif edilen selef-i salihinden ibaretti. Günümüzde ise selef "cihatçı Selefîlik" "tekfirci Selefîlik" gibi tabirler altında terör örgütlerinin dilinde istismar edilerek kirlletildi.

Selefî-i salihin ve din istismarı örneği: FETÖ

Türkiye Cumhuriyetinin son yarım asrında yaşanmış olan dehşet verici din istismarının bir örneği daha önce Türk ve İslam tarihinde görülmedi. FETÖ/PDY elebaşı Fethullah Gülen, ilk planda din görevlisi olarak çalışmış ve bu görev hem kendisi hem de çevresi açısından bir güven unsuru oluşturmuştu. İkinci olarak ise kendisine İslam dininin güçlü geleneğinin kolları altında yer edinmeye çalıştı. Bu maksatla vaazlarında sıkça hadis lite-

ratürüne müracaat ettiği gibi duygusal dil vurgusuyla sahabeden örnekler de veriyordu. Kendisini yenilikçi ve hoşgörülü göstermek için de İslam geleneğindeki tecdit/yenilikçilik kavramına sığındı. Büyük bir tevazu gösterisi altında müritlerini "seçilmişler", "altın nesil", "ışık erleri" gibi tabirlerle isimlendirdi. Hatta onlardan her birini, metaforik olarak selef-i salihinle özdeşleştirip ilerde kurulacak ütöpik dünyanın sözde erleri olarak Hz. Peygamber'e (s.a.s.) takdim edeceği vaadiyle avuttu.

Onun, müritlerini boş vaatlere nasıl inandırdığı konusu insanın psikik yapısıyla ilgili tahlile muhtaçtır. Ancak kendi ifadesiyle o bunu bir "metafizik gerilimin iki buuduyla" gizemli bir biçimde örmeye çalıştı. İşe öncelikle Hz. Peygamber ve ashabını konu alarak girişti. Ona göre Hz. Peygamber, kendi adına toplanan her meclise gelir. Onları tebrik eder. Başlarını okşayıp öper. "Davranın, çoğu gitti azı kaldı." diye moral verir. Oradaki cemaat da zahirîyle görünmeyen bu mübarek gelişi dem tutup "Tala'al-bedrû aleyna" kasidesiyle karşılar. Bu tasvir, metaforik ya da metafizik boyutta kurgulanmış bir sapmadır.

Sonuçta mesafeler aşılmış olunca aradaki fark bir isim farklılığı olarak kalmıştır. Bu buluşmada "altın nesil", "ışık erleri" sahabeden bir diğerine özdeş ya da müradif gibi sunulmuştur. Müritler, FETÖ tarafından Resulüllah'a "Ben diyeceğim ki bu Ebu Bekir değil ama Ebu Bekir gibi..." takdimiyle arz edilecektir. (Şadırvan

Camii Pazar Vaazı 4, İman ve Aksiyon 2. 25 Mart 1990.)

FETÖ elebaşı Gülen'in vaazlarından anlaşıldığı üzere müntesiplerini ashab-ı kiram ya da selefî şahısla özdeşleştirme girişimi gelecek inşasına yönelik bir ütopyadır. O bu türden "batınî/ezoterik" aşırı bir yorumla kendisine ve cemaatine bir alan açıp örgütlenmişti. Örgüte mekân olarak belli bir yer değil, bütün bir kozmos ya da evren hedef olarak seçilmiştir. Ancak başlangıç noktası Türkiye olmuştur. Asıl önemli kargâh ise ancak bir "fırsatlar ülkesi" olabilirdi: Zira ona göre "19 ve 20. asırda yaşayan Aynştayn (Einstein) Almanya'da yüz bulamadığı için Amerika'ya yöneldi. Çünkü fevkalade istidat ve kabiliyetleri orada mükâfata mazhar olamıyordu. Onun için hayatını Amerika'da sürdürdü. Orada hüsnükabul gördü. Fevkalade istidat ve kabiliyet fevkalade muamele ister..." (Vaazlar, "İktisadi Mülhazalar" 1979 İzmir.)

Neredeyse yarım yüzyılı alan hazırlık safhasında örgütsel faaliyetinin temel karakteri mübalağalı bir tanıtım ya da reklam yoluyla devlete ve topluma pozitif mesaj vermektir. Onun bu uygulamada başarılı olduğu, elemanlarının devletin içine sızmış olmasından anlaşılar. Ancak "De ki: 'Hak geldi, batıl yok oldu. Şüphesiz batıl, yok olmaya mahkûmdur.'" (İsra, 17/81.) ayetinde ifade edilen ilahi hüküm gereği sonunda 15 Temmuz'da bir ihanet şebekesi olarak kendisini izhar etmek zorunda kaldı. Batın zahir oldu. ■

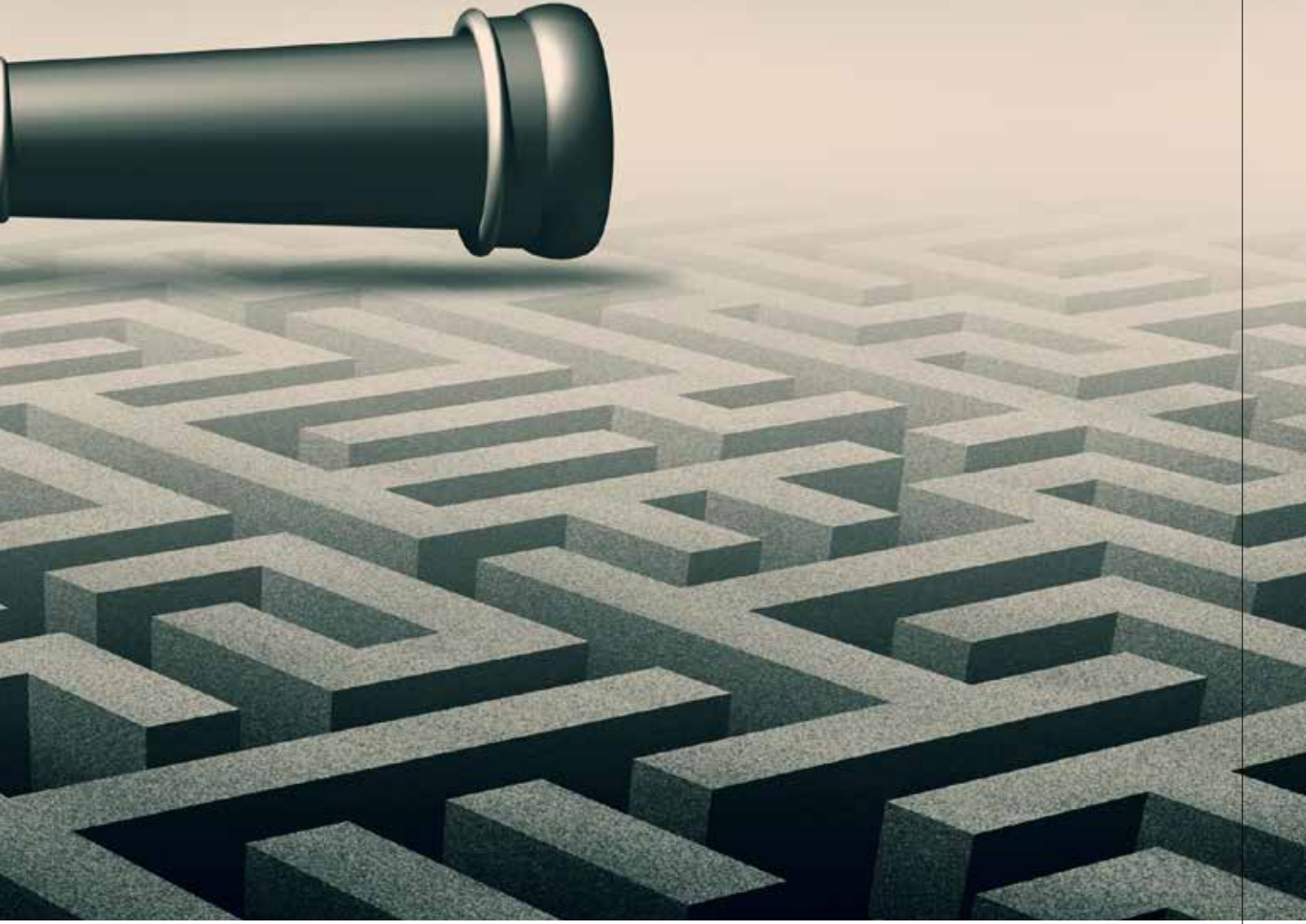
BİR İSTİSMARIN DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ

Metin KARABAŞOĞLU

Hakikati olan şeyin, tahkikten korkusu olmaz. Bilakis hakikat, tahkiki ister ve bekler. Çünkü böyle bir doğruluğunu sorgulama ve araştırma süreci, yani tahkik onun gerçekten hak ve hakikat olduğunu kesin ve sabit bir şekilde ortaya koyacaktır. Bu yüzdendir ki âlemler Rabbinin “hak üzere” indirilmiş “hakîm” kitabı olarak Kur’an, tebliğ ve davet ettiği hakikatler için insanları tahkike, bakıp araştırmaya ve düşünmeye çağırır. Bakmak, akletmek, düşünmek,

Kur’an’da en ziyade karşımıza çıkan çağrılar arasındadır. Diğer taraftan, hakkı görmeyen ve hakikati söylemeyenlere yönelik “Doğrulardan iseniz, delil getirin.” (Bakara, 2/111.) ayeti, tahkikin doğruyu söyleyenler için imkân, doğruluğu su götürür yola girmiş olanlar için ise iptila ve imtihan olduğunu gösterir. Doğruyu söyleyenin işi kolaydır. Ortaya koyduğu kesin delil (burhan) ile sözünün doğruluğunu kolayca tasdik eder. Sözü doğru olanın bir asla ve delile dayanmasına karşılık; sözünde ve özünde

problem olan, bir asla ve delile sahip olmadığı için, böylesi bir meydan okuma karşısında kendisine başka çıkış yolları arar. Hakikat olduğu sabit bir çizgide yürüyen tahkik ile akla kapı açarken, hakikat olduğu şüpheli bir çizgide yürüyen tahkikin önüne geçecek yollar ve yöntemler deneyerek akli iptale ve iradeye ipotek koymaya çalışır meselâ. Hakikat olduğu sabit bir yolda yürüyenin ne akıldan bir korkusu olur ne iradeden; bilakis akıl ve irade onu doğrulayacak birer imkândır onun nazarında. Buna

karşılık, akla kapıyı kapatmak, iradenin seçme özgürlüğünü ortadan kaldırmaya çalışmak, delil ve burhandan mahrum bir sadakat üretmeye kalkışmak, hakikatle temas noktasındaki bir problemin işaretidir. Akli ve iradeyi devre dışı bırakmaya yönelik tutumları da tuttuğu yolu ve girdiği işi hakikatin teyidinden geçiremeyen kişi veya toplumların geliştirdiğini görürüz.

İslami düşünce ve yaşayış geleneği içinde birer ayırıktu misali varlıkları tecrübe edilmiş

arızalı yollar ve yapılar söz konusu olduğunda da karşımıza çıkan, böyle bir vakıadır. Usul, asıldan beslenir ve asla ulaşır; ama eğer tutulan yolun asıl ile öz ile hakikat ile irtibatında problem varsa, o yoldan gidenler çizgilerini usulün mihengine vurulmaktan, usulün tartışısıyla tartılmaktan masun kılacak yollar üretmişlerdir. Bu durumda olanların kendi çizgilerini insanlara kabul ettirmek için en ziyade başvurduğu iki yöntemden biri usulü, mihengi, ölçüyü devre dışı bırakmak; diğeri ise muteber

kavramları istismar etmek ve kötüye kullanmaktır. Her iki şekilde hedef, tahkikten azade olmak, iradelere ipotek koyarak akıllarda ve kalplerde yer tutmaktır. Bu uğurda seçilmişlik vehmi, herkesin bilemediği derin ve “bâtını” bir bilgiye çok özel yollardan ulaşmış oldukları iddiası, Kur’an ve sünnetin ölçüleri ile aklın terazisini ve usulün tartışını rüya, keşif, ilham gibi “subjektif” unsurlar üzerinden aşma çabası gibi birbirini tamamlayan hususlar çıkar karşımıza.

Tarihte ve günümüzde, İslami düşünce ve yaşayış noktasında birer “problem odağı” hâline gelmiş başkaca yapılar gibi, Gülen yapılanmasında da bütün bu özelliklerin beraberce devrede olduğu görülür. Bu yapılanmada da bir yanda “gerektiği yerde” usulü ve tahkiki devre dışı bırakmayı sağlayan yollar geliştirilmiş durumdadır; öte yanda ise muteber kavramların - hizmet, himmet, hikmet, tebliğ, gayretullah vs.-suistimali ve istismarı...

Allah’ın dinine hizmet, Allah yolunun hadimi olmak her Müslümanın derdi ve hedefidir. Ama bu yapılanma, sonradan sahiplendiği “Hizmet hareketi” isimlendirmesiyle, bu kavramı kendi grubunun inhisarına alacak ve herkesi kendilerine tabi olmaya mecbur bilecek derecede dar bir “hizmet” yorumu geliştirmiş; beraberinde, bütün gayret ve himmetlerin kendilerine akmasını isteyen bir tekçilik ve asabiyetle hareket etmiştir. Bu yaklaşıma yönelik itirazlara veya başka türlü yorum ve yaklaşımlara karşı ise sanki böyle bir durumu onların yaklaşımına değil de Allah’ın iradesine aykırı düşmek gibi yorumlayan bir “gayretullah” istismarı devreye girmiştir. Diğer taraftan, yine aynı yapılanmada “tebliğ” kavramının kullanımına bakıldığında, son tahlilde Allah’ın dinini daha geniş bir mecraaya ulaştırma adına gerekli görüldüğünde Allah’ın koymuş olduğu ölçüleri esnetebilen, hatta yeri geldiğinde ihmal ve hatta iptal edebilen bir “tebliğ” anlayışı üretilmiştir. İslami düşünce geleneğinde hikmet

Müminler için aslo-
lan, kim tarafından
söylenmiş ve yapılmış
olursa olsun,
söylenen sözü veya
yapılan fiili, Kur’an’ın
ve sünnetin mihengine
vurmaktır ve
bunun da İslami gelenek
içinde selef-i salihinden miras
alınmış bir usulü mevcuttur.

aklın istikametli kullanıldığı, doğru biçimde çalıştığı takdirde ürettiği netice anlamına gelirken, akli devre dışı bırakan bir “hikmet” kullanımı söz konusu olmuştur. Müminler için aslo-
lan, kim tarafından
söylenmiş ve yapılmış olursa olsun, söylenen sözü veya yapılan fiili, Kur’an’ın ve sünnetin mihengine vurmaktır ve bunun da İslami gelenek içinde selef-i salihinden miras alınmış bir usulü mevcuttur. Ancak bu yapılanmanın lideri tarafından söylenmiş Kur’an ve sünnet mihengine uygun düşmeyen bir söz yahut bu yapı tarafından icra edilen bu mihenge aykırı bir fiil söz konusu olduğunda, buna yönelik itirazlar öncelikle “Vardır bir hikmeti.” anlayışıyla savuşturulmuş; “Hikmeti nedir?” şeklinde takip eden bir sorgulamayı ise

“Hikmetinden sual olunmaz.” veya “Hikmetinden sual etmek senin haddin değil.” edasıyla karşılayan bir kısırdöngü kullanıma sokulmuştur. Ama öte yandan, ilgili yapının geliştirdiği ve İslami ilimler geleneği içinde bir karşılığı bulunmayan bazı tutum ve yaklaşımlara, “maslahat” “makâsıd-ı şeria” kavramları üzerinden bir meşruiyet üretme tutumu da geliştirilmiştir.

Kur’an ve sünnette dayanağı bulunan, İslami miras içinde yeri ve ümmet içinde itibarı olan böyle bir dizi kavramın suistimal ve istismarıyla birlikte karşımıza çıkan bir diğer tutum ise bütün bu kavramlarla izah ve iknanın mümkün olmadığı yerde, söylenen sözün ve girilen tutumun müphem ve “subjektif” yorumlarla “objektif” kriterlerin bypass edilmesidir. Bu noktada ise rüya, keşif ve ilham ile ayet ve hadislerle yönelik bâtinî yorumlar özellikle göze çarpar. Rüyalar kişiye özel, farklı yoruma açık ve kötüye kullanıma özellikle müsait olduğu için İslami mirasın taşıyıcısı âlimler tarafından “Rüya ile amel edilmez.” diye hükmedilmesine karşılık, bu yapı içinde pek çok söz ve icraata rüyalar üzerinden meşruiyet üretilmeye çalışılması, üretilen itirazların ise yine rüyalar üzerinden bertaraf edilmek istenmesi ve yine rüyalar üzerinden bir “seçkinlik” ve “seçilmişlik” algısının beslenmesi, bu noktada bilhassa dikkat çekicidir. Hâlbuki Kur’an ve sünnetin ölçüleri açık, herkesçe ulaşılabilir durumdadır ve kişiye özel rüyalarda görülen veya anlatılan şeylerin doğ-

ruluğu Kur'an ve sünnetin ölçüleriyle test edilebilir. Buna karşılık, bu ölçüler rüyalar üzerinden ihmal veya iptal edilemez. Aynı şekilde, kendisine bir ilim veya özellik atfedilen bir kişinin "ilham" veya "keşfi" vahyi anlamada ölçü olamaz; bilakis, bir kişi gerçekten keşif ve ilhama mazhar da olsa bunun sıhhati ve sahih biçimde yorumlanıp yorumlanmadığı ancak Kur'an ve sünnetin mihengine uygunluğuyla ölçülebilir. Ne var ki ilgili yapının icra ettiği ancak ümmet genelinde soru işareti oluşturan, mihenge uymadığı için itiraza konu olan yaklaşımlar doğruluğu her zaman için şüpheye açık olan, velev gerçekten yaşanmış da olsa "subjektif" nitelik taşıyan rüya, ilham, keşif rivayetleri üzerinden aşılma istenmiştir. Dahası, böyle durumların ayet ve hadislerin, özellikle kıssaların "subjektif" ve "bâtını" yorumlarıyla tevil edilmesi gibi bir yola da gidilmiştir. Kehf suresinde anlatılan, hadislerde Hızır olduğu bildirilen mübarek kişi ile Hz. Musa arasında geçen kıssaya dair çeyrek asır öncesinden ortaya konulmuş

yorum bunun bir örneğidir: "Nâsîh-mensuh evrenselliğini hayata tatbik etmeli yine de. Yeni hükümlere, yeni kararlara alıştırmalıyız kendimizi. Önceki düşüncelere zıt gelse bile, tabîi seyrinde gelişen hadiseleri engelleme gayretkeşliğine düşmemeliyiz kesinlikle. Baharın kendine mahsus kuralları vardır. Her dönem kendi kurallarıyla yaşanmalıdır. (...) Sathî kalıplara dökülmüş düşüncelerle hızırlaşmış pratikleri anlamak, kavramak imkânsız gibi görünüyor." (Şemseddin Nuri, "Baharın Getirdikleri," Sızıntı, Ekim 1993.) Tek başına bu ifadeler dahi İslami miras içinde tahkik ve teyit edilmiş usul ve ölçülere uymayan tutumlarına meşruiyet izafe etmek için ilgili Kur'an kıssasının nasıl elverişli bir yoruma tabi tutulduğunu bize göstermektedir. İlgili kıssada, karşıdaki kişi Hızır bile olsa bize düşenin Hz. Musa gibi vahyin bildirdiği ölçüler ile sorgulamak olduğu öğretildiği hâlde "Hızır'ın da yaptığı bir hikmeti vardı." diyerek geliştirilen bir özdeşleştirme üzerinden, ilgili yapı tarafından söylenen veya yapılan şeyler

Kitap ve sünnetin terazisinden kaçırılmaktadır!

Bu ülke, bu toplum, özellikle de bu ülkedeki dindarlar için ağır hasarlar bırakan bu tecrübe, karşımızdaki kim olursa olsun ve aktarılan şey kimden ve nasıl bir sunumla gelirse gelsin, yapılanı veya söyleneni şu kıstaslarla değerlendirmemiz gerektiğini bize öğretiyor:

1. Merkezinde ilham mı var, vahiy mi?
2. Kur'an ve sünnetin ölçülerine uyuyor mu, onlarla çelişiyor mu?
3. "Rüya"lar ve "meşhudat" üzerinden ve bir "makam" verilerek, ümmetten peşin ve kesin kabul mü isteniyor; yoksa bir kanaat, tutum veya fiil ümmetin müzakere, istişare ve tahkikine mi arz ediliyor?
4. Sahabe ve selef-i salihin başta olmak üzere, İslami mirasın taşıyıcıları tarafından bize miras bırakılmış usul ve ölçülerin mihengiyle tartıldığında altın mı çıkıyor, bakır mı?
5. Ümmetin aynasında nasıl yansıyor? Kabul mü söz konusu, ret mi, tereddüt mü?

Yaşanan tecrübe bize gösteriyor ki ancak bu ölçüler ile istikamet muhafaza ediliyor. Bu ölçüler kaybolduğunda ise sadece kişiler veya toplulukların kendisi kaybetmekle kalmıyor, herkes kaybediyor; dahası, usul belirsizleşip ölçüler de kayboluyor...

Allah korusun! ■

Kendisine bir ilim veya özellik atfedilen bir kişinin "ilham" veya "keşfi" vahyi anlamada ölçü olamaz; bilakis, bir kişi gerçekten keşif ve ilhama mazhar da olsa bunun sıhhati ve sahih biçimde yorumlanıp yorumlanmadığı ancak Kur'an ve sünnetin mihengine uygunluğuyla ölçülebilir.

DİNÎ DUYGULARIN İSTİSMARI

Prof. Dr. Asım Yapıcı

Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Her din, beraberinde getirdiği inanç, ibadet ve ahlak esaslarıyla kendine özgü bir değerler sistemi kurar. Bu değerler sistemini kabul etmek belli bir dünya görüşünü benimsemek ve ona göre davranmak demektir.

Genelde din ve değerlerin, özelde din duygusunun istismarı hakkında konuşmak hem kolay hem de zordur. Çünkü bir açıdan istismar olarak algılanan davranışlar bir başka açıdan bu kategoride görülmeyebilir. Dahası konuşma ve eleştirinin şehvetiyle hemen her şeyi istismar olarak değerlendirmek mümkün olduğu gibi suskunluk ve titizlikle “Hayır, burada istismar yok.” da diyebiliriz. Tam da bu noktada sormak gerekir: İnanç ve din istismarı ne demektir? Bunlar nasıl ve hangi formlarda ortaya çıkar? Dinî konularda istismar eden ve istismar edileni güdüleyen temel faktörler nelerdir? İstismarcı, istismar ettiği kişileri yani kurbanlarını nasıl etkilemektedir? Bu sorulara cevap bulabilmek için insanın en mahrem alanı olan duygu konusuna temas etmek gerekir. Bu da bizi doğal olarak dinî duygunun ne olduğu meselesine götürmektedir.

Her din, beraberinde getirdiği inanç, ibadet ve ahlak esaslarıyla kendine özgü bir değerler sistemi kurar. Bu değerler sistemini kabul etmek belli bir dünya görüşünü benimsemek ve ona göre davranmak demektir. Bu arada, ısrarla vurgulamak gerekir ki iman etmek dinin temel prensiplerini sadece kabul ve ikrardan ibaret değildir. Çünkü iman etmek, özünde Allah’a duygusal ve zihinsel olarak bağlanmak, dahası bu bağlılığı kalbin ve gönlün en mahrem yerlerinde yaşayabilmektir. “... İman henüz gönüllerinize tam olarak yerleşmedi.” (Hucurat, 49/14.) ve

“... Allah’ın adı anıldığı zaman kalpleri ürperir.” (Enfal, 8/2; Hac, 22/35.) mealindeki ayetlerde din duygusunun imanının merkezinde yer aldığını görmekteyiz. Buradan hareketle dindarlığı samimiyetle bağlanan dinî inançların davranışlara yansımaları olarak değerlendirmek mümkündür.

Bireyin bir dine inanması, bağlanması ve dindarlığı birbiriyle karşılıklı etkileşim içinde içsel (psişik) ve dışsal (çevresel) faktörlerden beslenerek tezahür eder. İçsel nedenler “içten içe”, dışsal nedenler “dıştan içe” doğru şekillenir. Her hâlükârda inanç ve dindarlık, insanın iç dünyasında ortaya çıkar. İç dünya ise duygu ve tecrübenin hissedildiği ve yaşandığı bir alandır. Korku, kaygı, suçluluk, pişmanlık, umut, sevgi, acıma ve merhamet gibi olumlu ya da olumsuz tüm duygular dinî bir renge ve muhtevaya bürünebilir. Dahası, dindarlığı harekete geçiren temel psikolojik süreçlerin başında acizlik, çaresizlik ve fanilik duygularının olduğu sıklıkla vurgulanmaktadır. Bu bağlamda ölüm ve ölümden sonraki yaşama yönelik korku ve ümit duygularının inanan insanın hem dinî hayatını hem de günlük yaşantısını etkilediğini söylemek durumundayız. Hassaten cezalandırılma korkusu, affedilme umudu ve cennete ulaşma arzusu, dindar insanların ruh dünyalarını kuşatıcı bir özelliğe sahiptir. Sadece uhrevi bakımdan değil dünyevi olarak Allah’ın ceza ve mükâfat vereceği inanç ve beklentisi de insanları ruhen etkileyen bir gerçekliktir. Özel-

likle dünya ve ahirette Allah’ın sevgisini kaybetme ve azapla korkutma söylemi, dinî duyguyu harekete geçiren bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tarihte olduğu gibi günümüzde de inanç ve din maalesef en çok istismar edilen konuların başında gelmektedir. İnsanın en ulvi duyguları içinde yer alan din duygusunun en azından sekiz şekilde istismar edildiğini söylemek durumundayız. Bunları en basitinden en karmaşığına doğru şöylece sıralayabiliriz:

1) Dilenci İstismarı: Toplumda dilenci olarak tanımlanan kişiler “Allah kaza bela vermesin.”, “Allah sevdiğine bağışlasın.”, “Allah ne muradınız varsa versin.”, “Allah çoluğunun çocuğunun yüzüne baksın.”, “Allah’ım seni darda koymasın.” gibi etkileyici dua cümleleriyle inanan insanların dinî duygularını harekete geçirerek maddi yardım talebinde bulunurlar. Anlaşılabileceği üzere burada da din duygusunun istismar edilmesi söz konusudur. Ancak bu istismar şekli, dinî duygu istismarının en az zararlı, hatta en kibar formu olarak değerlendirilebilir.

2) Yalan Yere Yemin İstismarı: Ticaret erbabı başta olmak üzere hemen hemen her meslek grubunda ve ikili ilişkilerde “vallahi”, “billahi”, “Allah şahit” vb. ifadelerle, yani Allah’ın adını anarak yalan söylemek bu kapsamdadır. Yalan yere yemin edenler, dinî kavramları ve din duygusunu kullanarak muhataplarını etkilemeye, ikili ilişkilerinde kârlı çıkmaya gayret ederler. Yalan yere yemin

istismarı o kadar sıradanlaşmıştır ki gündelik hayatın hemen her yerinde sıklıkla rastlanan bir olgudur.

3) Sahte Hoca İstismarı: Toplumda “cinci”, “büyücü”, “muskacı” vb. isimlerle anılan şahısların istismarı bu kapsamdadır. Bahsi geçen şahıslar hasta olan, darda kalan, maddi ve manevi sıkıntı içinde kıvranan insanları cin tasallutundan, sihir ve büyüden, nazar ve kem gözden koruyacakları hatta iş, eş ve çocuk sahibi olmalarını kolaylaştıracakları iddiasındadırlar. Halk arasında göreceli olarak şöhret bulan bu şahısların metafizik âlemle temas kurabildikleri sıklıkla söylenmekte, derdine deva arayanlar da yaşadıkları çaresizlikle baş edebilmek için onların kapısını çalmaktadır. Mütedeyyin, inançlı ve maneviyatçı kişiler, bilhassa kadınlar sahte hocalarla temas kurmakta, neticede maddi, manevi ve cinsel istismara maruz kalabilmektedirler. Eğer cinsel istismar yoksa diğer istismarlar basın yayın ve sosyal medyada ifşa olunmadığı için mağdurların dinî ve manevi duyguları istismar edilmeye devam etmektedir.

4) Dinin Metalaştırılması İstismarı: Aşk, sevgi ve merhamet dâhil her şeyin pazara çıkarıldığı postmodern dünyada din ve dinî duygular da metalaşmaktadır. Hassaten oldukça karmaşık kelami ve fıkhi problemlerin ya da gündeme getirilmeyecek kadar basit dinî meselelerin TV’lerde ya da sosyal medyada ulu orta tartışılması, hem dindarların hem de dindar olmasa bile inançlı kişilerin zi-

hinsel ve duygusal şaşkınlık yaşamasına, dinî konulardan ciddi şüphe duymasına neden olmaktadır. Yapılan tartışmalar reyting aldıkça program yapımcıları kârlı çıkmakta, ancak izleyicilerin dinî duyguları ya saflığını kaybetmekte ya da taklidî dindarlığa sıkıca sarılmak suretiyle dogmatizmin kıskaçına düşmektedir.

○—————○

Mütedeyyin,
inançlı ve
maneviyatçı
kişiler, bilhassa
kadınlar sahte
hocalarla temas
kurmakta,
neticede maddi,
manevi ve cinsel
istismara maruz
kalabilmektedirler.

○—————○

5) Siyasal Nüfuz İstismarı: Genellikle politikacıların, yöneticilerin ve bürokratların dindar olmadığı hâlde makam, mevki ve siyasi rant için dinî söylem ve eylem içinde olmasıdır. Bu bağlamda siyasal nüfuz istismarının farklı biçimlerde tezahür ettiğini görmekteyiz. Siyasal nüfuz istismarı yoluyla “vebaldir”, “günahdır”, “uhrevi cezası vardır.”, “Allah ahirette bunun hesabını sorar.” vb. ifadelerle dindar insanların dini duyguları istismar edilmektedir.

6) Dinî Grup Lideri İstismarı: İnsanlar çok farklı nedenlerle dinî gruplara katılmaya eğilimlidir. Özellikle masum insanların “dini daha iyi yaşamak, günahlardan korunmak, imanlarını ve ahiretlerini kurtarmak” arzusuyla dinî gruplara (cemaat ve tarikat) mensup oldukları yapılan çalışmalarda tespit edilen bir husustur. Hoca, şeyh, lider vb. isimlerle adlandırılan kişiler vaaz ve sohbetlerinde bazen ahiret, hesap ve cehennem bazen de ideal Müslüman ve ideal toplum temalarını ön plana çıkartarak mensuplarının ruh dünyalarında derin izler bırakmaya gayret ederler. Belli bir dinî grup, yapı ya da cemaat etrafında örgütlenen kişiler de bunlara gönülden bağlanır. Esasen bu bağlılığın, onları ahirette kurtaracağı teması dinî grup içinde sıklıkla işlenir. Böylece, dinî grup lideri ve onun etrafındaki birinci halka ekonomik, sosyal ve siyasi güç devşirmeye başlar. Farklı gaye ve yapılarda ortaya çıksalar da FETÖ ve DAESH terör örgütleri Allah adına insanları sömürmüştür. Teröre bulaşmamış olan pek çok dinî oluşumda da yine din duygusunun istismar edildiğini görmekteyiz. Dinî grubun lideri, şeyhi ya da otoritesinin işaretiyle oy verme ya da oy vermeme davranışı da bu kapsamdadır.

7) Mehdilik İstismarı: Genellikle dinî grup liderlerinin ya bizzat kendileri ya da çevreleri tarafından mehdi olarak ilan edilmesi söz konusu olabilmektedir. Bu bağlamda, ahir zamanda mehdinin yolundan gidenlerin kurtuluşu erecekle-

ri, gitmeyenlerin ise hüsrana uğrayacakları fikrinin çok çeşitli kanallarla işlendiği görülmektedir. İnanan insanların dinî duygularının en çok mehdi istismarında yaşandığını söylemek mümkündür. Tarihsel süreçten günümüze toplumsal kargaşa, iç savaş, bölünme ve emperyalistlere hizmet gibi çok çeşitli olumsuzlukları beraberinde getiren mehdi inancı umut, değişim, kurtuluş ve huzur arayan masum insanların din duygularının istismarı üstüne kuruludur.

8) Din İstismarının İstismarı: Bunu toplumda farklı şekillerde tezahür eden din istismarlarını gündeme getirmek suretiyle ekonomik, politik ve sosyal açıdan kârlı çıkmaya çalışmak şeklinde tanımlamak mümkündür. Burada özellikle: “Dikkat edin! Sizi Allah ile aldatıyorlar.” diyerek inanan insanları yeni bir aldatmanın içine çekerek güç ve prestij devşirmeye çalışmak söz konusudur. Son derece karmaşık bir yapı ve muhteva arz eden bu istismar şeklinin gerek tespiti gerekse bununla mücadele son derece zordur.

Bu noktada yeni bir soruya daha ihtiyacımız var: Dinî inancında, yaşantısında ve davranışlarında samimi olan bir kişi gündelik hayatın akışı içindeki dinî söylem ve eylemlerinde din istismarı yapmış olur mu? Kanaatimce bu soruya cevap verebilmek için “niyet” ve “arzu” kavramlarına müracaat etmek gerekir. Daha açık bir ifadeyle, zaten dindar olan bir kişinin dinî yaşantısının kamusal alanda görünür olması doğal mıdır, yoksa yapay mıdır? O

Tarihsel süreçten günümüze toplumsal kargaşa, iç savaş, bölünme ve emperyalistlere hizmet gibi çok çeşitli olumsuzlukları beraberinde getiren mehdi inancı umut, değişim, kurtuluş ve huzur arayan masum insanların din duygularının istismarı üstüne kuruludur.

kişinin böyle davranmasındaki niyet ve arzusu nedir? Bu soru, bireyi harekete geçiren güdülerin iç kaynaklı mı yoksa dış kaynaklı mı olduğu hususuyla yakından ilişkilidir. Şayet kişi saf ve temiz bir şekilde sadece Allah rızası için dinini yaşıyorsa, onun bu yaşantısı sosyal dünyada fark edilse bile herhangi bir istismardan bahsedilemez. Ancak sosyal, politik ve ekonomik anlamda maddi ve manevi bir beklenti içindeyse yani arzu ve niyeti sırf dinî değilse inanan insanların dinî duygularının istismarı denilen durumla karşılaşmaktayız. Bu durum en başta belirttiğimiz noktaya uzanır. Neyin istismar olduğu ya da olmadığı meselesini ayırt etmek sanıldığı kadar kolay değildir.

Burada bahsedilen istismar tiplerine dikkat edilecek olursa şunları söylemek mümkündür: Bazen acziyet, bazen merhamet, bazen umut, ancak çoğunlukla korku duyguları harekete geçirilerek insanlar duygusal bakımdan ikna edilmekte, böylece psikolojik açıdan kontrol edilmeye hazır hâle getirilmektedir. Dinî duygulardan biri ya da birkaçı birlikte de devreye girebilmektedir. İleri düzey istismarlarda

özellikle günahkârlık, şeytanın hileleri, Allah’ın gazabı ve cehennem temaları ile dinî korkular uyandırılmakta, daha sonra kurtuluş için sunulan reçeteler devreye sokulmaktadır. Son tahlilde, din istismarcısının kendine, grubuna ve ideolojisine fayda sağlamak için bilerek ve isteyerek inanan insanların dini duygularını etkileyip yönlendirdiğini görmektediriz.

Dinî duyguların istismarını bütünyle yok etmek mümkün değildir. Ancak istismarı en aza indirmek için sağlam ve sahih bir din eğitimiyle birlikte toplumsal bilincin geliştirilmesi gerekir. Bu konuda DİB, YÖK ve MEB başta olmak üzere tüm kamu kurum ve kuruluşlarının, ayrıca STK’ların kesintisiz süregiden çalışmalarına ihtiyaç vardır. Bu çalışmalarda dinin insan ve toplum için anlamı ve işlevi ön plana çıkarılmalı, dahası tek tek her bireyin psikolojik açıdan güçlendirilmesi hedeflenmelidir. Bu konuda akademik ve popüler yayınlar teşvik edilmeli, eğitim programları geliştirilmeli, eğer mümkünse Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde “Din İstismarıyla Mücadele Masası” kurulmalıdır. ■

Din İşleri Yüksek Kurulu Başkanı Dr. Ekrem KELEŞ:

“Kavramların istismarının önüne geçmenin en sağlam yolu halkımızı din konusunda aydınlatmaktır.”

Söyleşi: Dr. Lamia LEVENT ABUL

Güzel dinimizin şiarı mesa-besindeki kavramları kulla-narak din istismarı yapan kişi ve örgütlerin varlığını biliyo-ruz. Kavramların bağlamın-dan koparılarak istismara alet edilmesi hususunda ne-ler söylersiniz?

Sorunuzun cevabına geçme-den önce, bize kıyamete kadar yolumuzu aydınlatacak yüce bir kitap ve bu yüce kitabı nasıl anlayacağımızı ve hayata ge-çireceğimizi bizzat yaşayarak gösteren yüce bir elçi gönde-ren Cenabı Hakk’a hamdedi-yorum. Dinimizin iki temel kay-nağı Kur’an ve sünnete sıkıca sarıldığımız takdirde asla sap-kınlıklara sürüklenmeyeceği-mizi ifade buyuran Sevgili Pey-gamberimize de salat ü selam ediyorum.

Sözlerimin başında gerek ferdi planda gerekse iyi niyetli olu-şumlar halinde İslam’ı doğru bir şekilde anlama ve yaşama içinde bulunan bütün mümin-lerin gayretlerini Diyanet İşleri Başkanlığı olarak takdirle kar-şıladığımızı ifade etmek iste-rim. Dolayısıyla bu alanda söz söylerken dini istismar eden kötü amaçlı kişi ve oluşumlarla iyi niyetli çabaların karıştırıl-mamasının son derece önemli olduğunu bilmemiz gerekir. İyi niyetli hiç kimse, samimi bir şekilde din eğitime ve din

hizmetlerine katkı sağlama-ya çalışan ve aynı safa durup omuz omuza namaz kıldığımız samimi müminleri, istismar-cılarla aynı kefeye koymaya kalkmaz.

Sorunuzda da belirttiğiniz gibi din istismarı, en çok dinin şiarı mahiyetindeki bazı temel simgelerini, terimlerini, istilah-larını ve kavramlarını kötüye kullanarak veya çarpıtarak ger-çekleşmektedir. Müminlerin İslam’a ve İslam’a ait olan her şeye büyük hürmeti ve saygısı bilindiği için istismarcılar, bir-takım İslami söylemlerle onla-rın karşısına çıkmaktadır. Do-

layısıyla bu söylemin arkasına gizlenmiş kötü amaçların far-kına varamayan yahut da kav-ramların nasıl çarpıtıldığını ve bağlamlarından koparıldığını sezemeyen bazı müminler, bu yolla istismarcıların tuzağına düşebilmektedir. Söz gelimi ci-hat ettikleri düşüncesiyle ken-dilerini birtakım istismar hare-ketlerinin içinde bulmuşlardır. Şehit olacakları inancıyla can-larını ortaya koymuşlar, Allah yolunda harcadıklarını sanarak mallarını istismarcıların emri-ne verebilmişlerdir. Daha sonra içlerinden bir kısmı işin farkına vararak önemli pişmanlıklar

ve hayal kırıklıkları yaşamıştır. Maalesef istismarın farkına varamayan ve hatta bu yolda zayı olan pek çok insanımız da olmuştur, olmaktadır.

Hiç kuşkusuz bu istismarların önüne geçebilmenin en sağlam yolu, halkımızın din konusunda doğru bir şekilde aydınlatılmasından geçmektedir. Bu görev de en başta Diyanet İşleri Başkanlığına düşmektedir. Başkanlığımız muhtelif hizmet birimleri ve ülkemizin her köşesine yayılmış müftü, vaiz, Kur'an kursu hocaları ve din görevlileriyle bu vazifeyi yerine getirebilecek potansiyele sahiptir.

Ayet-i kerime ve hadisi-i şeriflerin ehlisünnet yolu dediğimiz genel İslami anlayışın dışında yorumlara tabi tutulması din istismarının diğer bir boyutu olarak karşımıza çıkmaktadır. Kişi ve grupların maddi ve manevi çıkar elde etmek için nasları yanlış şekilde tevil etmeleri dinimize ne gibi zararlar vermektedir?

Bilindiği gibi Kur'an-ı Kerim, Peygamber Efendimize çeyrek asra yakın bir zaman diliminde tedrici olarak vahiy yoluyla ulaştırılmıştır. Bu süre zarfında Kur'an-ı Kerim'in nasıl anlaşılıp yaşanacağı Peygamber Efendimiz tarafından açıklanmış, İslam'ın nasıl hayata geçirileceği sahabe-i kirama fiili olarak gösterilmiştir. Ehlisünnet yolu, işte bu yoldur. İslam'ın rahmet yüklü mesajlarının en geniş manada insanlığa ulaştırılmasını sağlayacak ana yoldur. Bu yol, İslam ilim geleneği içinde kendine yer bulmuş ve İslam'ın temel prensiplerine ters düşmeyen bütün yorumları müsa-

maha ile karşılamıştır. Ancak İslam'ın ana ilkelerine ters düşecek şekilde ayet ve hadislerle taşınması mümkün olmayan ve tahrif boyutuna varan anlamlar yüklemek de elbette bir başka istismar türüdür. Bilhassa zaman ve zemine göre değişmesi mümkün olmayan ve üzerinde ümmetin ittifak ettiği hususlarda bütün bunlara ters düşecek şekilde ayet ve hadislerle anlamlar yüklemeye kendi anlayışını meşrulaştırmak için bunu Kur'an ve sünnete söyletme-ye çalışmak şeklinde tezahür eden bir istismar türüdür. Diğer taraftan son zamanlarda "ehlisünnet" kavramının da çokça istismar edildiğine şahit olunmaktadır. Özellikle kendisi gibi düşünmeyen bazı Müslümanları suçlamak amacıyla onların ehlisünnet dışı olduklarını söyleyerek karalamalara yeltenen bazı kişi ve grupların türemiş olması, üzerinde hassasiyetle durulması gereken bir meseledir. Bu bakımdan ehlisünnet kavramının istismarı yapılamayacak şekilde halkımıza anlatılması gerekmektedir. Bu doğrultuda ehlisünnetin en büyük imamı olan İmam Azam Ebu Hanife'nin "Men âmene bi't-tenzîl la yukaffaru bi't-te'vîl: Allah'ın indirdiğine inanan kişi, yorumu nedeniyle tekfir edilemez." sözünü unutmamak icap eder. Bu ana ilkeyi göz ardı ederek sırf kendi konumunu tahkim edebilmek için başkalarını ehlisünnet dışı olmakla suçlamaya kalkışmak, İslami, ilmî ve ahlaki bir tutum değildir.

Müslüman imajına zarar veren DEAŞ ve FETÖ gibi örgütler dinimizi nasıl tahrif ettiler? Bu örgütlerin faali-

yetlerinden doğan olumsuz sonuçları telafi etmek ve gelecekte yaşanabilecek sorunların önüne geçmek için kişilere ve kurumlara düşen görevler nedir?

Bu tür yapılanmaların elbette İslam imajına ve Müslümanlara büyük zararları olmuştur, olmaktadır. DEAŞ türü örgütlerin en büyük zararı, Müslüman imajında meydana getirdiği hasardır. İslam'ı doğru bir şekilde tanıma fırsatı bulamamış bazı kesimler üzerinde İslam'a karşı bunlar üzerinden olumsuz propagandalar yürütülmektedir. Diğer taraftan bu örgütler Müslüman toplumlara karşı girişilecek operasyonlarda gerekçe oluşturmak üzere işlev görmektedir. Söz gelimi güven ve barış içinde yaşayan bir bölgeye önce bunlar girmekte, orada birtakım eylemlere girişmekte, arkasından da bu eylemler gerekçe gösterilerek o bölgelere müdahaleler gelmekte ve artık oluk gibi Müslüman kanı akmakta, binlerce, on binlerce masum bu yüzden ölmekte, yerlerinden yurtlarından ayrılmak zorunda kalmaktadır. Bu örgütlerin arkalarındaki asıl planlayıcıların hedefi de bu olsa gerek. İslamofobi bilhassa bu tür örgütler üzerinden körüklenmekte ve böylece asıl zararı Müslümanlar görmektedir. Bu tür yapıların dine yaklaşımındaki temel sorun, Kurulumuzun "DEAŞ'ın Temel Felsefesi ve Dinî Referansları Raporu"nda da değinildiği gibi "usulsüzlük" ve "dinin araçsallaştırılması" meselesidir. Bu usulsüzlük önemli hasarlara yol açmaktadır. Ayet ve hadislerin bağlamından kopararak ideolojik sloganlara

dönüştürülmesi, temel İslami kavramların içlerinin boşaltılması, birtakım kişi ve grupların kendilerine benzemeyenleri sapkınlık ve dinden çıkmakla suçlamaları gibi sorunlar hep bu temel sapmanın yansımaları olarak ortaya çıkmaktadır.

Kanaatimce FETÖ'nün en büyük zararı, en başta ülkemiz, Balkanlar, Türkiye Cumhuriyetleri olmak üzere bütün İslam dünyasının ve hatta Batı'da yaşayan Müslümanların en zeki çocuklarını toplayarak Müslümanların paralarıyla eğitip emperyalizmin emrine vermiş olmasıdır. Bu örgütlerin diğer bir zararı, Müslümanlar nezdinde onarılması güç bir güven krizi meydana getirmiş olmalarıdır.

15 Temmuz hain darbe girişimi din istismarcılarının ülkemize verdikleri zararın boyutlarını ortaya koyması açısından ibret verici bir hadisedir. 15 Temmuz'un yıldönümünde bu menfur girişimi nasıl değerlendirirsiniz, toplum olarak buradan hangi dersleri çıkarmamız gerekir?

İnsanımıza dini doğru bir şekilde öğretilmediğimiz zaman bazı kişilerin birtakım yanlışlara inandırılarak kendilerine neler yaptırılabilirliğinin en tipik örneği 15 Temmuz'dur. Elebaşlarının, Allah'la peygamberle doğrudan görüştüğü iddiasına inanan insanlar eliyle gerçekleşen bu ihanet, dini doğru öğrenmenin ve öğretmenin ne denli önemli olduğunu göstermektedir. Müslümanların görevi hakikati doğru bir şekilde öğrenmek ve hakkın temsilcisi ve savunucusu olmaktır. Kendi tabi olduğu kişiyi hakikatin yegâne kaynağı gibi gören yakla-

şımların ne kadar hatalı ve ne kadar tehlikeli olduğunu 15 Temmuz bize gösterdi. Kendi aleyhine de olsa hakkı gözeten, adaletten ve haktan ayrılmayan insan yetiştirme hedefinden şaşarak devletin çeşitli kademelerine ve her yere insan yerleştirmeyi hedef haline getiren ve bunun için İslam'ın meşru kılmadığı birtakım yolları meşru kabul eden yaklaşımların da dinen ne büyük hata olduğunu gördük bu darbe girişiminde. Bundan sonra önemli olan, aynı hataları tekrarlamamaktır. Bunun için en başta çocuklarımıza güzel dinimizi sevdirecek ve sağlıklı bir şekilde öğretmek gerekmektedir. Hiç kuşkusuz bu hususta en büyük görev din görevlilerimize yani din gönüllülerimize düşmektedir. Bu alanda boşluk bırakmaksızın toplumun ihtiyaç duyduğu dinî bilgiyi vermek ve dinimizi güzel temsil etmek en büyük görevimizdir.

Söz konusu örgütlerin zararlarını bertaraf etmenin en önemli yolu İslam dininin sahih bilgisine ulaşmaktan geçmektedir. İslam'ı doğru kaynaklardan öğrenme konusunda hem kurum hem de fert olarak nelere dikkat etmemiz gerekiyor?

Dinimizin kaynakları bellidir. En başta Kur'an ve sünnet olmak üzere İslam'ın metodolojisini, temel bilgi kaynaklarını, tarihî tecrübeyi ve güncel talep ve ihtiyaçları gözeterek dinî bilgi üretmek ve bu bilgiyi toplumun her kesimine güzel bir şekilde ulaştırmak gerekmektedir. Elbette dinî bilgiye erişim kimse'nin tekelinde değildir. Ehliyet ve liyakat sahibi herkes usulünce bu bilgiye ulaşabilir ve

ulaştığı bilgiyi paylaşabilir. Bu hususta önemli olan ehliyet ve liyakattir. Ülkemizde kurumsal olarak bu işi Diyanet İşleri Başkanlığı ve İlahiyat fakülteleri yapmaktadır. Başkanlığımızda bu büyük vazife hiç kuşkusuz Din İşleri Yüksek Kurulunun omuzlarındadır. Kurulumuz bu hususta üzerine düşeni yapmaya çalışmaktadır. Bunun için önemli projeler yürütmektedir.

İstismar edilen dini kavramların doğrusunu ortaya koymak üzere bazı temel İslami meselelerin açık bir şekilde ele alınması önem arz etmektedir. Sözgelimi DEAŞ ve benzeri terör örgütlerinin çokça istismar ettiği hilâfet, cihat, istişhad, darü'l-harb ve darü'l-islam, tekfir gibi başlıklarda, hilafetin ne olduğunun, İslam'da yönetim biçiminin ve demokrasinin, darü'l-harp ve darü'l-islam kavramlarının, cihadın, istişhadın İslami bir bakış açısıyla değerlendirilmesine ihtiyaç vardır. Aynı şekilde küfür, şirk, tekfir, tağut ve irtidat gibi dini kavramların ve tekfirin neticelerinin açık seçik ilmi bir bakış açısıyla açıklanması gerekmektedir. Kurulumuz bu doğrultuda ortaya koyduğu ve çalışmalarını yürüttüğü bir proje ile bütün bu konuları açıklayan küçük çaplı kitaplar hazırlamaktadır. Diğer taraftan tabi oldukları önderlerini, liderlerini, şeyhlerini manevi anlamda mutlak bir otorite kabul ederek hakikati onların tekelinde sanan FETÖ benzeri oluşumlar açısından da manevî otorite (itaat), Mehdilik ve Mesihlik, rüya, keşif, ilham, gayp gibi kavramların ilmi olarak anlatılması da önemli ihtiyaç alanlarındandır. Yürütülen projenin

bir parçasını da bu istikamette hazırlanmakta olan kitapçıklar oluşturacaktır.

Bir diğer istismar alanı da Selef ve Selef-i salihindir. Bu anlamda Selef nedir? Selef-i salihin kimdir? İslam'ın özellikle ilk üç kuşağının yolu ve bu yolun özellikleri nelerdir? Bütün bunlar da bu alanda yürütülmekte olan projenin bir diğer kısmını oluşturmaktadır. Bu bağlamda Din İşleri Yüksek Kurulunun sürdürdüğü diğer bir proje de polemik konusu yapılan dini meselelerin ilmi bakımdan değerlendirilmesini hedefleyen çalışmamızdır. Bu anlamda popülist bir şekilde televizyon ekranlarında polemik yapılan birtakım konular yaklaşık seksen kadar başlıkta bir araya getirilerek doğrusunun ilmî olarak ortaya konması hedeflenmiştir. Bu çalışmamız da devam etmektedir.

Anadolu'nun İslam'la buluşmasında Tasavvufun büyük payı vardır. Tasavvufun şeyhlik, intisap, teslimiyet, rabita, zikir gibi kavramları da - işin ehli olanları dışarda tutarak söyleyelim ki- en çok istismar alanlarından biri haline gelmiştir. Din İşleri Yüksek Kurulumuz bu hususu göz önünde bulundurarak hem alan uzmanlarıyla hem de bu alanda samimi bir şekilde var olan kişilerle istişarelerde bulunarak bu alanda da önemli bir projeyi hayata geçirmiştir. 'Tasavvufun Doğru Anlaşılmasına Yönelik Yayınlar' başlığını taşıyan bu proje konunun doğrusunu ortaya koyan bir dizi yayından oluşmaktadır. Bütün bu projeler, sahih dini bilgi üreterek meselenin doğrusunu ortaya koyma çabamız istikametinde sürdürdüğümüz

çalışmalardır. Bu samimi çalışmaların milletimizin doğruyu anlamasına ve sahtesinden ayırt etmesine katkı sağlayacağını ümit ediyoruz. Bu hususta eğitim kurumlarımızla işbirliği içerisinde hareket edilmesine ihtiyaç vardır. Çünkü milyonlarca çocuğumuzun ve gencimizin bu bilgilere ulaşabilecekleri ortamlardan biri, din dersleri, Kur'an-ı Kerim ve siyer dersleridir.

Dini istismar eden, hükümlerini çarpıtan ve tahrip eden FETÖ, DEAŞ gibi örgütlere karşı Diyanet İşleri Başkanlığı ve Din İşleri Yüksek Kurulu'nun refleksi nedir? Bu örgütlere yönelik ne gibi faaliyetler yürütülmektedir?

Din İşleri Yüksek Kurulu bu tür örgütlere yönelik olarak raporlar hazırlamakta ve yayınlamaktadır. DEAŞ'ın Temel Felsefesi Ve Dini Referansları, Dini İstismar Ve Tedhiş Hareketi DEAŞ, Kendi Dilinden FETÖ Örgütlü Bir Din İstismarı, FETÖ/PDY Dinî Ve Sosyo-Psikolojik Boyutları ve son olarak yayınladığımız FETÖ'yü çeşitli yönleriyle ele alan makaleler Kurulumuzun bu doğrultuda yaptığı birtakım önemli çalışmalardır. Ayrıca bu hususlar Kurul üye ve uzmanlarımızla bazı illerde gerçekleştirdiğimiz buluşmalarda din gönüllülerimizle konferanslarda paylaşılmıştır.

Başkanlığımızın yapmış olduğu çalışmalar neticesinde bahsedilen örgütler ve onların sebep olduğu tahribat ne ölçüde onarıldı? Söz konusu örgütlere karşı halkımıza ne gibi uyarı ve tavsiyelerde bulunursunuz?

Bu örgütlere karşı akışı durdurmak amacıyla yapılan çalışmaların ve bu meyanda gerçekleştirilen hizmetin büyük olduğunu düşünüyorum. Diğer taraftan çok acil olarak başlatılması gereken bir hizmet daha var kanaatimce. O da şudur: Bu örgütlerle bir şekilde teması olmuş kişilere yönelik iyileştirme çalışmaları. Bunu henüz toplum olarak gerçekleştiremediğimizi düşünüyorum. Bunun için ciddi stratejilerin geliştirilmesine ihtiyaç vardır. Toplum pek çok insanımızı yeniden nasıl kazandırabiliriz? Birtakım zararlı aidiyetlerden nasıl vazgeçirebiliriz? Bunların üzerinde kafa yormamız gerekmektedir. Her türlü ayrılıkçı, ötekileştirici, itici, bulanık, çıkarıcı ve nefret üreten yaklaşımlardan halkımızın uzak durması gerekir. Bu anlamda halkımızın bir millet kurumu olan Diyanet İşleri Başkanlığımızın rehberliğini dikkate almasının onu birtakım yanlışlara sürüklenmekten koruyacağı kanaatindeyim. Diğer taraftan dünyada yayılan İslamofobi, İslam dünyasının içinden geçtiği süreçler, FETÖ, DEAŞ vb. dini istismar eden yapıların ülkemizde ve coğrafyamızda açtığı derin yaralar göz önüne alındığında Başkanlık ve din görevlileri/gönüllüleri olarak ne kadar çok çalışmamız gerektiği ortaya çıkmaktadır. Bu alandaki ihmallerimizin ne büyük hasarlara yol açtığı tecrübelerle sabit olmuştur. Tekrar tekrar aynı sıkıntıları yaşamamak için din görevlileri olarak hepimizin birer din gönüllüsüne dönüşmesi, dinimize, tarihimize, ümmete ve milletimize karşı borcumuzdur. ■

EMANETİN İSTİSMARI VE HIYANETİN KARANLIK YÜZÜ

Mustafa IRMAKLI
DİB Diyanet İşleri Uzmanı

Insanın yeryüzü ve varlık âlemi ile ilişkisini ifade eden ontolojik perspektifin en kapsamlı ve özlü kelimesi “emanet” kavramıdır. Zira âlemin varoluşsal boyutuna dair izahlar getirilirken iman, anlam, sorumluluk gibi en önemli alanların kesişim noktasında insanın alamet-i farikası olarak gündeme “emanet” kavramı gelmektedir. Güvenlik, korku ve kaygıdan emin olma, korunması gereken şeyleri koruma, başkalarının hukukuna riayet etme anlamlarına gelen emanet kelimesi; terim anlamı ve İslam düşüncesindeki karşılığı itibarıyla, imandan ahlaka kadar geniş bir çerçevede ele alınmaktadır. Nitekim yeryüzü serüveninde diğer varlıklar arasında insanı öne çıkaran ve onun eşref-i mahlukat olmasına gerekçe olan misyon, “emaneti” yüklenmesidir. Kur’an-ı Kerim’de Yüce Allah; “Şüphesiz biz emaneti göklerle, yere ve dağlara teklif ettik de onlar onu yüklenmek istemediler, ondan çekindiler. Onu insan yükledi. Çünkü o çok zalimdir, çok cahildir, (Ahzab, 33/72.) buyurmaktadır. Ayetteki emanet kelimesinin izahında, başta tevhit inancı ve vahye muhatap olma sorumluluğu olmak üzere, adaletin tesisinden bütün insanî değerlerin muhafazasına kadar insanın yükümlülüklerinin farkında olması ve her daim Allah’ın emir ve yasaklarına uygun hareket etmesi gündeme gelmektedir. İnsan ve emanet ilişkisi

bağlamında söz konusu ayet bizlere; insanın emanet olarak büyük bir sorumluluk yüklenildiğini, üstün niteliklere sahip bir varlık olarak bu emaneti taşıyabilecek güç ve imkâna sahip olduğunu, ancak cahillik edip emanet konusunda zaaf göstermesi ve hıyanet etmesi durumunda zalim olacağını beyan etmekte, dolayısıyla insanın kimlik ve yetenekleriyle beraber dünyada bulunuş gayesinin farkında olması konusunda külli bir şuur aşılacaktır.

Diğer yandan iman, mümin, emanet, emniyet gibi kavramların aynı köke sahip olması insanın kayıtsız kalamayacağı bir boyutu ve ahlakî da açıkça ortaya koymaktadır. Bu çerçevede düşünüldüğünde, emanet kavramını kullanmadan ve emanet ahlakını dikkate almadan yapılan mümin tanımı ve nitelemeleri kâmil manada bir yaklaşım karşısında daima eksik kalacaktır.

İmanın hayata ve davranışa yansıyan en büyük tezahürü, kişinin kendisiyle, ailesiyle, toplumla ilişkilerinde ortaya çıkmaktadır. Söz konusu alanlarda mümin ahlakî ve davranış açısından en belirgin nokta ise güvenmek, güven vermek, güvenilmek gibi emanet ekseninde öne çıkan hususlardır. Allah’a iman ederek mümin olmak öncelikle emanet bilincine ve ahlakına sahip olmaya azmetmek demektir. Zira İslam düşünce ve ahlakında emanet bilinci iman bilinci ile beraber düşünülmektedir. Bize

mümini tanımlayan ve tanıtan ayet ve hadislerin tamamı doğrudan veya dolaylı olarak emanet bilincinden bahsetmektedir. Kurtuluşa eren müminlerin özelliklerini açıklayan surede Allah; “Onlar ki emanetlerine ve verdikleri sözlere riayet ederler,” (Müminun, 23/8.) buyurmaktadır. Söz konusu ayet, emanete riayet sorumluluğunun ahirete taalluk eden yönünü ifade etmekle beraber, yeryüzünde felah içinde bir hayat, toplum ve dünyanın inşası için de emanet bilincinin önemini ifade etmektedir. Zira Peygamber Efendimiz de hadislerinde emanetin ehline verilmemesinin ve emanet bilincinin kaybolmasının toplumsal bir çöküşe neden olacağını bildirmektedir. Bu manada emanete riayet; huzurlu, endişe ve kötülüklerden kurtulmuş bir toplum için olmazsa olmaz bir dinî-insani-ahlakî vecibedir.

Hız. Peygamber’in; “Müslüman, diğer Müslümanların elinden ve dilinden güvende olduğu kimsedir. Mümin de insanların canları ve mallarının güvende olduğu kişidir.” (Tirmizi, İman, 12.) hadis-i şerifi, kişinin söz ve davranış boyutuyla varlık ve eşya ile kurduğu bütün münasebetlerde emanet duygusunu canlı tutmasının önemini açıkça ifade eden önemli bir referanstır. Peygamberlerin sıfatlarından birinin “emanet” olmasının, bizlere peygamberin ahlakını tanıtmanın yanında onun sünnetine tabi olan müminlerde de bulunması gereken sağlam

bir özelliği de göstermektedir. Dolayısıyla Peygamberi sevmek emanete riayeti zorunlu kılmakta, Peygamberin sünnetine tabi olmak, emanet ahlakına sahip olmayı gerektirmektedir.

Tarihten beri; din istismarcıları, dinin ilke ve kavramlarının ardına gizlenen terör örgütleri, Müslümanların birlik-beraberlik ve huzuruna kasteden fitne odakları, öncelikle emanet kavramını istismar ederek bir taraftan temiz duyguları hain emellerine alet etmek suretiyle varlık alanı edinmişler, diğer yandan güven duygusunu zedeleyerek fesat faaliyetlerine zemin açmışlardır.

Allah'ın yeryüzüne en büyük nimeti olan vahiy, hakka teslimiyet ve kulluk sözü karşılığında insana emanettir. Yeryüzünde huzurun ve güzelliklerin peşinde olan insana düşen, vahyin rehberliğinde bir hayatı yaşamak ve onun aydınlığında bir dünyanın inşası için çalışmak suretiyle emanet sorumluluğunun karşılığını yerine getirmektir. İnsana hakikati anlatan ve onu imana davet eden bütün ayetler, yaratanla ilişkide sadakat ve bağlılığı teklif ederken yaratılanlara karşı emanet ve merhamet ahlakını ifade etmektedir. Kur'an ve sünnetin evrensel ve eşsiz mesajlarını manipüle ve suistimal ederek insanları kandırmak, hakikat emanetine bağlılık duygusunu istismar etmektir. Özellikle hakikatin merkezine kendini koyarak vahyi ötelemek, kendi söylem ve sloganlarını Kur'an

FETÖ, DEAŞ vb.
yapıların en vahim
boyutu hıyanet
ettiği kavramlar
üzerinden kan-
dırdığı insanlarla
küresel odakların
kirli çıkarlarına
hizmet etmektir.

ve sünnetin ilkelerinin önüne geçirmek, din adına kendi hezeyanlarını gerçek gibi lanse etmek hakikat emanetine hıyanetin açık şeklidir. Bu manada Allah'a olan imanını her şeyden üstün tutan Müslümanları yanıltmak için, Kur'an ve sünnetin mesajlarını şahsi menfaatlerine alet etmek, istismarcıların özellikle kendilerini temize çıkarma ve meşruiyet sağlama adına yaptıkları en büyük hıyanettir. Nitekim Rabbimiz "Aldatıcılar sizi Allah ile aldatmasın." (Lokman, 31/33; Fatır, 35/5.) buyurarak başta şeytanın kandırma yöntemleri olmak üzere, geçmişten geleceğe, din istismarcılarının, vahyin aydınlık ilkelerinin arkasına sığınarak fesat çıkarma gayretlerini ifşa ve müminleri ikaz etmektedir.

Yerler, gökler ve bu ikisi arasındaki her şey, emrine musahhar kılınması karşılığında insana

emanettir. Bütün canlılar dünyasıyla, hava, su, toprak ve bütün bitki çeşitliliğiyle yeryüzü, imar ve ıslah mükellefiyetiyle insana emanettir. Yeryüzünün imar ve ıslahı için öncelikle bu bilince sahip olmak önemlidir. Dinî söylem, iddia ve argümanlarla yola çıkanların samimiyet sınavlarından biri de yeryüzünün imar ve ıslahı açısından bulundukları konum ve takındıkları tavidir. Dolayısıyla FETÖ'nün yaptığı gibi, bir yandan alabildiğine dini referansları kullanarak dindarlık gösterisi yapmak ve diğer yanda gücüne ve teknolojisine güvenerek zalimlik ve zorbalıkla yeryüzünün zenginliklerini talan eden, ekolojiyi tarumar eden, tabiatı tahrip edenlerle iş tutmak, onların emellerine hizmet etmek açık bir hıyanettir. FETÖ, DEAŞ vb. yapıların en vahim boyutu hıyanet ettiği kavramlar üzerinden kandırdığı insanlarla küresel odakların kirli çıkarlarına hizmet etmektir.

Dünyada, güzel ahlak, adalet, merhamet gibi değerler ve erdemler imanın karşılığında insana emanettir. Bu manada, kendi gibi düşünmeyenlerin hakkını gasp ederek emeğini ve alın terini müntesiplerine helal görmek, adalet emanetine hıyanettir. Kendinden olmayanlara karşı acımasız ve vicdansızca muamelede bulunmak merhamet emanetine hıyanettir. Dışa dönük yüzüyle nezaket ve zarafet gösterisi yaparken gerçekte uygulamalarıyla kin, nefret ve ötekileştirmeye meşgul olmak, mümi-

nin emanet olarak kuşanması gereken güzel ahlaka dair bütün kavramlara hıyanettir.

Peygamber efendimiz; “Hiç-biriniz kendisi için istediğini mümin kardeşi için de istemedikçe iman etmiş olmaz.” (Buhari, İman, 7.) hadis-i şerifi ile kardeşlik hukuku ve insanlık erdemine dair ölçüyü açıkça ilan ederken söz konusu ahlaki kuşanmayı ve yaşatmayı adeta Müslümanlara emanet olarak bırakmıştır.

Sahip olunan mal, evlat, sıhhat gibi zenginlikler, mülkün sahibinin istediği şekilde tasarrufta bulunmak ve şükretmek üzere insana emanettir. Kadim zamanlardan modern dönemlere insanın en talihsiz yanılgısı, dünyaya dair şeylere gerçek sahibi gibi yaklaşması ve söz konusu dürtünün ayartmasıyla insani ilkeleri terk ederek azgınlaşmasıdır. Oysa insanın, sahip olduğu her şey hesaba çekileceği birer emanettir. Bu meyanda insanlar arası ilişkilerde, eşyaya dair tasarruflarda, sözleşme ve taahhütlerde de imandan kaynaklanan bir ahlak ve sorumluluk olarak emanet bilinci öne çıkmaktadır.

Karmaşık sebeplere sahip küresel sıkıntıların dünyayı kuşattığı ve bunun karşılığında iyilik adına bireysel çalışmalarla beraber organizasyonların öne çıktığı bir dünyada emanet ahlakı daha önemli hâle gelmektedir. Zira bugün eğitimden sosyal yardımlaşmaya kadar pek çok alanda,

kamusal teşkilatlar ya da sivil toplum kuruluşları marifetiyle insani faaliyetler yapılmaktadır. İşte tam da bu noktada emanet kavramı İslami, insani, hukuki bir duyarlılık olarak olmazsa olmaz hâle gelmektedir. Bu manada, organizasyonlara teslim edilen zekât, sadaka ve iyilik adına yapılan bütün yardımlar hem hayır sahiplerinin hem de muhtaçların emanetidir. Bu emanetlerle ilgili en küçük bir ihmal ve dikkatsizlik, suistimal ve hıyanetin en kötüsüdür. Diğer yandan kamusal alanda gerçekleştirilen bütün tasarruflar da emanet bilinci ve ahlakı konusunda büyük bir hassasiyeti zorunlu kılmaktadır.

Emanete riayet konusunun ahlaki ve hukuki boyutunun yanında itikadi bir yönü de vardır. Kur'an'ın anlattığı insan tipleri içinde en sinsi ve fark edilmesi zor olan münafık karakteri tanıtan Peygamber efendimiz, onun birkaç bariz özelliğinden birinin de “emanete hıyanet” (Müslim, İman, 7.) olduğunu, “emanete riayet etmeyen

imanının olmayacağı”nı, (İbn Hanbel, Müsned, 3/134.) beyan etmektedir. Bu meyanda; “Ey iman edenler! Allah'a ve Peygamber'e hainlik etmeyin. Bile bile kendi (aranızdaki) emanetlerinize de hainlik etmeyin.” (Enfal, 8/27.) ayeti de emanete riayet hususunda açık bir ilahi fermanıdır.

Başta hakikat ilkeleri olmak üzere bütün insani değerlerin istismarı emanete hıyanetle başlamaktadır. Bu manada FETÖ, önce emanet bilincini ve ahlakını istismar ederek insanları kandırmış, deşifre olunca da müminin en temel ahlakı olan güven duygusunu zedelemek suretiyle en büyük kötülüğü yapmıştır. Şimdi bir taraftan söz konusu tahribatı el birliği ile onarıp emanet bilinci ve ahlakını daha güçlü şekilde ikame etmek için var gücümüzle çalışmak, diğer yandan kavramlarımızı istismar edenlere karşı feraset ve duyarlılık içinde olmak hepimiz için inancımız ve geleceğimiz açısından ihmal edilemez bir sorumluluktur. ■

Emanetlerle ilgili en küçük bir ihmal ve dikkatsizlik, suistimal ve hıyanetin en kötüsüdür. Diğer yandan kamusal alanda gerçekleştirilen bütün tasarruflar da emanet bilinci ve ahlakı konusunda büyük bir hassasiyeti zorunlu kılmaktadır.

DİN TAHRİPÇİLERİNİ TANIMAK

Hüseyin ARI

DİB Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

Hz. Peygamber (s.a.s.), İslam dinini tebliğ ettiği süreçte üç tür insan tipiyle karşılaşmıştır: Bunlardan birincisi, onun getirdiği vahye gönülden inanan ve samimi bir şekilde onun çizdiği yolda yürümeye çalışan müminler, ikincisi vahyi inkâr ederek ona açıktan cephe alan ve düşmanca tavır sergileyen kâfirler ve üçüncüsü de vahyi gerçekte kabul etmediği hâlde zahirde kabul eden ve İslam toplumunu içeriden yıkmaya amacı güden münafıklardır. Hz. Peygamber (s.a.s.) bu üç insan tipiyle

farklı ilişki biçimleri geliştirmiştir. O, yirmi üç yıllık tebliğ hayatı boyunca Müslümanları yanına alarak onları eğitmeye ve örnek insanlar olarak yetiştirmeye çalışmış; kâfirlerle mücadele ederek onları hak yola getirmeye gayret etmiş, münafıkları ise isim isim deşifre etmemiş ancak vahiy sayesinde öğrendiği karakteristik özelliklerini ashabına anlatarak onlara karşı İslam toplumlarının uyanık olmalarını istemiştir.

Asrısaaadetten günümüze kadar var olan ve olmaya devam edecek olan bu üç tipo-

lojiden münafık tipinin teşhis edilmesi, İslam toplumlarının selameti açısından elzemdir. Bunun için Kur'an-ı Kerim'in münafıklarla ilgili ayetlerine ve siyer kaynaklarında Hz. Peygamber'in (s.a.s.) onlarla mücadelesine bakmak yeterlidir. Söz konusu ayetlere ve asrısaaadette yaşanan olaylara topluca bakıldığında münafıkların temel amacının, vahyi küçümsemek, Hz. Peygamber'in otoritesini sarsmak, Müslümanları birbirine düşürmek, düşmanla işbirliği yaparak Müslümanların mağlup olmasına çalışmak, Hz.

Peygamber'in şahsı ve ailesiyle ilgili iftiralar atmak ve daha türlü desiselere başvurmak suretiyle İslam toplumunu içerden çökertmek olduğu net bir şekilde görülecektir.

İslam tarihinin şahit olduğu nifak hareketlerinde din, daima bir istismar aracı olmuş ve münafıklar kendi şahsi ve kirlili emellerini gerçekleştirmek adına dini tahrif ve tahripten geri durmamışlardır. Dolayısıyla her nifak hareketinin, aynı zamanda "dini metinleri tahrif" ve "İslam toplumlarını içeriden tahrip" hareketi olduğunu söyleyebiliriz.

İslam tarihi bize göstermiştir ki Müslümanların zaafa düşmesi ve sahip oldukları devletlerin yıkılması, haricî düşmanlar sebebiyle olmamış, Müslümanları birbirine düşürerek fitne ortamı oluşturan dâhilî düşmanların hile ve desiseleriyle olmuştur. Bu nedenle İslam ümmetinin bekası ve selameti için bize düşen; tarihi olaylardan ders çıkarak haricî düşmanlarla nasıl mücadele ediliyorsa bizden görünüp haricî düşmanların güdümünde hareket ederek İslam'ı içerden yıkmaya çalışan din tahripçileriyle müca-

dele etmektir. Fakat münafıkların ikiyüzlü karakteri, ilkesiz duruşları, sinsî ve göstermelik tavırları onlarla mücadeleyi zorlaştırmaktadır. Dolayısıyla bu mücadeleyi sağlıklı bir şekilde yürütebilmek için nifak hareketlerinin temel karakteristik özelliklerini çok net bir şekilde tespit ve tahlil etmemiz gerekmektedir. Aksi takdirde bu sinsî düşmanla mücadelede başarılı olunması mümkün değildir.

Din tahripçilerinin karakteristik özelliklerini şöyle sıralamak mümkündür:

Amaçları Allah'ın rızasını kazanmak değildir

Malumdur ki bir Müslüman için en yüce gaye, Allah'ın rızasına nail olmaktır. Allah Teâlâ, Kur'an-ı Kerim'de bu gerçeğe şöyle işaret etmiştir: "Allah, mümin erkeklere ve mümin kadınlara içinde ebedî olarak kalmak üzere altından ırmaklar akan cennetler ve Adn cennetlerinde çok güzel köşkler vaat etti. Allah'ın rızası ise hepsinden büyüktür, işte bu büyük başarıdır." (Tevbe, 9/72.) Ancak dini tahrip davasını güden kişiler için böyle bir maksat yoktur. Onların bütün gaye ve maksatları, İslam birliğini bozmak, Müslümanların gücünü kırmak ve böylece kendilerine bu görevi tevdi eden İslam düşmanlarına şirin görünmektir.

Dünyevi kazanımları önemserler ve Allah yolunda risk almazlar

Uhrevi kaygıları olmayan din tahripçileri, siyasi iktidarı ele geçirme, toplumu yönlendirme, insan kaynağı oluşturma ve ekonomik güç devşirme gibi dünyevi kazanımları önemserler ve gayretleri tamamen bunlardır. Bu kazanımları elde etmek için meşru yahut gayrimeşru her türlü yol ve yöneme başvurmaktan geri durmazlar. Tarihte olduğu gibi günümüzde de İslam'ı insanlara tanıtmak ve Müslümanları irşat söylemiyle yola çıkaran din tahripçilerinin asıl amacının siyaset ve ticaret olduğu acı tecrübelerle müşahade edilmiştir.

Din tahripçileri için ayet ve hadisler, İslami ilimlerin usulü çerçevesinde anlaşılması ve yorumlanması gereken dinî metinler değil, kendi heva ve heveslerine göre tevil hatta tahrif edilmesi gereken manivelalardır.

Din tahripçileri Allah'ın kesin emirleri ve yasakları konusunda taviz vermekten geri durmazlar ve bedel ödemeyi göze almazlar. İslam dininin yücelmesi için dünyalıklarından ve konforlarından vazgeçmezler ve türlü bahaneler uydurarak zorluk zamanlarında Müslümanlarla beraber hareket etmezler. Aslında bu tutum bizlere yabancı değildir. Zira Medine'deki münafıklar da aynı hareket tarzını benimsemişlerdir. Allah Teâlâ onların bu menfaatperest tutumunu şöyle haber vermektedir: "Şüphesiz, aranızda öyle kimseler vardır ki (onların her biri savaşa gitme konusunda) hakikaten pek ağır davranır. Eğer başınıza bir musibet gelirse 'Allah bana lütfetti de onlar-

la beraber bulunmadım.' der. Eğer Allah'tan size lütuf (zafer) erişirse bu sefer de sizinle kendisi arasında hiç tanışıklık yokmuş gibi şöyle der: 'Keşke ben de onlarla beraber olsaydım da büyük bir başarıya (ganimete) ulaşıyordum.'" (Nisa, 4/72-73.)

Camiye alternatif çekim merkezleri oluştururlar

Camiler, Müslümanların ibadet için bir araya geldiği, sevinç ve acılarını paylaştığı, ümmetin birlik ve beraberliğinin tezahür ettiği mekânlardır. İslam tarihi boyunca çok önemli fonksiyonlar icra eden camiler, Müslümanların kardeşçe aynı kibleye yönelerek ibadet etmesini sağlayan vahdet merkezleri olmuştur. Farklı mezheplere, meşreplere mensup Müslümanlar camide omuz omuza vererek aynı Allah'a yönelmiştir. Bundan dolayı dini istismar eden örgütlerin ilk yaptığı şey, eline geçirmek istediği kişiyi çeşitli bahaneler üreterek camiden uzaklaştırmak olmuştur. Camiden koparılarak İslam'ın ana yolundan uzaklaşan bir Müslüman, camiye alternatif mekânlarda dini tahrip etmeye çalışan din istismarcılarının kucağına düşebilir ve "İslam'a hizmet ediyorum." zannıyla İslam düşmanlarının bir piyonu hâline gelebilir.

Hız Peygamber döneminde yaşanan mescid-i dirâr olayı bu konuda bizim için bir ibret vesikası niteliğindedir. Medine'de Hz. Peygamber'e (s.a.s.) haset eden Ebu Amir isimli bir pa-

paz, Müslümanların müşriklerle galip gelmesi üzerine Şam'a kaçmış ve oradan Medine'deki münafıklara haber göndererek Bizans Kralı'ndan yardım sözü aldığını, Kuba Mescidi'nin yanına mescit hüviyetinde bir yer yapmalarını emretmiştir. Bu sözde mescitte, Ebu Amir'den alınan talimatlar hayata geçirilecek ve Müslümanlar arasında fitne-fesat çıkarmak suretiyle İslam ümmeti içeriden parçalanacaktı. Süreç, onların planlarına göre gelişmiş olsaydı, Medine'de bir iç isyan çıkarılacak ve Medine'nin idaresi münafıkların eline geçecekti. Fakat planları kursaklarında kaldı ve Allah onların bu hain planlarını şu ayeti inzal ederek deşifre etti: "Bir de zararlı faaliyetlerde bulunmak, küfre yardım etmek, müminler arasına ayrılık sokmak için ve öteden beri Allah ve Resulüne karşı savaşanlara üs olsun diye bir mescit yapanlar vardır. Bunlar, 'Bizim iyilikten başka hiçbir kastımız yok.' diye de mutlaka yemin ederler. Ama Allah şâhitlik eder ki bunlar mutlaka yalancıdır." (Tevbe, 9/107.)

Ayet ve hadisleri kendi batıl anlayışları doğrultusunda istismar ederler

Din tahripçileri için ayet ve hadisler, İslami ilimlerin usulü çerçevesinde anlaşılması ve yorumlanması gereken dinî metinler değil, kendi heva ve heveslerine göre tevîl hatta tahrif edilmesi gereken manivelalardır. Din tahripçileri farklı amaçlarla ayet ve hadis-

leri istismar etmişlerdir. Bunlardan birincisi; dini istismar eden yapının veya bu yapının başında bulunan kişinin Allah tarafından desteklendiği iddiasını ispat için ayetlerin istismar edilmesidir. Din tahripçileri, bazı ayetlerin ya doğrudan ya da dolaylı olarak kendilerine veya başında bulundukları yapıya işaret ettiğini veya onları müjdelediğini iddia edebilmektedirler. Hâlbuki Kur'an-ı Kerim'den herhangi bir ayetin, doğrudan bir gruptan veya bizzat bir şahıstan bahsettiğini ancak Allah Resulü'nün beyanıyla bilebiliriz. Bunun imkânı ise Allah Resulü'nün vefatıyla birlikte ortadan kalkmıştır. Şu hâlde ayetlerdeki ifadelerin, kesin bir üslupla sadece bir şahsı veya bir grubu tanımladığını, övdüğünü iddia etmek Kur'an-ı Kerim'in evrensel mesajını tahrif etmektir.

Dinî metinlerin diğer bir istismar şekli de dini istismar eden çevrelerin kendi icraatlarını meşrulaştırmak ve fikirlerini hâkim kılmak amacıyla ayetleri keyfî olarak yorumlamaları, bazı sahih hadisleri görmezden gelirken bazı zayıf ve mevzu hadislerle tutunmalarındır. Burada ayetler ve hadisler, din istismarı yapan şahıs ve gruplar için sadece birer araçtır. Dünyevi birtakım maslahatlar hakkında ayet ve hadisleri istismar edenler için Allah Resulü şöyle buyurmuştur: "Dini dünyaya alet eden insan ne kötüdür! Arzu ve isteklerinin kendisini saptırdığı insan ne kötüdür!" (Tirmizî, Sıfatü'l-kıyâme, 17.)

Hakikatin kendi tekellerinde olduğunu iddia ederler

Dini tahrip eden yapıların önemli bir özelliği de kendi dinî anlayışlarını mutlak hakikat kabul ederek diğer anlayışları hatalı ve batıl kabul etmeleridir. Bu anlayış, aslında müntesiplerine "Bize tabi olanlar, hakikate tabi olur ve ebedi kurtuluşa erer. Bize tabi olmayanlar ise batıl yoldadır ve ebedi kurtuluşu garanti değildir." düşüncesini empoze etmek içindir. Bu düşünceye inanan kişiler de -maalesef- bu yapıların mahkûmu olmaktadır. Hâlbuki dinimiz böyle bir hakikat tekelliliğini asla kabul etmemektedir. İman esaslarına gönülden inanmış ve gücü yettiğinde Allah'ın emirlerine uyan ve yasaklarından kaçınan her Müslüman, ebedi kurtuluşa erecektir.

Son söz olarak şunu ifade edelim ki din tahripçilerinin karakteristik özelliklerini çoğaltmak mümkündür. Müslümanlar olarak yaşadığımız çağın belki de en büyük imtihanı, dini ihya davasıyla ortaya çıkan din tahripçilerinin suret-i haktan görünen batıl fikirleridir. Coğrafyamızda Müslümanların bugün yaşadığı büyük sıkıntılar ve açmazlar, FETÖ ve DEAŞ gibi örgütlerin ürettiği ve servis ettiği bu batıl düşüncelerin ürünleridir. Bu sıkıntıları aşabilmemizin yegâne yolu, mücadele ettiğimiz olguyu iyi tahlil edebilmekten ve İslam'ın asli kaynaklarından doğru bir yöntemle elde edilen sahih dinî bilgiyle bilinçlenmekten geçmektedir.■

REİSLİĞİN İLK YILLARINDA CAMİLERDE HİTABET HİZMETLERİ

Dr. Mehmet BULUT

DİB Başkanlık Müşaviri

Hitabet, hatip, hutbe... Bilindiği gibi bunlar, cuma ve bayram namazlarıyla ilgili kavramlardır.

Camilerde icra edilen hitabet hizmetleri; yani cuma ve bayram hutbelerinin iradı ve namazların kıldırılması, Reisliğin öteden beri din hizmetlileri maharetiyle icra ettiği önemli hizmetlerden biri olmuştur.

1950'li yıllara kadar cami ve mescitlerde icra edilen hizmetler "cihet" kavramıyla ifade edilmişti. İmamet ciheti, hitabet ciheti gibi... Tarihi süreç içinde "ilmî hizmetler" olarak nitelenen imamet ve hitabet

hizmetleri çoğunlukla aynı kişiler tarafından yerine getirilmişse de Osmanlı döneminde ve Milli Meclis Hükümetleri yıllarında (1920-1924) olduğu gibi, kuruluşundan 1930'lu yılların ikinci yarısına kadar Reislik döneminde de başta selatin camileri olmak üzere merkezi büyük camilerde imam yanında ayrıca hatip de istihdam edilmiş, cuma ve bayram hutbeleri bu unvandaki görevlilerce irad edilip namazlar kıldırılmıştır. Nitekim Reisliğin kuruluş kanununun 5. maddesinde, Diyanet İşleri Reisinin tayin ve azillerine memur olduğu cami hizmetlileri sayı-

lırken imam ve hatip ayrı ayrı zikredilmişti. Hatta bu süreçte, az da olsa bazı köy camilerinde bile bir imam yanında bir de hatip bulunabilmiştir. Öte yandan imam ve müezzinler gibi, bazen bir camide birden fazla hatibin istihdamı da söz konusu olmuştur. Detayına girmeden belirtelim ki bu, daha çok bir caminin vakfiyesinde belirlenmiş şartların intaç ettiği bir durumdur. Buna göre, kuruluşundan günümüze Diyanet teşkilatında hutbe okuma ve cuma, bayram ve vakit namazlarının edasında üç ayrı hizmet ve hizmet ehli olmuştur: İmamet hizmeti (imam), hitabet

hizmeti (hatip) ve imamet ve hitabet hizmeti (imam hatip).

İmam tayini ile hatip tayini arasındaki farklılık, bir Müşavere Heyeti kararında “İmamlık idareten tayine, hatiplik diyaneten izne dayanır...” şeklinde açıklanmıştır. Bu kuraldan hareketle, köylerde bile hatiplik izninin kanuni mücbir bir sebep bulunmadıkça hatibin uhdesinden alınamayacağına hükmedilmiştir.

1931-1950 yılları arasında camilerin ve cami görevlilerinin idaresi Vakıflar Umum Müdürlüğünde kalmasına rağmen bu yıllarda da camilerde okunan hutbelerin ve yapılan vaazların murakabesi Diyanet İşleri Reisliğinde olmuştur. Nitekim bu genel müdürlükçe tanzim edilmiş olan 1935 tarihli Cami Hademesi Nizamnamesinin 2. maddesi bu hususu tasrih etmişti.

Camilerin ve cami görevlilerinin idaresinin Evkaf Umum Müdürlüğünde olduğu yıllarda, 1936 yılında Cami Hademesi Nizamnamesinde yapılan değişiklikle bir camide imamlık ve hatiplik cihetlerinden biri boşaldıkça bu cihetlerin birleştirilmesi zorunlu hale getirilmiştir. Mart 1949 tarihinde Müşavere Heyetince hazırlanan bir mütalaada bu değişiklik şöyle ifade edilmiştir: “İmamlıktan ayrı bulunan hatiplik cihetleri inhiyal vukuunda bunların birleştirilmesi cihetine gidilir. Ayrıca bir hatip tayin edilmek icap ederse, mucip sebepleriyle birlikte makamdan istizan edildikten sonra gereken muamele yapılır.”

Reisliğin kuruluşundan 1950’li yıllara kadar hayrat hademesine ilişkin birtakım yasal düzenlemeler yapılmış olmasına rağmen hitabet hizmetleri ve hutbe konusunda ciddi bir mevzuat oluşturulmadı; bu hizmetlerin nasıl icra edileceğine ilişkin prensipler belirlenemedi. Bu hizmetlerin icrasında Osmanlıdan müdevver nizamnamelerle bu nizamnameler çerçevesinde oluşan teamüller geçerli oldu. Nitekim “Diyanet İşleri Reisi Rifat” imzasıyla müftülüklerle gönderilen tarihsiz bir tamimde, vaaz ve nasihat edeceklerin 13 Mart 1330 (1914) tarihli nizamnamenin hükümlerine uygun olarak seçilmeleri ve vaaz ve hutbe esnasında siyasi tarafgirlik veya muhalefet içeren konuşmalar yapılmaması istenmişti. Ancak Reislik, siyasi erkin de icbarıyla kuruluşundan itibaren bütün tarihi boyunca, camilerde ya-

Camilerde icra edilen hitabet hizmetleri; yani cuma ve bayram hutbelerinin iradı ve namazların kıldırılması, Reisliğin öteden beri din hizmetlileri maharetiyle icra ettiği önemli hizmetlerden biri olmuştur.

pılacak vaazlar yanında okunacak hutbelere ilişkin taşra teşkilatına çok sayıda genelge gönderdi. Bu genelgelerde daha çok, Reislik veya müftülüklerce belirlenmiş hutbelerin okunması, hutbe okurken tayin edilmiş kıstasların dışına çıkılmaması, bilhassa irticali hutbe okunmaması, hutbe ve vaazlarda “siyaset ve şahsiyat” yapılmaması sıkı sıkıya talep edildi.

1940’lı yıllardan itibaren adeta rutin halinde Ramazan öncelerinde taşra teşkilatına gönderilen genelgelerde de üzerinde durulan konulardan biri yine hutbeler olmuş, yukarıda işaret edilen talepler ve benzerleri bu genelgelerde de tekrarlanmıştı. Bununla birlikte, sözü edilen tamimlerde bazen hitabet hizmetlerinin icra tarzı ve bu çerçevede hutbelerin etkili olması için gerekli görülen bazı kıstaslar da dermeyan edilmişti ki yayınlandığı yıllar itibarıyla bunlar hatiplere yol gösterici prensipler konumundaydı. Mesela, gayet kapsamlı ve içerik olarak son derece düzeyli olan 18 Nisan 1950 tarihli Başkanlık Genelgesinde (“Hayrat Hademesi Hakkında Genelge” başlığıyla bir broşür halinde de basılmıştı), hitabet hizmetinin teşkilatın önemli hizmetlerinden olduğu hatırlatılarak bu hizmetin icrasında takip edilecek yol yanında hatiplerden okuyacakları hutbeler konusunda şu prensiplere uymaları istenmişti:

a) Her hafta okunacak hutbelerin mevzuları, müftüler tarafından, ahvâl ve zamanın icaplarına göre seçilerek en az iki gün evvel hatiplere bildirilecektir.

Reislik, siyasi erkin de icbarıyla kuruluşundan itibaren bütün tarihi boyunca, camilerde yapılacak vaazlar yanında okunacak hutbelere ilişkin taşra teşkilatına çok sayıda genelge gönderdi.

b) Hutbelerin cemaat üzerinde tesirli olması için mümkünse önceden hatiplere okutturulması muvafık olur.

c) Hatipler, okuyacakları hutbeleri kendi kendilerine birkaç kere okuyacaklar ve kendilerine mal edeceklerdir. Hutbelerini ezberlemiş gibi kolay ve serbest bir surette okuyan hatipler, cemaat üzerinde iyi tesirler husule getirir ve vazifelerini hakkıyla yapmış olurlar.

ç) Minbere çıktıktan sonra cemaatin karşısında kitap karıştırmak ve okunacak hutbeyi orada seçmek veya kelimeleri yanlış okumak asla doğru değildir. Bu hâl, cemaatin hutbeye olan arzu ve isteğini azaltır ve binnetice hutbenin tesirsiz kalmasına sebep olur.

d) Hutbelerin, Diyanet İşleri Başkanlığınca yayınlanmış veya Başkanlıkça kabul edilmiş diğer hutbe mecmualarından seçilmesi ve mevzu itibarıyla bunlar dışına çıkılmaması esastır.

e) Hutbeler, azami 20 dakika bitirilmelidir. Bundan fazlasına ne vaktin ne de cemaatin müsaadesi ve tahammülü vardır.

f) Hutbelerde, şahıslardan ve şahsi işlerden gerek açık gerek

kapalı surette asla bahsedilmeyecektir ve edilmesi de caiz değildir.

g) Genç hatiplerin müftü ve vaizler tarafından yetiştirilmeleri ve kendilerinin ayrıca Başkanlık neşriyatından da azami derecede faydalandırılmaları münasiptir.

Konuya ilişkin Müşavere Kurulu mütalaalarından da anlaşıldığı gibi, 1950 öncesi dönemde bir camide hutbe okunup cuma namazı kılınabilmesi izne tabi olmuştur; o yıllarda bu izin yetkisi, Reisliği temsilen müftülöklere verilmiştir. Buna göre tarihî tecrübede olduğu gibi Reislik döneminde de 1930'lu, 1940'lı yıllarda cuma ve bayram namazları minber konup hatip tayin edilen camilerde kılınmıştır. Başka bir ifade ile süreçte her camiye minber konmamış, dolayısıyla her camide cuma ve bayram namazları kılınmamıştır. (Hangi şehirde, hangi sene itibarıyla kaç camide cuma namazı kılındığı geniş bir arşiv araştırmasını gerektirmektedir ki kanaatimce genç araştırmacılar için bakir bir alan sayılabilir.) Bu, Osmanlı döneminden tevarüs edilen bir tatbikattır, bir gelecektir. Bilindiği gibi, medeniyetimizde şehirler mabed yani cami merkezli kurulmuş; diğer

sosyal ve ticari donatılar bu cami etrafında konuşlandırılmıştır. Şehrin zamanla genişlemesiyle mahallelerde, evler arasında da mescitler/camiler açılmış, mahalle sakinleri genelde vakit namazlarını buralarda cemaatle kılmış ancak cuma ve bayram namazlarını şehrin merkezi camiinde eda etmişlerdir.

Reislik yıllarına dönersek; vaktiyle minber konmamış bir kısım camiye, ilgili müftülüğün izniyle bilahare minber konması ve hatip tayini cihetine gidilmiştir. Yeni yapılan camilere minber konulması kararı da müftülöklere bırakılmıştır. Ancak, müftülükler yaptıkları bu düzenlemeler hakkında Reisliğe bilgi arz etmiştir.

İşaret ettiğimiz süreçte, köylerde hitabet hizmetinde de benzer bir durum söz konusudur. Birden fazla camii olan köylerde esas olan cuma ve bayram namazlarının bir camide kılınmasıdır. Ancak zamanla müftülüklerin izniyle köylerde de birden fazla camide hutbe okunup cuma namazları kılınmaya başlanmıştır. Arşivimizdeki kayıtlardan, izin alınmış olunmakla birlikte bazen mahallinden müftülöklere veya Reisliğe müracaatla, cuma namazlarının tek camide kılın-

ması için izin talep edildiği anlaşılmaktadır. Mesela, Tefenni Müftülüğünden Mayıs 1948 tarihinde Başkanlığa yazılan bir yazıda, 150 hanelik bir köyde üç caminin bulunduğu belirtilerek, cuma ve bayram namazlarının bunlardan sadece birisinde kılınması için izin verilmesi istenmiştir. Bu talebe karşı yazılan Müşavere Kurulu mütalaasında, daha önce açılmış ve minber konmuş camilerin cuma ve bayram günleri bir yerde birleştirilmesi yani tek camide kılınması uygun görülmüştür.

1940'lı yılların sonuna gelindiğinde, uzun süre din hizmetlisi yetiştirilemediğinden vasıflı imam gibi hatiplik kadrosu bulunan köy camilerine hatip bulmak da iyice zorlaşmıştır. Mucur Müftülüğünden Başkanlığa gönderilen 20 Şubat 1947 tarih ve 5 sayılı yazıda, ilçeye bağlı Avcı köyünde açılan hitabet cihetine ehil kimse bulunmamasından dolayı ehil olanı bulununcaya kadar “yarım tecvit ile Kur’an okuyan” (bu tabir müftülük yazısında yer almaktaydı.) ve fıkhi meselelerde fazla bilgisi olmayan bir kişiye görev tevcihi yapıp yapılamayacağı sorulmuştur. Kurul cevap olarak, köylerde açılan hitabet cihetine talip olup da bilgisi noksan olanların ‘başkaca tam ehliyetli bir istekli bulunmadığı takdirde’, müftülük tarafından yetiştirilmek suretiyle uhdelerine usulü veçhile hatiplik cihetinin tevcih edilmesinin uygun olduğuna karar vermiştir.

Değil ele aldığımız dönem 1960'lı hatta 1970'li yıllar

ra kadar yaşanan zaruretlere binaen, imamet hizmeti gibi hitabet hizmeti için de belli bir tahsil şartı aranmamıştır. Ancak, bütün bir Reislik tarihi boyunca dinî nitelikli hizmetlere talip olanlar, şöyle veya böyle imtihana tabi tutularak olabildiğince ehliyetleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Başka bir ifadeyle, bu kahtı rical döneminde diploma değil ehliyet esas alınmıştır. Dönemin mevzuatı çerçevesinde, mahallinde oluşturulan komisyonlar maharetiyle yapılan imtihanda -ki bu imtihan kişinin talebi üzerine yapılmaktaydı- ehliyetini ortaya koyan kişiye vesika verilmiştir. Bu suretle, mesela hatiplik vesikası almış bir kişi bu vesika ile açılan hatiplik görevlerine talip olabilmiştir. Açılan cihete talip olan kişilerin birden fazla olması halinde bu kişiler müsabaka imtihanına tabi tutulmuşlardır. Yapılan imtihan ve seçime ilişkin mahalli komisyonca hazırlanan dosyalar müftülükler tarafından Reisliğe (1931-1950 yılları arasında Vakıflar Umumum Müdürlüğüne) intikal ettirilmiş ve mahallinde yapılmış işlemler, Müşavere Kurulunun inceleme ve tasdiğiyle tekemmül etmiştir.

Diyanet İşleri Reisliği, cami ve mescitlerin din hizmetlisine olan ihtiyacın had safhada olduğu 1930-1950 yılları arasında da bütün imkânsızlıklara rağmen her halükarda ve en küçük yerleşim merkezlerinde hutbe okunup cuma namazlarının kılınmasının temini hususunda özel bir hassasiyet göstermişti. Öyle ki tek camii bulunan ve çeşitli gerekçelerle

bu tek camii de kapanmış veya yıkılmış olan kasaba ve köylerde bile uygun bir yer temin edilerek ya da açık alanlarda hutbe okunup bu farızanın edasının mutlaka sağlanmasını talep eden, bu hususta gerekli tedbirlerin alınması noktasında müftülükleri, hayrat hademesini ve vatandaşları ikaz eden onlarca Müşavere Kurulu kararı bulunmaktadır.

Sonraki birkaç yazıda bu makalenin mütemmimi olarak hatip, hutbe ve hutbe kitapları üzerinde durmak istiyorum. Şimdilik, iki hususun altını çizerek yazımıza son verelim. Birincisi, tarihi bir tatbikatın devamı olarak Reisliğin ilk yıllarında, her cami ve mescitte cuma namazı kılınmamış, haliyle buralarda hitabet hizmetinin verilmemiş olmasıdır. Müminlerin vakit namazlarını tercihen mahalle cami veya mescitlerinde veya esnafın, çarşı mescitlerinde kılınmaları; ama cuma namazlarının merkezî camide edası öngörülmüştür. Kuşkusuz bunun bir esprisi vardı: İslam'ın “azim bir ibadeti” olan cuma namazlarının merkezi camide, olabildiğince “maşerî bir cemaatle” eda edilmesi. Bu, aynı zamanda İslam'ın tevhide, Müslümanların birlik ve beraberliklerine verdiği önemin de bir işareti sayılmıştır. İkincisi, özellik arz eden bir kısım camilerde imam yanında ayrıca hatip istihdam edilmiş olması; başka bir ifade ile Reislik teşkilatında hatiplik kadrosunun da bulunmasıdır. Bu ikinci husus, bir sonraki makalemizde detaylandırılmaya çalışılacaktır. ■

CİHAD: BİLİNÇLİ VE SÜREKLİ AKSİYON HÂLİ

Dr. Abdülkadir ERKUT

DİB Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ

“Bizim uğrumuzda elinden gelen çabayı sarfedenlere gelince, onları bize ulaşan yollara mutlaka yöneltiriz. Kuşkusuz Allah iyilik yapanların yanındadır.” (Ankebut , 29/69.)

Kur'an'da belirtildiği üzere müşrikler, Allah'a inandıklarını söyledikleri halde putları O'na ortak koşuyorlardı. Dünyayı elde etmek için var güçleri ile çabalıyorlar, ahiret hayatını düşünmüyorlardı. Bir tehlike ile karşı karşıya kaldıklarında Allah'a yalvarıp yakarıyorlar, selamete erdiklerinde Allah'ı unutuveriyorlardı. Arap yarımadasının dört bir yanında yaşayan insanlar güvenlik endişesi yaşarken onlar Mekke'de güven içinde hayatlarını sürdürüyorlardı. Buna rağmen Allah'a kulluktan ve nimetlerin kıymetini takdirden uzak yaşıyorlardı. (Ankebut 29/61-68.) Yüce Allah bu şekilde tutarsız davranışlar sergileyen müşriklere karşı, Allah'a kulluk yolunda bilinçli ve sürekli bir şekilde çaba gösteren müminleri şöyle nitelemektedir: “Bizim uğrumuzda cihat edenleri elbette kendi yollarımıza eriştireceğiz. Hiç şüphe yok ki Allah iyi davrananlarla beraberdir.” (Ankebut 29/69.) Ayet-i kerime saldırgan düşmanlara karşı Müslümanlara savaş izni verilmeden önce indirilmiştir. Ayette sözü edilen cihat, Allah'ın dini için ve O'nun rızasına ulaşmak gayesi ile genel olarak gösterilen çaba ve gayrettir. (İbn Atıyye, el-Muharraru'l-Veciz, IV, 326.) Cihadın mutlak olarak zikredilmiş olması, iç ve dış olmak üzere, düşmanın her türünü kapsadığı anlamına gelmektedir. Bununla beraber cihadın en faziletlisi, nefis, heva ve şeytana karşı yapılan cihattır. Ancak bu iç düşmanlar-

la cihat eden, dış düşmanlarla cihat etmeye mecal bulabilir. İç düşmanlarına mağlup olan için dış düşmanlarına mağlubiyet de kaçınılmazdır. (İbn Kayyim, Bedaiu't-Tefsir, II, 304.) İlk dönem sufilerinden Ebu Süleyman ed-Darani cihadın bu kapsamlı anlamını şöyle ifade etmiştir: “Ayetteki cihat sadece düşmanla savaşmak değildir. Dine yardım, batıl ehline karşı koymak, zalimleri etkisiz kılmak da cihattır. Cihadın en büyüğü de iyiliği emretmek, kötülüğü nehyetmektir. Allah'a itaat yolunda nefisle mücadele de cihattır; hatta o büyük cihattır.” (İbn Atıyye, a.g.e., IV, 326.)

Ayet-i kerimedeki ilahî övgüye mazhar olmuş kullar büyük bir çaba ve gayret içindedirler. Nefislerinin ayartmalarına, şehvet ve arzularına karşı koymaktadırlar. Gösterdikleri çaba ve gayret, giriştikleri mücadele Allah'ın rızasını kazanmak, O'nun dinine yardım etmek içindir. Bunun sonucunda Allah muhakkak ki onları kendi “yollarına” ulaştıracaktır. “Yol” kelimesi çoğul olarak gelmiştir; çünkü Allah'ın rızasına ve sevabına ulaştıran pek çok amel vardır. Allah'a giden bir yol değil birçok yolun olması; bu yolda az da olsa gösterilen çabayı küçük görmemek gerektiğini hatırlatmaktadır. Nitekim Allah Teâla çölde susuz kalmış bir köpeği sulayan kişiyi bağışlamıştır. (Buhari, Müsakat, 9.) Aynı şekilde günahı da küçük

Cihadın en faziletlisi, nefis, heva ve şeytana karşı yapılan cihattır. Ancak bu iç düşmanlarla cihat eden, dış düşmanlarla cihat etmeye mecal bulabilir.

görmemek gerekir. Bir kediye hapseden kişi bu fiilinden dolayı cehennemle cezalandırılmıştır. (Buhari, Müsakat, 9.) Bir diğer yoruma göre ayette kullanılan kalıp çoğul olduğu için “yol” kelimesi de çoğul gelmiştir. Yani, Allah kendi yolunda cihat edenlerin hepsini mutlaka bir yola ulaştıracaktır. Onları, hidayete uygun davranışları göstererek, dünyada ve ahirette muvaffak kılacaktır.

Tefsir âlimleri ayette sözü edilen cihat kavramının genişliğini yorumlarına şöyle aksettirmişlerdir: Cihat, imanda sebat mücadelesidir. Allah, din konusundaki eziyetlere, baskılara boyun eğmeyerek, tuzaklara karşı koyarak sabreden, imanında sebat eden kullarını selamete ulaştıracaktır. Kendi yolunda hicret için yola koyulanlara, hicret yolunu kolaylaştıracaktır.

Cihat, Allah’a itaat konusunda yapılan mücadeledir. Heva ve hevesine muhalefet ederek günahattan uzak duran, nefisleri ile mücadele eden, nimete şükreden, belaya sabreden taat ehli kullarını Allah kulluk mücadelesinde muvaffak kılacak, onlara ebedi saadeti lütfedecektir. İlahi emirleri ihsan üzere yapanların, mükâfatlarını artıracaktır. İşlemiş olduğu günahlarından dolayı tevbe etmek için çaba gösterenlere, tövbelerinde sebat ihsan edecektir. Rızasını kazanmak için çaba gösterenleri rızasını lütfedecektir. Cihat, ilim öğrenme konusunda mücadeledir. Allah ilim öğrenme konusunda gayret gösterenlere, amaçlarına ulaşmaları için yardım edecektir. Bildikleri ile amel edenlere bilmediklerini de öğretecektir. Evrendeki ilahi delilleri tefekkür etmek, İslam’ın hakikatlerini inkârcılara karşı savunmak, insanların problemlerini çözmek, onlara doğru yolu göstermek için ilim tedris edenler, Allah’ın rızasına erişecek bir yolda yürümektedirler. Cihat, düşmanın saldırısına karşı koymaktır. (Bakara 2/190; Hac 22/39-40.) Allah kendi uğrun-

da savaşanlara sebat verecek, zafer ihsan edecek, şehadet ve mağfiret lütfedecektir. Dinimiz, Müslümanlara saldırmayanlara saldırmaya, sadece Müslüman olmadığı için bir insanı öldürmeye izin vermemiştir. İslam fetihlerinde amaç, insanların baskı altında kalmadan inançlarını seçebilecekleri bir ortamı tesis etmektir.

Yüce Allah kendisine itaat yolunda bilinçli ve sürekli bir şekilde çaba gösteren kullarına lütuf ve ikramının sebebini şöyle ifade etmiştir: “Hiç şüphe yok ki Allah iyi davrananlarla/muhsinlerle beraberdir.” İhsan kavramı “başkasına iyilik etmek”, anlamına geldiği gibi “yaptığı işi güzel yapmak” anlamına da gelmektedir. İkinci anlamıyla ihsan, Cenabı Hakk’ın müminlerin önüne koyduğu bir standarttır. Hz. Peygamberin ifadesi ile “Allah’ı görür gibi ibadet etmek” (Buhari, İman, 37.) ihsan standardının bir ifadesidir. Allah uğrunda gösterilen, bilinçli, sürekli çaba ve gayret de ihsan standardının bir diğer ifadesidir. Zira ihsan, yapması gerekenden daha fazlasını yapmakla gerçekleşir. Kul, ihsan üzere hareket ettiğinde Allah da ona ihsanını artırır. Dünyada koruyup himaye ederek, yardım ve zafer ihsan ederek, güzel amelere muvaffak kılarak; ahirette ise sevap ve mağfiretini, türlü nimetlerini lütfederek onun yanında olur. Neticede hiçbir çabası boşa gitmez, karşılıksız kalmaz. Allah kullunun önüne mutlaka yol/yollar açar. Elverir ki çabası Allah için olsun. Nitekim O (c.c.) Hz İbrahim’e büyük bir ateşin içinden, (Enbiya, 21/69.) Hz Nuh’a dağlar gibi dalgalar arasından bir yol açmıştır. (Hud, 11/42.)

Şehrin öbür ucundan koşarak gelip tevhide haykıran adama bu yolda şehadet şerbetini içmek nasip olmuştur. Derken Yüce Allah “Gir cennet!” diyerek cennetin yolunu kendisine açtığında, memnuniyetinin ifadesi dudaklarından şöyle dökülvermiştir: “Keşke kavmim, Rabbimin beni bağışladığını ve beni ikram edilenlerden kıldığını bilseydi!” (Yasin, 36/26.) ■

Cihat, ilim öğrenme konusunda mücadele etmektir. Allah ilim öğrenme konusunda gayret gösterenlere, amaçlarına ulaşmaları için yardım edecektir.

BİR İMAN GÖSTERGESİ OLARAK SADE YAŞAM

Doç. Dr. Abdulvahap ÖZSOY

Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

«أَلَا تَسْمَعُونَ أَلَا تَسْمَعُونَ إِنَّ الْبَذَاةَ مِنَ الْإِيمَانِ إِنَّ الْبَذَاةَ مِنَ الْإِيمَانِ»

**“Dikkat edin! İşitiyor musunuz? (Size diyorum) Dikkat edin! İşitiyor musunuz?
Sadelik imandandır. Sadelik imandandır.”** (Ebu Davud, Tereccül, 1.)

Hız. Peygamber'in birçok hadisinde birtakım hasletler sayılmakta ve bunların imandan olduğu ifade edilmektedir. Bu üslubun amacı, imanın somut bir varlığının olduğu ve parçalardan oluştuğunu ifade etmekten ziyade soyut olan iman hakikatinin birtakım göstergelerinin bulunduğunu ve bu hasletlerin kişinin imanının tezahürleri, dışavurumu olarak müminlerde bulunması gerektiğini ifade etmektir. Bu çerçevede yukarıdaki hadisi düşündüğümüzde bir kişinin mümin olduğunun göstergelerinden birinin de bir yaşam tarzı olarak sadeliğinin olduğu anlaşılmaktadır.

Hadiste geçen bezâze (البذاة) ifadesi sadelik şeklinde tercüme edilmiştir. Kelimenin manasına dair farklı yorumlar da söz konusudur. Bu kelimenin genellikle; az tüketme, zorunlu ihtiyaçlarla yetinme, giyim kuşamda aşırıya kaçma manalarına geldiği ifade edilmektedir. (el-Hattabi, Me'a-

limu's-Sünen, IV, 208.) Kelimenin çoğunlukla tevazu manası ön plana çıkartılmakta ve giyim kuşamdaki lüks ve gösterişten kaçınma manasına işaret edilmektedir. (İbnu 'l-Esir, en-Nihaye, I, 116.) Tahâvî, züht hâlinde ve tevazu, kibirden uzak oldukları için müminlerin simalarında imanın alameti olarak sadeliğinin tezahür ettiğini söylemiştir. (et-Tahavi, Şerhu Muşkili'l-Asar, IV, 191.)

Giyim kuşam ve yaşantıda abartı, gösterişten uzaklık ve sadeliği ifade eden bu rivayetle Hız. Peygamber'in, imkânı olduğu hâlde pejmürde bir kıyafet içinde görmüş olduğu birine yönelik Allah'ın vermiş olduğu nimeti kulunun üzerinde görmeyi arzu ettiğine dair hadisleri bir arada değerlendirildiğinde; iki rivayetin birbirini açıkladığı ve dengelediği ifade edilebilir. Kur'an-ı Kerim, İslam ümmetini vasat ümmet olarak tavsif etmiş ve bu özellik her hususta müminlerin ayırt edici özelliği olmuştur. Mümin, yaşantısında imkânı var ise zorunlu

Bir kişinin mümin olduğunun göstergelerinden birinin de bir yaşam tarzı olarak sadeliğinin olduğu anlaşılmaktadır.

ihtiyaçlarını giderme hususunda Allah'ın kendisine vermiş olduğu nimetlerden istifade etmeli ancak verilen nimetlerin ihtiyaç çerçevesinde harcanması, bunun dışında gösteriş, lüks, şatafat ve kibir vesilesi yapılmaması gerektiğinin de şuurunda olması gerekmektedir. (et-Tahavi, Şerhu Muşkilî'l-Asar, VIII, 38.) Bu noktada şu ayetin müminin hayat standardını belirlemede temel esas olduğu ifade edilebilir: "O iyi kullar, harcamaya yaptıkları zaman ne saçıp savururlar ne de cimrilik ederler; harcamaları bu ikisi arasında makul bir dengeye göre olur." (Furkan, 25/67.) İbn Hacer, hadiste kastedilen mananın lüks ve abartılı yapmacık bir yaşam tarzını bırakıp gücü yetmesine, imkânı olmasına rağmen mütevazı bir yaşam sürmenin kastedildiğini ifade etmektedir. (İbn Hacer, Fethu'l-Bari Şerh Sahih el-Buhari, X, 368.) Bazı âlimler de bezaze kelimesinin az ile yetinmek, kanaat etmek manasına vurgu yapmaktadırlar. (Aliyyul-Kari, Mirkatu'l-Mefatih, VII, 2784.)

Sade yaşantının gayesi, insanlara fakir olduğu izlenimi vermek veya malını harcamayıp biriktirmek değil tevazu, züht ile nefsinin gurur, kibir gibi olumsuzluklardan uzaklaştırmaktır. (ez-Zurkani, Şerhu'l-Muvatta, IV, 423.)

Kapitalist Batı kültürünün hegemonyası altında yaşayan modern insan, özellikle tüketim canavarı olarak kurgulanmış ve tüketmek için yaşayan bir canlı formuna dönüştürülmüştür. Biz Müslümanlar da maruz kaldığımız kültürel emperyalizm sebebiyle aynı yaşam tarzına doğru hızla sürüklenmekteyiz. Televizyonlar, sinemalar, sosyal medya ve bütün kitle iletişim araçları, insanı tüketen bir varlık olarak kodlamaya çalışmakta, mutlaka bir şeyler satın almamız gerektiği mo-

dern dünyanın bütün etkileşim araçlarıyla zihnimize, gönlümüze ve bütün benliğimize kazınmaktadır. Bu yaşam tarzı sadece kendimizi değil aynı zamanda içinde yaşadığımız dünyayı da helake sürüklemektedir. İhtiyacı olmadan tüketme dürtüsü hâline gelen bu durum, bir taraftan dünyayı fiziki olarak yaşanmaz hâle getirirken diğer taraftan barış içinde yaşaması mümkün olan insanların kan, gözyaşı ve çile dolu hayatlarına sebep olmaktadır. Çünkü tüketim canavarı hâline gelen insan, bir türlü doymak bilmemekte, güçsüzlerin elinde olana da göz dikerek farklı coğrafyalardaki insanlara kan ve gözyaşı götürmektedir. Oysaki Allah Teâlâ'nın vermiş olduğu nimetler bütün dünya insanlarını fazlasıyla doyuracak kadar yeterlidir. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) imanin göstergesi olarak ifade etmiş olduğu sade yaşam tarzı aslında modern dünyanın müzmin belalarının çok basit ve etkili bir ilacıdır. Çözüm basit: İhtiyaçtan fazlasını tüketmeyecek ve paylaşacağız.

Cenabı Hak, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) sünneti üzere bir yaşam sürmeyi bize nasip etsin. Zira onun yolundan en küçük bir sapma hem dünyamızı hem de ahiretimizi helake sürükleyecektir.

Hadisten Öğrendiklerimiz

- 1- Mümin olmanın birtakım göstergeleri vardır. Hz. Peygamber birçok hadisin de bunlara işaret etmektedir.
- 2- İman göstergelerinden biri cimrilikten uzak durmanın yanı sıra ihtiyaçtan fazla tüketmekten de imtina etmektir.
- 3- Hz. Peygamber'in sünnetinden zerre kadar ayrılması, insanı dünya ve ahirette hüsrana uğratacaktır. ■

Sade yaşantının gayesi, insanlara fakir olduğu izlenimi vermek veya malını harcamayıp biriktirmek değil tevazu, züht ile nefsinin gurur, kibir gibi olumsuzluklardan uzaklaştırmaktır.

HER ŞEYDEN SEZİLEN ZAHİR HİÇBİR ŞEYDEN BİLİNMEZ BÂTİN

Fatma BAYRAM

İstanbul Üsküdar Başvaizi

Rabbimiz, varlığını açık ve kesin delillerle bilmek mümkün olduğu için zahir; zatının gerçek mahiyetini kavramak imkânsız olduğu için de bâtındır. Sözlükte “ortaya çıkmak, belirgin olmak; üstün olmak, galip gelmek; yardım etmek” anlamlarındaki zuhûr kökünden türeyen zahir, terim olarak “varlığını ve birliğini belgeleyen birçok delilin bulunması açısından belirgin olan” manasında kullanılır. Müridi, zahir ismine “hiç kimsenin yenilgiye uğratamayacağı galip ve hâkim” manası da verir. Bâtın kelimesinin mastarını oluşturan batn ve butûn ise “gizli olmak; bir şeyin iç yüzüne ve bir kimsenin sırlarına vâkıf olmak” manalarına gelir. Bu iki isim bir arada Rabbimizi şöyle tanımlar: Varlığını belgeleyen birçok delil bulunmakla birlikte duyulardan gizli olup gözle algılanamayan; mahiyeti bilinemeyen, kemiyet ve keyfiyetle nitelene-meyen, zihnin tasavvur sınırlarına girmeyen; mümin kuluna zahir olmakla birlikte münkirin nazar ve tefekküründen gizlenen; âlemdaki bütün nesne ve olayların açık olanlarını bildiği gibi bunların gizli olanları yanında tümünün bütün gizli yönlerini de bilen.

Aslında O’nun bâtın oluşu zuhurunun şiddetinden dolayıdır. Aşırı parlak ışıkta hiçbir şey göremediğimiz gibi Rabbimizin varlığının tecellilerinin şiddetinden, bir noktadan sonra O’nu göremez oluruz. Ayrıca varlığı son derece zahir olduğu hâlde bizim göremediğimiz birçok varlık vardır. Onları, varlığının yol açtığı neticelerden biliriz. Gazali, Allah Teâlâ’nın akıl yoluyla bilinmesi, kesin ve inkâra izin vermeyecek derece-

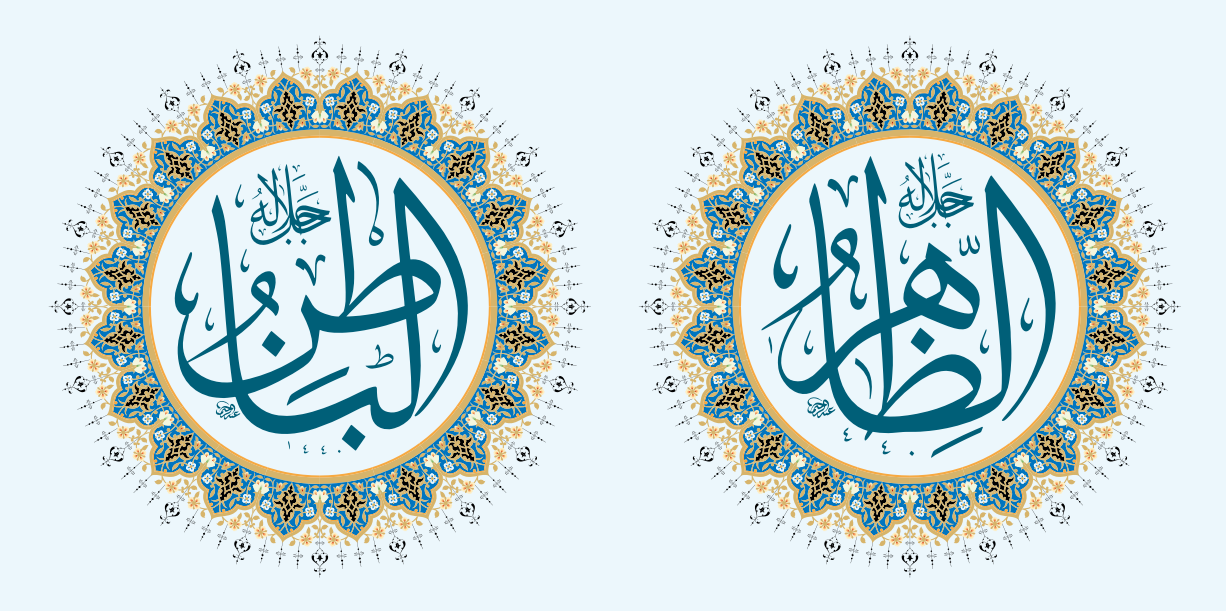
de açık seçik olması durumunda O’nu inkâr edenlerin bulunmaması gerektiğini söyler. Daha sonra Cenabı Hakk’ın varlığının bazılarına gizli kalmasının O’nun çok belirgin (şiddet-i zuhûr) oluşundan olduğunu söyler. Ona göre yazının bir yazıcıya ihtiyaç duyması gibi tabiattaki her nesne ve olayın olağan üstü bir düzene sahip olması da onun bir yaratıcı ve düzenleyicisinin bulunduğunu kanıtlar. Bununla birlikte, bu düzen hiç aksamadığı ve her olan bitene egemen olduğu için akli melekelerini ve psikolojik güçlerini yeterince kullanamayan insanlar düzenin kendi kendine sürekli çalıştığı yanılgısına düşerler. Buna alışkanlık körlüğü diyebiliriz. Bu nedenle zahirin tezahürlerine şahitlik edebilmek için bize sıradan görünen olaylardaki mucizevi işaretleri görebilmek ve hayretimizi sürekli koruyabilmek gerekir.

Evvel – Ahir – Zahir – Bâtın

Bu dört isim Rabbimizin kuşatıcılığını anlatır. Allah’ın Evvel ve Ahir oluşu zamanın tamamını, Zahir ve Bâtın oluşu da mekânın tamamını kuşattığını ifade eder. O Evvel olmakla her şeyin ilkidir, Ahir olmakla her şeyin sonu ve arda kalanıdır. Zahir olmasıyla her şeyin üstündedir, Bâtın olmasıyla her şeye aslından daha yakındır. Bu dört isim bir arada tevhidin bütün kapsamını ifade eder.

Abdülkadir el-Bağdadi, Allah’ın gözle idrak edilemeye-yişinin perdelere bürünmesi gibi sebeplerden ötürü olmayıp göze O’nu görme gücünün verilmeyişinden ileri geldiğini belirtir ve söz konusu ilahi isimlerle ilgili olarak ileri sü-

Zahirin tezahürlerine şahitlik edebilmek için bize sıradan görünen olaylardaki mucizevi işaretleri görebilmek ve hayretimizi sürekli koruyabilmek gerekir.

rülen yorumların en doğrusunun, Hz. Peygamber'in şu duasında yer aldığını söyler: "Allah'ım! Sen Evvelsin, senden önce hiçbir şey yoktur; sen Ahirsin, senden sonra da hiçbir şey yoktur. Sen Zahirsin, fevkinde hiçbir şey yoktur; sen Bâtınsın, dununda (senden öte) hiçbir şey yoktur." (Müslim, "Zikir", 61; Ebu Davud, "Edeb", 98.)

Kur'an'da Zahir ve Bâtın

Bu iki isim, fiil ve isim kalıbında, toplam altı ayette bir arada gelerek Rabbimizi tanımlar. (Enam, 6/120, 151; Araf, 7/33; Lokman, 31/20; Hadid, 57/3,13.) Hadid Suresi 3. ayette Evvel, Ahir, Zahir ve Bâtın isimleri peş peşe gelir. Bu ayetin tefsirinde Elmalılı, Zahir isminin Rabbimizin varlığının her şeyden aşikâr oluşunu ifade ettiğini, çünkü âlemdaki her şeyin O'nun varlığını apaçık bir şekilde gösterdiğini söyler. Ona göre bütün varlıklar, daha kendileri varlık sahasına çıkmadan O'nun varlığını ispat ederler. Bununla birlikte bu zahir oluş bizi hataya sürükleyip de zahir olan şeyleri O zanetmemeliyiz; çünkü O Zahir olmakla beraber Bâtındır da. Duyular, hisler ve hayal ile tahayyül olunamayacağı gibi O'nun varlığının hakikati akılların idrak ve ihatasına sığmaktan münezzehtir. Binaenaleyh ne yalnız Zahir ne de yalnız Bâtın diye hükmetmemeli, bu iki sıfatı birlikte düşünmelidir. Bu olmadığında birçokları gaflet ederek vahdetivücut namına hatalara düşmektedirler.

Enam suresi 120. ayet ise bize günahların da zahir ve bâtın olanları olduğunu ve sadece herkesin gördüğü zahiri günahları değil, sadece Yüce Allah'a malum olan en gizli günahları da terk etmemiz gerektiğini söyler. Bu gizli günahlar Allah Teâlâ'nın nazargâhı olan kalbimizle işlediğimiz günahlardır.

Lokman suresi 20. ayet Rabbimizin bize sadece görünen nimetleri değil; akıl, kalp ve vicdan gibi hatta hakkında hiçbir bilgimiz olmadığı için farkında dahi olmadığımız nice nice nimetler verdiğini hatırlatır. En akıl almaz yollardan bize ulaşan bu gizli ve açık nimetlerin farkında olmak kulun şükür ve minnettarlık duygularını pekiştirir. Bu da kalp huzuru ve ruh sağlığının en önemli şartıdır.

Zahir ve Bâtın tecelli ederse

Allah'ın Zahir ve Bâtın isimleri, O'nun hem görünen hem de görünmeyen âlemlerin yaratıcısı ve yöneticisi olduğu manalarını vurgulamaktadır. Bu nedenledir ki iman sadece bir vicdan işi değildir; onun zahire bakan bir tarafı da vardır. Bu iki isme layıkıyla inanmak insanın iç dünyasını, niyetlerini ve kalbini tam anlamıyla temiz tutmaya dikkat ettiği kadar bu temizliğin söz ve davranışlarına da yansımaya özen göstermeyi gerektirir. ■

ANADOLU'YU MAYALAYAN ÜLKE: ÖZBEKİSTAN

Taha KILINÇ

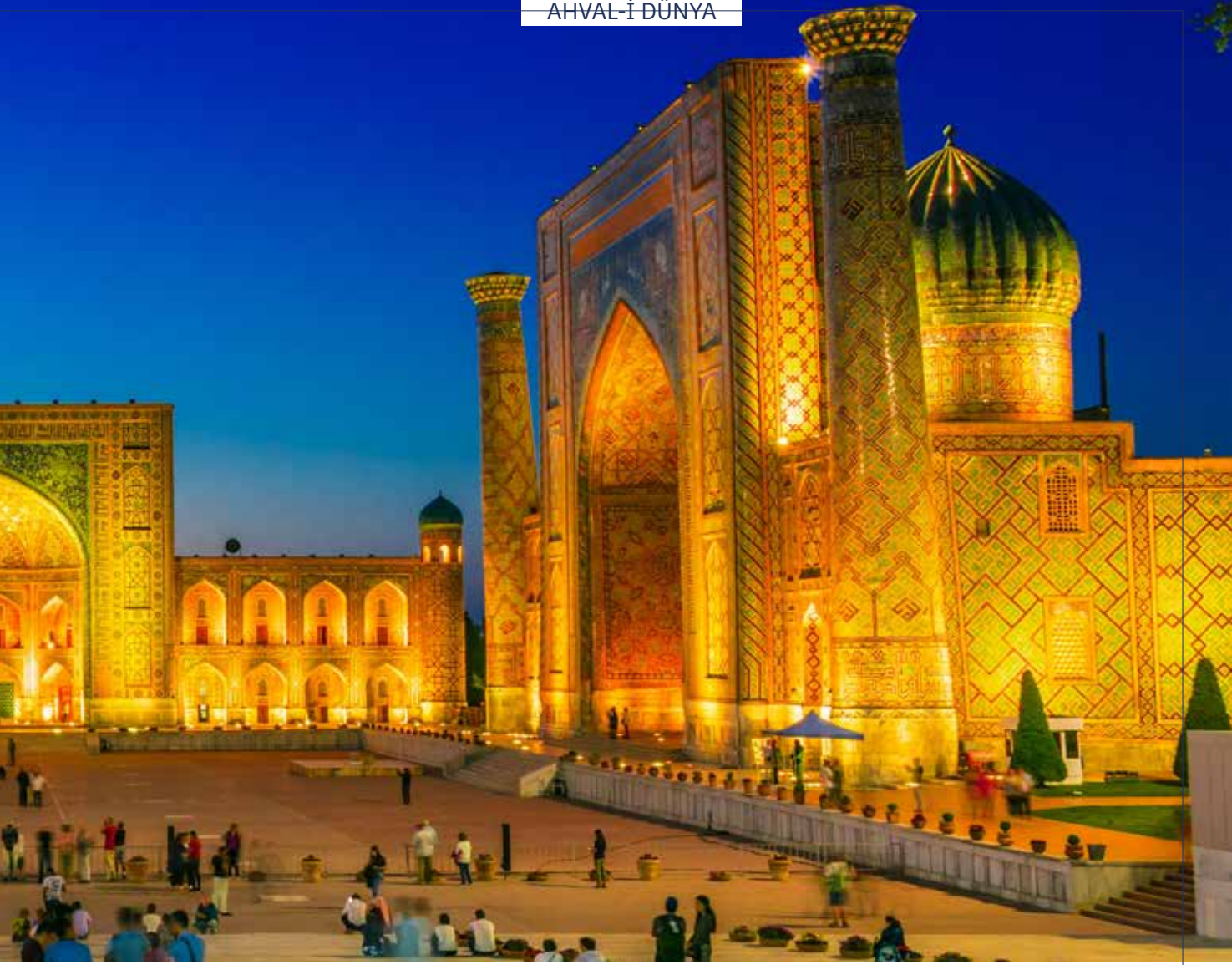

Orta Asya cumhuriyetleri arasında, tarih ve kültür açısından en zengin mirasa sahip ülke, hiç şüphesiz Özbekistan'dır. İmam Buhârî, İmam Mâturîdî, Bahâeddin Nakşibend ve daha birçok önemli ismin medfun bulunduğu Özbekistan, Anadolu İslam kültürünün de menbaı ve mayasıdır. Kullanılan kelimelerden yaşayan kültüre, inançlardan misafirperverlik ve sıcaklığa, Özbekistan "ata yurdu" tabirine birebir uyan bir ülkedir.

Kuzeyde Kazakistan, güneyde Afganistan, güneydoğuda Tacikistan, kuzeydoğuda Kırgızistan ve güneybatıda Türkmenistan ile sınır olan Özbekistan, 447.400 kilometrekarelik yüzölçümüyle, dünyanın 56. büyük ülkesidir. Bu konumu ile Özbekistan, dünyadaki iki "çifte içeri" (açık denize kıyısı olmayan komşularla çevrili, açık denize kıyısı olmayan ülke) devletten biridir (diğeri de Avrupa'daki Liechtenstein Prensliği'dir.)

30 milyonluk nüfusu ise Özbekistan'ı Orta Asya cumhuriyetleri arasında birinci sıraya yükseltmektedir.

Ülkeye başkentlik yapan Taşkent, eskiyle yeninin ustaca harmanlandığı, yemyeşil ve ferah bir şehir. Ancak Özbekistan'ın asıl tarihî ve kültürel zenginliği başlıca üç şehirde toplanır: Hive, Buhara ve Semerkand. Şimdi, sırasıyla bu İslam şehirlerinin bağrılarında sakladıklarına yakından bakalım.

Özbekistan'ın en batısındaki Harezm eyaletinde yer alan Hive, 10 metre yüksekliğinde ve 5-6 metre kalınlığında briket surlarla çevrili, klasik bir eski şehir. Sur içindeki kısma Özbekler "İçan-Kala" yani "İç Kale" ismini vermişler. Ana kapıdan içeriği girdiğiniz andan itibaren sizi sarıp sarmalayan tarihî ve kültürel doku karşısında hayranlığa ve hayrete kapılmamak imkânsız. 1512'den 1920'ye kadar Harezm bölgesini yöneten Hive Hanlığı'na başkentlik yapan

bu tarihî şehir, o dönemlerden günümüze kalmış çok sayıda anıt esere ev sahipliği yapıyor. İsmi yakınlarda bulunan ünlü Hivak Kuyusu'ndan aldığı düşünülen Hive, tarih boyunca doğu-batı istikametinde gidip gelen kervanların güzergâhında yer almış. Bunun doğal sonucu olarak da ticaret, ipek işçiliği, kumaş ve baharat, Hive'de her zaman dünyaya pazarlanan bir ürün olmuş. Bugün de turistik atölyelerde ipeğin nasıl işlendiğini, dokunduğunu ve birbirinden muhte-

şem eserlere dönüştürüldüğünü yakından izlemek mümkün.

Hive, turkuvaz renkli minareleri ve onları tamamlayan kubbeleriyle meşhur. Bunlardan ilki, surların batı girişinin hemen yanında yer alan Kalta Minare. Hive hükümdarı Muhammed Emin Han tarafından yaptırılan ve 70 metre olması öngörülen minare, Muhammed Emin Han 1855'te bir suikasta kurban gidince yarım kalmış. Kalta, "yarım" demek zaten. Kalta Minare, Hive'nin

sembolü konumundadır. 45 metre yüksekliğindeki ikinci büyük minare, Hive hükümdarı Rahim Han'ın veziri İslam Hoca tarafından 18. yüzyılda yaptırıldığı için onun adıyla anılıyor. Üçüncü minare ise Hive Cuma Camii'nin yanı başında bulunuyor. 212 ahşap sütun üzerinde yükselen Cuma Camii, 10. yüzyılda inşa edildikten sonra tekrar yapılarak günümüze ulaşmış. Caminin içindeki sütunlardan altısı ilk günden kalma. Sütunlardaki ahşap işçiliği ise insanı hayran bırakacak türden. Hive Cuma Camii, günümüzde müze statüsünde olduğundan içeride ayakkabıyla geziyorsunuz. Özellikle bu durum ve sütunların yoğunluğu, akıllara Endülüs'teki Kurtuba Camii'ni getiriyor.

Hive'den ayrılmadan önce -ki hemen ayrılmak da kolay değildir- hanların sarayını, Muhammed Rahim Han Medresesi'ni, Allah Kulu Han Medresesi'ni, Özbekistan'ın millî kahramanlarından Pehlivan Mahmud'un görkemli türbesini ve sokak aralarındaki şirin boşlukları merakla gezmeniz tavsiye edilir. Gözleriniz, mutlaka çarpıcı sürprizlerle karşılaşacaktır.

Birçok yönden İslam tarihinin en önemli şehirlerinden Buhara, Özbekistan'ın orta kesimindedir. Tarihî "İpek Yolu"nun duraklarından biri olan Buhara, 2.000 yıldan daha eski bir maziye sahiptir. Ortaçağ İslam şehirlerinin klasik bir prototipi olarak, Buhara sokaklarında dolaşırken âdeta hangi zamanda yaşadığınızı şaşırırsınız. Ancak asıl sürpriz, eski şehrin

merkez noktasına ulaştığınızda karşınıza çıkar: Karahanlı devletinin hükümdarlarından Arslan Han'ın 1121'de inşa ettirdiği -ancak daha sonra yeniden yapılan- Kalan Camii. Yanındaki 45 metrelik dev minaresi ve tam karşısındaki Mir Arab Medresesi ile Buhara başınızı döndürecektir. Bu küçük meydan, Buhara'nın âdeta kimliği ve fotoğrafıdır.

Nakşibendi silsilesini oluşturan isimlerden bazılarının mezarları da Buhara yakınlarındadır. Buhara halkının "Yedi Evliya" dediği bu kişiler sırasıyla Abdulhâlik Gucduvânî, Arif Rivegerî, Mahmud Fegnevî, Ali Remetanî, Muhammed Semmasî, Seyyid Emir Külâl ve Bahâeddin Nakşibend'dir. Bu tasavvuf erbabının kabirlerini sırayla ziyaret etmek, Buhara halkı arasında oldukça ciddiye alınan bir gelenektir. Şehre dışarıdan gelen misafirler de yine aynı şekilde sırayla buralara götürülür. Ziyaret, en son "Kasr-ı Ârifân" ismi verilen geniş bir külliye de medfun bulunan Bahâeddin Nakşibend'in kabrinde son bulur.

Özbekistan'ın üçüncü incisi Semerkand, Timurlu devletinin başkenti olması hasebiyle, o dönemdeki ihtişamı bugüne bile taşıyan nadide bir şehirdir. 1370'te Timur tarafından ele geçirilerek yönetim merkezi hâline getirilen Semerkand, sonraki 100 yıl boyunca birbirinden görkemli eserlerle donatıldı. Uluğ Bey, Şirdar ve Tillekârî isimlerini taşıyan üç dev medresenin birbirine baktığı ünlü Registan Meyda-

nı, Semerkand'ın sembolüdür. Hz. Abbas'ın oğlu Kusem ve çok sayıda Timurlu üst düzey yetkilinin medfun bulunduğu Şâh-ı Zinde Kabristanı, Timur ve yakınlarının gömülü olduğu Gûr-i Emir Kabristanı, Timur'un çok sevdiği eşi Bibi Hanım adına inşa edilen devasa cami ve medrese... Hepsi de Registan Meydanı'na yürüme mesafesindedir.

Semerkand'ı özel kılan şeylerden biri ise İmam Mâturidî ve İmam Buhârî'nin burada medfun bulunmasıdır. İmam Maturidî'nin kabri şehrin merkezinde, İmam Buhârî'ninki ise kuzey taraftaki küçük bir köydedir. Semerkand'ı adımlarken bu iki önemli âlimin mezarlarını da ziyaret etmekle Özbekistan ile Anadolu'nun birbirine aslında ne kadar yakın ve aşına olduğunu da bir kez daha hatırlatıyor insana. Bu yakınlık ve aşinalık, iki ülke halklarının adeta tek parça ve tek yürek olduğunun tarihî bir ispatı sayılabilir.

İmam Maturidî'nin kabrinin şehir merkezinde, İmam Buhârî'nin kabrinin ise kuzey taraftaki küçük bir köyde bulunması Semerkand'ı özel kılan şeylerden biridir.

Özbekistan dendiğinde, bu güzel insanların misafirperverliklerinin ve ikramseverliklerinin anılmaması olmaz. Sadece "Özbek pilavı" ve kendilerine özgü ekmekleri değildir Özbekleri misafirperver yapan. Dünyada belki de hiçbir halka benzemeyen bir biçimde, Özbekler ikram etmeyi, yedirmeyi, misafir ağırlamayı, evlerini yabancılara açmayı çok severler. Buhara, Semerkand, Hive, Taşkent... Hiç fark etmez, hangi Özbek şehrine yolunuz düşerse mutlaka sizi samimiyetle konuk etmek isteyecek birilerini bulursunuz. Bunu da öylesine bir coşku ve heyecanla yaparlar ki evlerine misafir olduğunuzda onlara iyilik yapmış olduğunuzu hissedersiniz. Ev sahibi misafir ağırlayarak görevini yerine getirirken, misafir olmak da yabancılar için bir görevdir: Görevi yerine getirmeye yardım etme görevi. Sofradan kalkılırken ev sahibi yeterince ikramda bulunamadığı için yine de üzgün ve mahzundur. İşin ilginç yanı, "her şeyin mükemmel olduğuna" ev sahiplerini ikna etmek de mümkün değildir. Misafirlerine sundukları hizmeti hiçbir zaman yeterli bulmazlar çünkü.

Özbekistan, araya binlerce kilometre girmiş olsa da tarih ve kültür üzerinden kurulan köprülerin ülkeleri birbirine nasıl yaklaştırdığının canlı bir örneğidir. Yolunu Buhara, Semerkand ve Hive'ye düşürenler, bu cümlelerin manasını ve doğruluğunu bizzat yaşayarak göreceklerdir. ■

Söyleşi: Mahir KILINÇ

Ekrem ALITKAN:

"Bana, vatan uğruna canını feda eden bir evlat verdiği için Allah'a şükrettim."

Şehit Ali ALITKAN ve Kızı

Ekrem ALITKAN - Şehit Babası**15 Temmuz gecesi yaşadıklarınızı, şahit olduklarınızı anlatabilir misiniz?**

O gece bir düğüne katılmıştık, biz düğündeyken savaş uçaklarının uçtuğunu gördük. Neler olup bittiğini anlamak için haberlere baktık. Haberlerde bunun darbe kalkışması olduğu söyleniyordu. Düğünden hemen ayrıldık ve eve geldik. Kısa bir süre sonra oğlum Hamdi aradı: "Baba çıkmıyor muyuz, bugün çıkmayıp da ne zaman çıkacağız." dedi. Ben de biraz rahatsız olduğumdan "Siz çıkın ben de kendimi toparlayıp geleceğim." dedim. "Tamam." dedi ve telefonu kapattı. O esnada annesi de Ali'ye "Ali oğlum, Hamdi aradı, çıkacak mısın?" dedi. Ali aşağı inip annesine "Biz güzel günler gördük. Kızım Elif Ecrin ve yeğenim Zeynep de güzel günler görsün." dedi ve kapıya yöneldi. O esnada "Oğlum ortalık çok karışık gitme." desem de bana "Kaybedecek neyim var?" dedi. "Neyle gideceksin peki?" dedim. "Biriyle giderim." dedi. Ben de arabanın anahtarlarını uzattım ve "Kardeşin Hamdi'yi de al." dedim. Hamdi'yle beraber gittiler. Ahmetler Postanesinin yakınına arabayı bırakmış iki kardeş. Sonrasında Ali, arabanın kapılarını kilitleyen Hamdi'yi beklemeden Kızılay'a doğru koşmaya başlamış. Kardeşi Hamdi,

Ali'yi Kızılay'a kadar takip etmiş ama kaybetmiş. Hamdi'nin yüreğine de ateş düşmüş. Çünkü arabada giderken ağabeyinin "Hamdi bugün ölürsek çok güzel bir ölüm olacak, herkes bizi dualarla yâd edecek." sözleri aklına gelmiş. Onlardan sonra ben de eşimle Kızılay'a gittim. Ali telefonu evde bıraktığı için ona ulaşamıyorduk, kardeşine ulaştık ve ona: "Oğlum Hamdi, ne olur sen dön! İkiniz de ciğerlerimizi yakmayın." dedim. Allah Alimizin acısını düşürmüştü sanki içimize. Saat 23.30 sıralarıydı. O anda vurulmuş olacaktı. Hastanede doktor raporunda 00.01 olarak yazılmış çünkü. Hamdi'yi bulduk ama Ali yoktu. Sabah namazını kıldık ve başladık hastaneleri aramaya. En son 29 Mayıs Hastanesine geldik, hastanede şehit olanların arasında ismi vardı ama biz bir türlü inanamadık. Şaşkınlık hâlimiz sürerken görevlilerden biri şehit olanların elbiselerini getirdi. Eşim Ali'nin elbiselerini görür görmez feryat etti. Onu orada teskin etmeye çalıştılar. Beni de teşhis için morga götürdüler. Baktım yavrum canlı gibi gülüyor. Morgun kapağını kapatmak istediler. Onlara "Lütfen bir daha bakayım evladıma!" dedim. Doyasıya bir kez daha baktım ve hemen aklıma onu çok seven biricik kızı Elif Ecrin geldi. Şimdi ben ona ne diyeceğim ve bunu nasıl anlatacağım diye dü-

şündüm. Ben öyle kara kara düşünürken o yavrucağı bizi dahi teselli etti. Bir gün “Dede beni babama götür.” dedi. Onu götürdük ama biz ağlıyoruz. Yanımıza geldi “Bir daha ağlarsanız sizinle gelmem.” dedi. Allah’a şükrettim bana vatan uğrana canını ortaya koyan bir evlat ve metanet yüklü bir torun verdiği için. Yavrularım o gece vatan için gittiler, Allah mükâfatlarını versin, şehidimizin de şehadetini kabul eylesin.

Âmin, bütün şehitlerimizin inşallah. Bize Ali’den, şehidimizden söz eder misiniz, nasıl biriydi?

Ali, 1984 yılında Çorum Sungurlu’da dünyaya geldi. İlkokulu Sungurlu’da, ortaokulu Düzce Akçakoca’da ve liseyi Mamak İmam-Hatip Lisesi’nde okudu. Güvenlik görevlisi olarak görev yaptı. Daha sonra imam olarak Şanlıurfa’nın Keberli köyüne atandı. Daha sonra Ankara Sincan Polatlar köyüne atandı. Sonraları Rıfat Börekçi Eğitim Merkezi’ne geldi. Ali çevresinde, iş yerinde sevilen, sayılan, iyiliksever bir insandı. Kimsenin kalbini kırmaz, hayır hasenatı severdi. Annesiyle bir gün bir yerden gelirken Suriyeli çocuklar koşarak “Ali Abi!” diye yanına gelmişler, Ali’nin etrafına toplanmışlar. Annesine dönüp “Bunlar benim evlatlarım.” demiş. Sık sık ağzından şu sözler dökülürdü: “Bu dünyada ahiret namına bir şeyler yapamadık, Allah (c.c.) bize şehadet makamını nasip etse!” Şehit olduğu gün de bu sözlerini iş arkadaşına o gün nöbeti verirken söylemiş. Kimseye kin tutmayan, büyüklerine saygılı, küçüklerine sevgi dolu birisiydi.

15 Temmuz darbe girişiminin üzerinden üç yıl geçti. Bugün geriye dönüp baktığınızda bu darbeyi nasıl değerlendiriyorsunuz?

Bu ülke için çok ağır bir imtihandı. Allah memleketimizi böyle ağır imtihanlardan korusun! Bizler de böyle musibetlerden ibret alıp bunları hayatımıza tatbik etmeliyiz. Ülke olarak en az Sayın Cumhurbaşkanımız kadar bu ülkenin huzuruna, refahına ve geleceğine kasteden ne varsa onlara karşı elimizden geldiğince mücadele etmeliyiz. 15 Temmuz bize gösterdi ki düşman asla uyumuyor ve her an plan yapıyor

ve tuzaklar kuruyor. Bizler de her fırsatta karşıımıza çıkabilecek olan bu tuzaklara karşı uyanık olmalı ve sürekli birbirimizi uyarmalıyız. Çünkü bu güzel vatanımız ve onun geleceği için çalışan insanları yalnız bırakmaya hakkımız yok.

15 Temmuz’da ağır bedeller ödeyen kimseler olarak halkımıza ne gibi tavsiyelerde bulunmak istersiniz?

Bizim gidecek yerimiz, başka bir vatanımız yok. Bunu asla unutmamalıyız. Sürekli birlik ve beraberlik içinde olmalıyız. Bizleri birbirimizden ayrı düşürecek, her türlü fikir ve hareketi kenara bırakıp vatanımıza sahip çıkmalıyız. Şahıslara kızıp da vatan hakkında “Ne olacaksa olsun!” gibi sözler asla söylememeliyiz. Çünkü bu vatan herhangi bir şahsın, fikrin ya da hareketin değil bu güzel toprakları vatan bilen herkesin. O gece sokağa çıkan insanlar bu vatan için, bayrak inmesin, ezan susmasın diye evlerinden meydanlara indiler. Minnet borçlu olduğumuz bu insanlardan kimi gazi oldu kimi de şehit. Allah hepimize böyle bir şuur nasip eylesin.

Şehidimiz Ali Alıtkan, Diyanet personelimizdi. Bu darbe girişiminde ve sonrasında başkanlığımızın hizmetleri hakkında neler söylersiniz?

Başkanlığımızın o gece tüm camilerden sela okutması, darbeye karşı duran tüm insanları çok etkiledi ve âdeta birbirine kenetledi. Darbe girişimi sonrasında da 15 Temmuz’un unutulmaması adına gerek yayın gerek etkinlik şeklinde yapılanlar bu geceye ne kadar önem verildiğinin bir göstergesi. Başkanlığımızın şehit ailelerini ve gazilerini çeşitli vesilelerle bir araya getirdiği çeşitli programlar oluyor. Bu karanlık gecenin sonrasında Başkanlığımız personelinin şehit olanların aileleri ve gazilerle ilişkilerin daha da geliştirilmesi, onların yaşadıkları travmaların ve sıkıntıların biraz daha çabuk atlatılmasını sağlayacaktır. Vatani uğruna canını feda eden Başkanlık personelinin babası olarak Başkanlığımızın gerek şehit yakınları gerek gazilerle olan yakın ilişkisi, vatana ihanet söz konusu olduğunda hainlerin karşısında ilk duran teşkilat olmasını sağlayacaktır.

Emre SESSİZ:

"Sağlığımı yitirdim
ama elhamdülillah
özgür bir vatanım var."

Emre SESSİZ-Gazi

15 Temmuz darbe gecesi neler yaptınız, nasıl dışarı çıktınız, çıktığınızda neler yaşandı, neler hissettiniz, yaşadıklarınızı kısaca bizimle paylaşır mısınız?

15 Temmuz gecesi darbe girişimi olduğu sırada ben camideydim. Yatsı namazını camide kılmıştık. Camideyken cemaatimizden bir abimize dışarıda hareketlilik olduğuna dair telefonla bilgi geldi. Bunun ardından ben sosyal medyadan ne oluyor ne bitiyor diye baktım ve darbe olduğunu öğrendim. İlk başta bir şaşkınlık yaşadık; şok olmuştuk. Camiden çıkıp saat 23.40 civarı eve geldim. Eve gelir gelmez eşime darbe olduğunu söyleyip "İnternette televizyon kanallarını açıp bakalım." dedim. Evvela TRT'yi açmak aklıma geldi. Açar açmaz spikerin bir metin okuduğunu fark ettim ve "Bu ne anlatıyor!" deyip kızdım, "Eyvahl!" dedim. Çünkü acilen bir şeyler yapmalıydım. Eşime "Gel, sahibimiz olan Rabbimi-

ze dua edelim, şimdi dua zamanı, yalvarmalıyız." dedim. Fakat bu beni teskin etmemişti, içim yanıyordu. Böyle elim kolum bağlı bekleyecek miydim? Tekrar eşime: "Kalk, hemen çıkıyoruz. Bugün fiili dua zamanı, ben her gün her gün ölmektense bir gün ölürüm daha iyi." dedim. Eşim hazırlanmak üzereyken "Sen gelme. Ben tek gideceğim. Beğimizin doğmasına 3 hafta kaldı. Ne olur ne olmaz, vururlarsa arkamda en azından bir vekilim kalsın." dedim ve eşimin gözyaşlarını seyrede seyrede evden ayrılıp. Taksim Meydanı'na çıktım. Zaman çok çabuk geçiyordu. Meydana girdiğimde bir şok daha geçirdim. Zira meydandaki anıtın çevresini asker üniformalı hain teröristler çevrelemişti. Ben onları görür görmez yine bir şeyler yapıp bunların buradan gitmesini sağlamalıyım diye düşündüm. Ama nafileydi. Çünkü biz ne kadar kararlıysak onlar da o kadar kindar gözle bize bakıyorlardı. Gece iki buçuk üç sularında Harbiye ta-

rafından kurşun sesleri geldi. Biz Taksim Meydanı'nda bulunan anıtın önünden topluca kurşun sesinin geldiği tarafa koştuk. Birden aklıma arkamda bıraktığım anıt geldi. Derken arkamızdan; yani anıtın olduğu yerden kurşun sesleri gelmeye başladı ve yanımdaki insanların pat pat yere düştüğünü ve ardından sağlam olanların ise kaçışmaya başladığını gördüm. Benimle birlikte üç dört kişi ise anıtın dibinde bize ateş açan bu hainleri bir ümit durdururuz deyip üzerlerine yürüdük. Hemen hemen aramızda bir adımlık mesafe vardı. Ben avazım çıktığıncaya kadar gür bir ses ile bağıryordum: "Vurma, bu insanlar size ne yaptı, yazık değil mi?" Ben bağırırken bir yandan da kurşunu yiyormuşum haberim yok. Artık bu hainlerden ümidimi kestim ve oradan ayrılmaya karar verdim. Derken üç dört adım attıktan sonra ayaklarımı hissetmemeye başladım. Boşluğa adım atıyor gibiydim. Vurulmuştum ve yere düştüm. Ayaklarım kanlar içinde

kalmıştı. Göğsümden de yaralanmıştım. Birden üşümeye ve titremeye başlamıştım. Gözlerim net görmüyordu. Bana orada bulunanlar müdahale etti. Bir süre sonra ambulans geldi ve hastaneye kaldırıldım. Sabaha doğru hastaneye an-nem ve kardeşimin girmesine izin verildi. Annem ve kardeşimi görür görmez ilk sorum şu oldu: “Darbe başarılı oldu mu?” ve “Hayır, başaramadılar.” denilince ben ağlamaya başladım. “Elhamdülillah!” dedim. Rabbime şükürler olsun ki başaramadılar. Bunun için bir can değil bin canımız da olsa feda olsun. Taksim Meydanı’nda tam 39 yaralı vardı. Bugün oraya gidenler bilmelidirler ki o anıtın çevresinde al bayrağın renginde kanımız vardır. Bu kan, bu can bu vatani koruyacaktır.

Hainlerin masum insanlara kurşun sıktığı, bomba attığı gece meydanlara çıkan ve gazi olan biri olarak 15 Temmuz’un dünyanızdaki yeri nedir?

15 Temmuz'un dünyamdaki yeri Türkiye Cumhuriyeti'nin varlığı ile yokluğu gibidir. Bu ümmetin, bu milletten ümidi vardır. Bedir neyse, Çanakkale neyse, 15 Temmuz da o kadar bu milletin ve İslam ümmetinin kaderiyle alakalıdır. Biz milletçe o gece yeni felaketlere dur dedik. Şayet o gece bu kahraman millet sokağa çıkmasaydı bu vatanın hâli ne olurdu bir düşünelim. Sömürge bir devlet, müstemleke bir eyalet, kuklaların yönettiği bir

toprak, İslam'ın esamesinin okunmayacağı, ezanın din-diği, bayrağın indiği bir ülke olacaktı. İşte bundan dolayı bayrak taşıyan vatandaşı vur-dular, sala okuyan hocamızı susturmak için darp ettiler. Çünkü bunlar mankurtlar. Ben hâlâ topallayarak yürüyorum. Vücudumda 20'ye yakın kurşun ve şarapnel parçası var. Sağlığımı yitirdim. Ama el-hamdülillah özgür bir vatanım var. Fakat mücadele bitmedi, bitmeyecek.

Hem Diyanet İşleri Başkanlığımızın bir personeli hem de 15 Temmuz'da bu ülke için bedel ödeyen biri olarak gerek personelimize gerek halkımıza tavsiyeleriniz nelerdir?

FETÖ ile mücadele kısmından çıkıp daha ötelere bakmalıyız. Zira bu bugün FETÖ olur, yarın bir başka ad olur. Zaten hâlihazırda din kisvesine bürünerek birçok batıl düşüncenin görüşlerini aşılamaaya çalışan pek çok yapı var. Milletin itikadını sarsacak, devletin mukavemetini bozacak toplumsal ve bireysel her türlü zararlı faaliyete karşı duracak bir tavır gerekiyor. Bunun için iyi eğitim vermemiz gerekiyor. Aksi hâlde kökünden kopan bir çiçek gibi kurur gideriz.

Hem darbe girişimi sırasında hem de sonrasında Başkanlığımızın yaptıklarına yönelik düşünceleriniz nelerdir?

Başkanlığımız, 15 Temmuz gecesinde salalar okutma kararını vererek bu milleti aşka

15 Temmuz'un dünyamdaki yeri Türkiye Cumhuriyeti'nin varlığı ile yokluğu gibidir. Bu ümmetin, bu milletten ümidi vardır. Bedir neyse, Çanakkale neyse, 15 Temmuz da o kadar bu milletin ve İslam ümmetinin kaderiyle alakalıdır.

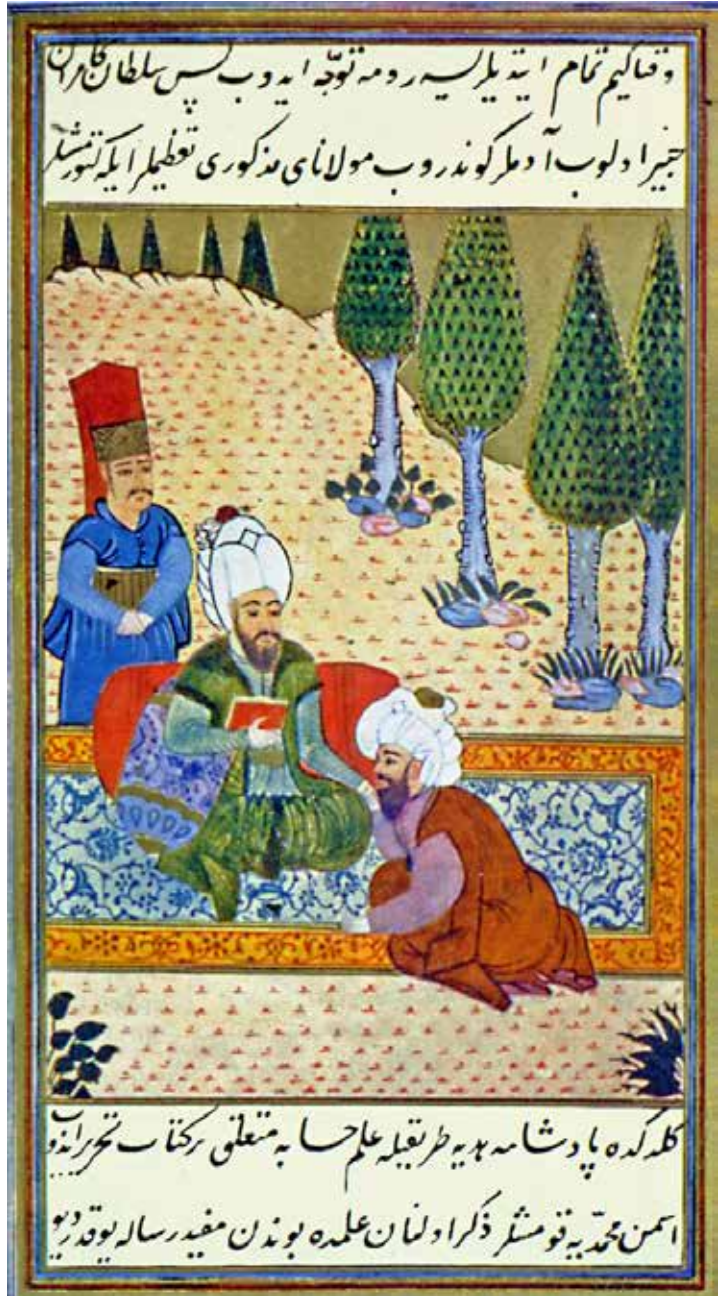
getirmiştir. 15 Temmuz öncesinde olduğu gibi sonrasında da Başkanlığımız artan bir kuvvetle FETÖ ile etkin mücadele sergilemiş, FETÖ destekçilerini görevden uzaklaştırmış, FETÖ ve türevleri ile ilgili olarak seminerler, konferanslar düzenlemiş, bu programlara gazileri davet etmiş, bizzat yaşayanların dilinden milletimizi aydınlatmış, yazılı eserler basmış, kitapçıklar hazırlamış ve dağıtmıştır. Zira Diyanet İşleri Başkanlığı görevlileri bu kutsi vazifeyi, halkımızı irşad ve bilgilendirme ameliyesini ibadet şuuruyla yapmaktadır. Rabbim devletimizi kaim, dinimizi hakim, bu ümmete hizmet sevdamızı daim kılsın. ■

SEMERKANT'TAN İSTANBUL'A BİR BİLİM İNSANI: **ALİ KUŞÇU**

Furkan Yavuz ERDEM

Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u aldıktan sonra yaptığı ilk icraatlardan biri kenti bir bilim ve kültür merkezi hâline getirmek olmuştur. Bu amaçla İstanbul'da Fatih ve Ayasofya külliyesi açılmış, bu yapıların içine medrese ve dışında kütüphane, muvakkithane, sıbyan mektebi gibi yapılar inşa edilerek şehrin kültürel varlığı zenginleştirilmiştir.

Değerli bilim adamlarını İstanbul'a toplayan Fatih zamanında Osmanlı devletinde matematik ve astronomi çok ilerlemiştir. Bu durumun ortaya çıkmasında şüphesiz en büyük katkı Uluğ Bey ve onun talebesi Ali Kuşçu'ya aittir. Ali Kuşçu, İpek Yolu üzerinde yer alan, çok önemli ticaret yollarının kesişme noktası olan ve mükemmel bir coğrafyada yer alan Semerkant'ta doğmuştur. İlk derslerini Semerkant'ta alan Ali Kuşçu, daha sonra Bursalı Kadızade-i Rûmî (Selahaddin Musa) ile Uluğ Bey'den matematik ve astronomi dersleri almıştır. Daha sonra Kirman'a geçmiş burada Nasîrüddin Tûsî'nin Tecridü'l-Kelam'ına Şerhu Cedid-i Tecrid'i hazırlamış ve bu eseri Ebu Said Han'a ithaf etmiştir.

(Dizer, Muammer, Ali Kuşçu, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları Ankara-1988, s.4.) Bu eserle kendisine “Müellif-i Sâni” unvanı verilmiş ve bu eser yüzyıllarca medreselerde ders kitabı olarak okutulmuştur. Bu esere başta Celaleddin Devvâni tarafından olmak üzere otuzun üzerinde şerh yazılmıştır. Ali Kuşçu bu eseri kaleme aldıktan sonra tekrar Semerkant’a dönmüştür. Uluğ Bey’in kendisine “Bizim için bir hediyen var mı?” diye sorması üzerine kendisine “Hallü eşkâlî’l-kamer” adlı eseri sunmuştur. Bu eserle Astronomi alanındaki üstünlüğünü ispatlamış, Gıyaseddin Cemşid ve Kadızade-i Rûmî’nin arka arkaya ölmeleri üzerine 1421 yılında yöneticisiz kalan rasathanenin başına getirilmiştir. (Cunbur, Müjgan, Ali Kuşçu Bibliyografyası, Ankara 1974.) Bu göreve geldikten sonra Uluğ Bey’in düzenlemeye başladığı ve Gıyaseddin Cemşid ve Kadızade-i Rûmî’nin bitirmeye çalıştığı “Zic-i Gürgani ya da Zic-i Uluğ Bey” adlı eserin de bitirilmesinde önemli bir rol oynamıştır. Uluğ Bey de bunu, eserinin mukaddimesinde vurgulamış, Ali Kuşçu’yu bir öğrenci gibi değil de bir evlat ve gerçek bir dost gibi sevdiğini hissettirmiştir.

Uluğ Bey’in ölümünden sonra Ali Kuşçu, Semerkant’tan ayrılarak hacca gitmek üzere Tebriz’e geçmiştir. Tebriz’de Akkoyunlu hükümdarı olan, ilim ve ilim adamlarına verdiği değerle tanınan Uzun Hasan, ülkesinin dört bir yanını medrese, kütüphane ve imarethanelerle doldurmuştur ve Tebriz’de Ali

Kuşçu’yu görünce ona ihsanda bulunmuştur, hürmet göstermiştir. Ali Kuşçu, bir müddet burada kalmıştır. Daha sonra Uzun Hasan’ın isteği üzerine Akkoyunlular ile Osmanlı Devleti arasında elçilik görevi yapmış ve elçi olarak İstanbul’a gönderilmiştir. İstanbul’a geldiğinde birçok bilim adamını İstanbul’da toplayan ve ilmi çalışmalara önem veren Fatih Sultan Mehmet tarafından karşılanmıştır. Fatih Sultan Mehmet, onu İstanbul’daki diğer bilim adamlarıyla tanıştırmış, kendisine yeni kurulan medreselerde müderrislik yapma teklifinde bulunmuştur. Elçilik görevi bitip Tebriz’e dönen Ali Kuşçu, Fatih Sultan Mehmet’in teklifini kabul etmiş ve İstanbul’a dönmüştür. Ali Kuşçu 1472’de İstanbul’a gelmiş; başta Musluhiddin Mustafa olmak üzere İstanbul’un seçkin âlimleri tarafından Üsküdar’da karşılanmış ve kalyonlarla İstanbul’a geçmiştir. Günlük 100 akçe maaşla Ayasofya Medresesi müderrisi olmuş; Molla Hüsrev ile birlikte Fatih medresesinin ders programlarını düzenlemiş, medreselerin orta ve yüksek olarak örgütlenmesinde etkili olmuştur. Ayasofya medresesi yanında Fatih medresesinde de dersler vermiştir. Ali Kuşçu’nun Semerkant’taki şöhreti kendisinden önce İstanbul’a gelmiştir. Ali Kuşçu astronomi çalışmaları sırasında İstanbul’un enlem ve boylamını ölçmüştür, buna göre İstanbul boylamını 59 derece, enlemini de 41 derece 14 dakika tespit etmiştir. Ayrıca İstanbul’da bazı camilerde gü-

neş saatleri yaptırmıştır. (Aydın, Cengiz, Ali Kuşçu, DİA, 1989-s.408-4110.) Ali Kuşçu medrese dersleri dışında Fatih’in huzurunda yapılan bilimsel toplantılara da katılmış, çağın bilginleriyle akrabalık kurmuştur.

Ali Kuşçu’ya ait onlarca kitap ve risale vardır. Onun en önemli eserlerinden birisi Risale fi’l-Hey’e’dir. Onun en çok bilinen bu eseri astronomi hakkında ve Farsça olarak kaleme alınmıştır. Ali Kuşçu, Fatih Sultan Mehmet’in emriyle Uzun Hasan’a karşı yapılan sefere katılmıştır. Bu sefer esnasında astronomi hakkındaki “er-Risâletü’l-fethiyye” adı verilen meşhur eserini Fatih’e hediye etmiştir. Ali Kuşçu’nun bir diğer önemli eseri de “er-Risâletü’l-Muhammediyye” adlı hesap ilmi ile alakalı eseridir. Ali Kuşçu bu eserini Fatih Sultan Mehmet’e ithaf etmiştir. Fatih Sultan Mehmet bu eseri aldığı zaman “İsmi Muhammediye konulan bu eserden daha faydalı bir eser yoktur.” demiştir. Bir başka eseri de Risale fi’l-hisab’tır bu eseri de matematik hakkında yazılmış Farsça bir risaledir. Risâletü’l-Fethiyye’nin özeti olarak gösterilmiştir. Bunlar ve daha fazla eserin müellifi olan Ali Kuşçu, ilmi alandaki akademik çalışmalara yön vermesi ile bilim tarihimizde unutulmaz bir yer elde etmiştir. Türk dünyasının ilk ve gerçek astronomu kabul edilecek sayılan Ali Kuşçu 16 Aralık 1474 tarihinde İstanbul’da vefat etmiştir. O vefatından sonra İstanbul Eyüp Sultan Mezarlığına defnedilmiştir. ■

ARAF'TA BEKLEŞENLER!

Prof. Dr. A. Bülent BALOĞLU

Ölümü öldürmek...

İleri teknoloji ile şımaran modern insan, en yeni ve en cüretkâr meydan okumalarından birini şimdilerde kendi en değişmez, en mutlak yazgısına yani ölüme yapıyor. "Ölümü öldürmek" lafını son zamanlarda sıkça duymamız boşuna değil. Ölümlü/fâni insanoğlunun hiç sönmeyen tutkusudur ölümsüzlük. Pek çok efsane, hikâye ve mitoloji, gençlik veya ölümsüzlük iksiri peşinde koşan kahramanların maceralarıyla doludur.

Hikâyelerin gençlik iksiri yapan cadılarının yerini, yaşlan-

mayı durdurmak ve biyolojik ölüme çare bulmak amacıyla kurulmuş laboratuvarlar, enstitüler aldı. Bu merkezlerin çalışanları, ölümü fethedebilme, 'gönülsüz' ölmeye kesin bir çare bulabilme ümidiyle yanıp tutuşuyorlar.

Fransız antropolog ve sosyolog Georges Balandier (ö.2016), Batı kültüründe ölümü toplumsal ve kamusal bir olay kılan unsurların giderek bulanıklaştığını söyler ve ilginç bir tespit yapar: "Ölüm karşısında bir zafer kazanılacak olsa bile, bu artık, hâlihazırda kabul gören insan kavramı üzerinden düşünülemez bir varlığın

zaferi olabilecektir." (Büyük Rahatsızlık, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul 2018, s. 89.) Balandier, ölümsüz olabilmek için aşkınlığı ve nihai hüküm gününü yok sayarak ölümsüzlüğün olmadığı bir vakte hırsla ilerleyen bu insanın kim olduğunu sormadan da edemez. (s. 89.)

Hakikaten, kim bu insan?

Transhümanist ütopya

İnsan türünü geliştirmeyi amaçlayan bu insana günümüzde transhümanist deniyor. Mevcut hâliyle evrimsel gelişiminin ilk safhasında olan insan türünün isterse kendini aşabileceğine, mevcut zekâsı-

nı ve fiziksel sınırlarını bilim ve teknoloji yardımıyla geliştirebileceğine inanıyor. Teknolojinin ahlâklı biçimde kullanılmasıyla insan soyunun daha iyi beyinlere, vücutlara ve hayatlara sahip olabileceğini düşünüyor. Ancak bunun için bir şartı var: Her türlü teknoloji kullanılmalı. Transhümanizmi, 'Cesur Yeni Dünya' adlı bilim-kurgu romanın yazarı İngiliz Aldous Huxley'in kardeşi biyolog ve hümanist Julian Huxley kurmuş.

İlerici, laik, bireyci, gelişmiş, seküler ve dinden bağımsız bir anlayış görüntüsü veren transhümanizm, hedeflerini

üç maddede özetler: İnsanüstü yaşam süresine, insanüstü zekâya ve insanüstü sağlık kalitesine ulaşmak. (www.medium.com/transhümanizm)

Hümanizm ve ateizmden, Darwin ve Freud gibi bilim adamlarının fikirlerinden harmanladığı teorik altyapıyı sanayi ve teknolojinin imkân ve uygulamalarıyla buluşturan transhümanizm, bir görüşe göre dünyanın en tehlikeli fikri olup güç odaklarının güdümündedir. "Ömrü uzatma, zihin yükleme, beden dondurma, insanın entelektüel, fiziksel ve psikolojik kabiliyetlerini artırma ama 'insan kalma' id-

diasında bulunan, yalnızca insanı değil çevreyi de modifiye eden transhümanizm daha iyi insanlar ve mekânlar inşa etmeye çalışır." (Ahmet Dağ, "Dünyanın En Tehlikeli Fikri: Transhümanizm", Yeni Şafak, 29.05.2018.)

İnsan-sonrasına dönüşme hedefine güç veren şey, radikal bir kendini yeniden yaratma arzusudur. Bu yeniden yaratma arzusunu tetikleyen ise insani kusurlar diyebileceğimiz hastalık, arıza, yaşlılık ve ölümden bir an evvel kurtulma hevesidir. Daha zeki ve daha sağlıklı olanı elde etmeye, bir başka ifadeyle mevcut zihni ve fiziki potansiyeli geliştirmeye

yönelik olumlu her gelişme, insanın ölümsüzlüğe doğru ilerlemesi olarak algılanıyor. Transhümanist anlayışa göre, teknolojinin gücü hastalıkların ve ölümün izlerini taşıyan bedeni daha güçlü ve zinde, performansı yüksek bir bedenle bir gün mutlaka değiştirecektir. Yine bu güç, insanı bir gölge gibi takip eden, onu “nevrotik” bozukluklara sevk eden ölüme de mutlaka çare bulacaktır.

Gazeteci Mark O'Connell bu süreci, “Teknoloji yardımıyla bedensizleşme stratejisi”, “Bedeni uzayda tuttuğu mekânın dışına çıkarma”, “Hayvan hayatı sonlandırıp makine hayata geçme”, “Ölümün olmadığı bir imkânsız gelecek hayali” gibi ifadelerle özetler. (Makine Olmak: Mütevazı Sorunumuz Ölümlülük, Çev. Öznur Karakaş, Domingo, İstanbul 2018, s. 43 vd.)

Transhümanizmin daha iyi anlaşılması ise ütopyacı, hacker, fütürist, transhümanist, tekno-kapitalist milyarder, tekno-ütöplast, tekno-pozitivist, tekno-rasyonalist, tekno-binyılcı, tekno-Darwinci, yapay-zekâ gibi kavramlarla mümkün.

Bunlardan yapay zekâyı ayrı bir fasıl açacağım inşallah.

Askiya alınanlar

1773'te Amerikan Başkanı Benjamin Franklin, ölümü erteleme üzerine çalışmalar yapan tıpçı Jacques Dubourg'a yazdığı mektupta şunları söyler: “Keşke insanları dondurup ileride uyandıracağımız bilimsel bir metot mümkün olsaydı. Bu sayede Amerika'nın 100 yıl

sonrasını bir günlüğüne göre bilmeyi, ardından ölmeyi bile kabul edebilirdim. Bunu normal bir ölüme kesinlikle tercih ederdim. İleride bilimimizin bunu başaracağından hiç şüphem yok.” (Nihat Bilge, “Ölüm, Yaşamın Sonu mu?” <https://onedio.com/haber/cryonics>)

Franklin'in dileği gerçekleşir. Bilim, çaresini bulana kadar kendilerini dondurtmak isteyenler için dondurma ve saklama şirketleri kurulur. Psikoloji profesörü James Bedford kendisini dondurtan ilk kişi unvanını aldığı anda takvim yapırları 12 Ocak 1967'yi göstermektedir.

Michigan'daki kriyon merkezi müdürü, hafızadaki hatıraların geri geleceğinden emin olmasa da işe yarayacağı ümidiyle dondurulan kişilerin fotoğrafları dâhil olmak üzere bütün şahsi eşyalarını kilitli dolaplarda sakladıklarını söylüyor. 1979'da bu merkezde saklanan dokuz bedenün çözöldüğü anlaşılır. Bedenler feci halde çürümüştür. Sadece Profesör Bedford'un cesedi kurtarılabılır. (N. Bilge, a.y.)

Mark O'Connell, kriyon merkezlerine yüzlerce kişinin müraaat ettiğini ve fiziksel ölüm gerçekleşir gerçekleşmez bedenlerinin hızla bu merkezlerle nakli için gerekli tedbirleri önceden aldıklarını söylüyor. “Askiya alınanlar” veya “eşikte bekleyenler” olarak tabir edilen bu ölümlerin kimi bedeninin tamamının kimi de sadece kafasının muhafazasını talep ediyor. Kafanın muhafazası işlemine “nöro seçeneği” de-

niyor. Kafayı saklamak bedene göre daha ucuz. Sıvı nitrojenle dolu dev silindir termoslar dört bedeni muhafaza edebilirken, sadece sefalon içeren termoslarda aynı anda 45 kafa saklanabiliyor. (M. O'Connell, Makine Olmak, s. 28-29.)

Evcil hayvanlar da ölür ölmez dondurtulabiliyor.

Ölümü öldüremeden ölme bahtsızlığı

İnsanoğlunun, fiziksel ve zihinsel erişimini mevcut sınırlarının ötesine taşıma, biyolojik bariyerlerini yıkarak ölümsüz olma ihtirasını bir zamanlar 'ölümsüzlük iksiri' adını verdiği tuhaf karışımlarla dindirmeyi denediğini söylemiştik. Çin'de arkeolojik kazılar esnasında iki bin yıllık bir mezarda bulunan ve “ölümsüzlük iksiri” olduğu tahmin edilen 3,5 litrelik sıvı, aslında, ölümü öldürmek için yola çıkanların bu yolda telef olduğunu beyinlere bir kere daha çiviliyor.

Ne var ki insanoğlu en büyük ve en kadim ütopyasından vazgeçecek gibi görünmüyor. Teknik ilerleme ile birlikte makine üzerinde her geçen gün daha da pekiştirilen hâkimiyet, derinlerde kaynayan bu bitmek bilmez içgüdüsel ihtirası sürekli kamçılıyor, tahrik ediyor. Teknolojiyle kaçınılmaz biçimde içli dışlı olma hâli insanın şahsiyetini ve değerini, sosyal hayatın vazgeçilmez değerlerini ters yüz etse de ölümle mücadele azmini diri tutmak isteyenler bu davalardan geri adım atmış değiller.

Bu mücadelenin bayraktarlığı- nı şimdilerde transhümanist-

ler yapıyor. Kötülüğün ham-maddesi olan ete hapsolmuş ruhları özgürleştirme fikrinin modern dönemdeki savunucuları onlar. İnsani değerlerin muhafazasının modern hayatın bütün alanlarında en temel hedef olması gerektiği fikri zihinlerinde asla yok, zira bu insanlar kendilerini de bir makine olarak görüyorlar. Ölümü öldürerek insanın ölümle yazılan tarihini de sona erdirmek istiyorlar.

Tabir caizse, senaryosunu ölümün yazdığı, figüranlığını ölümlü insanın yaptığı yalancı tarihi sona erdiren ve böylece ilk ölümsüzler olmanın hayaliyle yatıp kalkan bir grup insandan bahsediyoruz. Teknolojik desteğin gölgesinde biyolojik drama yani ölüme meydan okuyan bu insanların ölüme kurban gitmeleri inkâr götürmez bir gerçeği bir kez daha gözler önüne seriyor: Bilim ve teknoloji insan hayatını kolaylaştırıyor ama hayatın keskin gerçekliklerine nüfuz etmede, hayata anlam ve değer katan derin sırları keşfetmede hâlâ suskun ve âciz.

Kesin olan bir şey daha var: İnsanın biyolojik sınırlarını aşacağını varsaysak bile bunun onu bilinmeyen, karanlık dehlizlere sürükleyip sürüklemeyeceği belli değil.

Transhümanizmin zaviyesinden bakıldığında, ölümden kurtulmanın tek çaresi makineleşmek gibi gözüküyor. Dolayısıyla bu akımın bir amacı da insanla makine arasındaki ayrım sınırlarını yıkmaktır.

İnsanı benliğinden, duygularından ve bütün aidiyetlerinden soyduğunuzda geriye kalacak olan yaratık, ruhsuz ve duygusuz bir iki ayaklıdan başka bir şey olmayacaktır. Daha doğrusu artık o, gezinen bir robottur; bu ise insanın sonu demektir. Nitekim İsaac Asimov, 'Ben Robot' isimli romanında, insanı taklit eden robotlarla robotlaşan insanların iç içe geçen ilişkileri insanın sonunu getirecek cinstendir, mesajını verir. Yapay zekâyâ (robota) insanın özelliklerini vermeye çalışanlar, gerçek zekâyı (insanı) ise makineleştirmenin gayreti içindedir. Son zamanlarda piyasaya sürülen bu benzeri eserler, Batı kültürünün teknolojiyle olan endişe verici ilişkisini de yansıtmaktadır.

O hâlde şunu diyebiliriz: Makine doğallaşırken, insan yabanileşiyor!

Kendi prototipini üretmek için yola çıkan insan, kendisini teknolojiye kobay yapacak kadar da gözünü karartmıştır.

İnsan makineleşirse ne olur? Asıl soru bu olsa gerek. Aldoux Huxley'in Cesur Yeni Dünya adlı kurgu romanı insanın makineleşmesinin acıklı bir hikâyesidir, teknolojiye esir olan insanın korkunç bir tasviridir. İnsanın makineleştiği dünyada tek gerçeklik teknolojidir. Sevgi, şefkat, merhamet, sadakat gibi duygular yoktur. Her biri Dünya Devleti'nin yurttaşları olan insanlar kuluçka makinelerinde ihtiyaç kadar ve belli kalite kademelerinde üretilirler. Mutlu olmak isteyenler soma hâpı alırlar. Aile

kavramı yozlaşmıştır. İlginç olan şu ki, hepsi belli bir ömrü tamamladığında hızla yaşlanmakta ve ölmektedir. "Gençlik, neredeyse hiç bozulmadan altmışa kadar sürüyor, sonra küt! Ve son." (s. 123.)

Teknolojinin bahtsız insan-makinesi küt diye yıkılırken ölüm dimdik ayakta duruyor!

Son söz...

Tek ve yanılmaz rehber olarak akli kabul eden ve bir gün ölümlü yeneceklerine inanan aklievellere "Her can ölümü tadıcıdır." (Ankebut, 29/57.) ayetini hatırlatmanın bir anlamı yok.

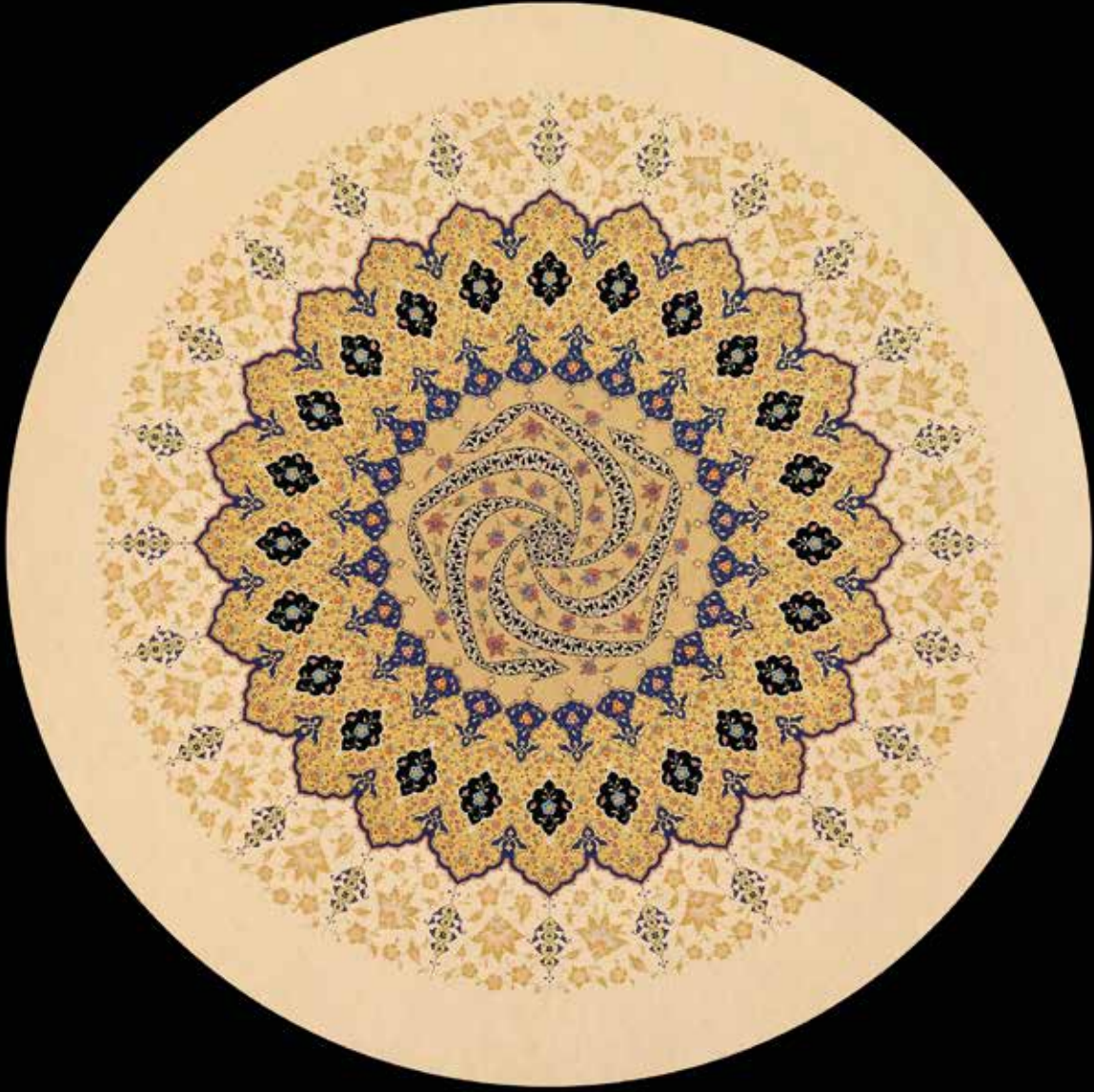
Suyun öte yakasındakilere de "Hepimizin öleceği kesin, toprağa dökülüp yeniden toplanamayan su gibiyiz..." (2. Samuel 14:14.) diyen İncil ayetini okumanın bir manası yok.

Onlar ölüme tuzak kurma inatlarından vazgeçmeyecekler. Lâkin filmin sonunda ölümün kendilerini teker teker avlayacağını biliyorlar.

İstedikleri kadar makineleşsinler; ama öyle ama böyle bir son kullanım tarihleri mutlaka var...

Ölüm öldürüldüğü gün geri dönme umuduyla Araf'ta bekleyenler 'Nihai hüküm günü' için bekleme salonundan içeriye çoktan buyur edildiler. Artık geri dönmeyecekler zira onlar da gerçek birer ölü!

Ölümü öldüremeden ölen bahtsızlar (transhümanistler) ve kendilerini dondurtanlar nihayette aynı kaçınılmaz sonda buluşuyorlar: Ölümde! ■

NÜBÜVVETİN DEĞERİ VE ÖNEMİ

Prof. Dr. Ramazan ALTINTAŞ

Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu İlahiyat Fakültesi

Tezhip: Fatma ÖZÇAY

Hidayet, Allah'ın insana doğru yolu göstermesidir. İnsan ancak, hidayetle kendini güvende hissedebilir. İlahi risaletin tarihinde bu yol gösterme faaliyeti, mecazi anlamda başta bizzat Kur'an olmak üzere; peygamberler, akıl, kozmolojik ayetler, Kâbe ve âlimler gibi vasıtalarla gerçekleştirilmiştir. Hidayet vasıtaları içerisinde yer alan peygamberlerin hidayeti; sebeplilik ve çağrıya dayanır. Kur'an-ı Kerim'de bu konuyla ilgili pek çok ayet vardır. Bunlardan bazı misaller şöyledir: "Her kavmin bir yol göstericisi vardır." (Rad, 13/7.) "Hiçbir ümmet yoktur ki ona uyarıcı gönderilmiş olmasın." (Fatır, 35/24.) Bu ayetlerden açıkça anlıyoruz ki Allah toplumları bilgilendirmek için, onların içinden; akıl, doğruluk, güvenilirlik, temizlik, ileri görüşlülük ve cesaretlilik gibi üstün yetenek ve faziletlerle sahip kimselerden peygamberler seçip göndermiştir. Peygamberlik çalışıp çabalamakla elde edilmez, ilahi bir hibedir. Allah, insanlar içerisinde istediği kullarını bu işle görevlendirmiştir. Artık Hz. Peygamberle birlikte nübüvvet kapısı kapanmıştır. (Ahzab, 33/40.)

Tevhit mücadelesinin tarihinde büyük rol oynamış olan ve sayıları kesin olarak bize bildirilmeyen Peygamberlerden her biri, insanları doğru yola götüren önderler olmakla kalmamışlar, bizzat örnek davranışlarıyla da toplumlarına model oluşturmuşlardır. Zira cemiyette insanlar, soyut düşüncelerden daha çok, somut

davranışlardan hoşlanırlar. İşte bu maksatla Yüce Allah, ilahi öğretileri peygamberlerine indirmiş, bu Allah elçileri de öğretileri toplumlarına duyurmakla birlikte, bizzat yaşayarak güzel örneklikte bulunmuşlardır. (Maide, 5/67; Nahl, 16/44; Bakara, 2/129.) İşte ilahi vahyin uygulanması, peygamberler vasıtasıyla sonraki nesillere böyle aktarılmıştır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de peygamberlerin şahsında yaşanan Müslümanlık örneği şöyle açıklanmaktadır: "Onları, buyruğumuz altında insanları doğru yola götüren önderler yaptık; onlara iyi işler yapmayı, namaz kılmayı, zekât vermeyi vahyettik." (Enbiya, 20/73.) Bütün peygamberler, Allah'tan aldıkları ilahi öğretiyi, eksiltme ve artırma yapmadan, doğru dan insanlara iletmişler, aynı zamanda onun ilk açıklamasını da yapmışlardır. Bu açıdan peygamberler, ilahi mesajın ilk yorumcuları olmuştur. Kur'an-ı Kerim'de peygamberlerin beyan vasfına işaret eden ayetlerden birisi şöyledir: "İnsanlara, kendilerine ne indirildiğini açıkça anlatsın diye sana da Kur'an-ı Kerim'i indirdik." (Nahl, 16/44.) Elbette peygamberlerin misyonu sadece inen sure ve ayetleri topluma iletme ve açıklamaktan ibaret değildir; aksine, tebliğ ve beyanla birlikte temsil görevini de yerine getirmektir. (Ahzab, 33/21.)

Vahiyde nübüvvetin rolü

Diğer yandan, vahiyde de peygamberlerin büyük rolü olmuştur. Vahiy, nübüvvet temeli üzerine bina edilmiştir. Vahyin hakikatini Yüce Allah, mahi-

yetini de peygamber bilir. Biz ise peygamberin haber verdiği kadar bilebilir ve o şekilde inanırız. Çünkü el-Kitab'ın içeriği, onun tarafından bize iletilmiş ve açıklanmıştır. Bu açıdan peygamberlerin hayatında dinin şekil yönüyle temsil edilişi, peygamberlerin uygulamasıyla açığa çıkmıştır. Hatta buradan hareketle şunu rahatlıkla söyleyebiliriz. İslam toplumlarında vahyin şekil/form olarak görünürlüğü, nebevi sünnete dayanır. Çünkü nebevi sünnet, vahyin peygamberin hayatında ete-kemiğe bürünmüş hâlidir. Bunun örneklerini; dinî uygulamalardan mimariye, sanattan edebiyata, yemek kültüründen kıyafete, musikiden güzel yazıya, spordan eğlenceye vb. varıncaya kadar görmek mümkündür. Bu sebeple aynı zamanda peygamberin nebevi sünneti, Müslümanların görünür ve görünmez alandaki vahdetinin/birlikteliğinin de bir güvencesidir.

Bilindiği gibi, gerek İslam'ın ilk yıllarında putperestlerin ve gerekse bütün çağlarda İslam karşıtı çevrelerin en çok saldırıları, Hz. Peygamber üzerinden nübüvveti yönelik gerçekleştirilmiştir. Bunun temel sebebi, ona duyulan içten sevgi ve bağlılık duygusunun bütün Müslümanların gönüllerinde taht kurmuş olmasıdır. Gönüllerden, onun sevgisi yıkılmadıkça, nübüvvet binasında bir gedik açmak mümkün değildir. Onlar yine çok iyi biliyorlar ki nübüvvet binasında bir gedik açmak demek, dolaylı olarak vahyin kalbinde bir gedik açmak anlamına gel-

mektedir. Bundan dolayı hâlâ bazı müsteşrikler tarafından hem Hz. Peygamber hem vahiy hem de vahiy kâtipliği yapmış olan bazı sahabeler üzerinde güvensizlik oluşturmak adına fikri ve kültürel saldırılar sürdürülmektedir. Ama artık 1400 yıllık İslam tarihinde bu din; İslami ilimler, sanat, edebiyat ve medeniyet alanında bir tecrübe oluşturmuştur. Dolayısıyla tarihe mal olmuş bu tecrübe alanını topyekûn tasfiye etmek imkânsızdır.

İslam inancına göre, insanın ruhsal açıdan olgunlaşabilmesi; bir ve tek olan Allah’a sağlam bir inançla bağlı olmasını gerektirir. Hurafesiz, sağlam ve doğru dinî bilgilerle kuşanmış, iyi ve güzel ahlak sahibi bir insanın yetişebileceği yegâne ortam, nübüvvetin yeşerttiği ortamdır. Bu sebeple peygamberlerin toplumlarına ilk çağrısı, daima Allah’ın birliği ilkesine ve sadece O’na kullukta bulunmaya yöneliktir. (Bakara, 2/21.) Zira İslam dininde, içinde peygamberlere iman da yer aldığı inanç esasları, bir binanın temelleri gibi kabul edilmiştir. İmanın temeli, doğru dinî bilgi malzemeleriyle ne kadar sağlam atılırsa, insanın ruhen Allah’a yükselmesi, kötü duygu ve düşüncelere karşı mukavemeti de o ölçüde kuvvetli olacaktır. İşte Allah’a giden yolda dinî açıdan sorumlulukların neler olduğunu salt saf akılla bulmak mümkün değildir. Bu konularda nübüvvet ihtiyacı vardır. İnsan akıl yardımıyla, Allah’ı, nübüvvetin gerekliliğini, hayatta iyi ve kötü, faydalı ve zararlı olan şeyleri

İslam inancına göre, insanın ruhsal açıdan olgunlaşabilmesi; bir ve tek olan Allah’a sağlam bir inançla bağlı olmasını gerektirir. Hurafesiz, sağlam ve doğru dinî bilgilerle kuşanmış, iyi ve güzel ahlak sahibi bir insanın yetişebileceği yegâne ortam, nübüvvetin yeşerttiği ortamdır.

bilebilir. Ancak; namazın nasıl kılınacağını, kaç rekât olduğunu, zekâtın hangi mallardan ne miktarda verileceğini, hac ibadetinin nasıl yapılacağını peygamberimizin açıklama ve uygulamalarıyla öğrenebilir. Yine günlük hayatla ilgili helal ve haramlar gibi birçok konuda peygamberimizin açıklamalarına ihtiyacımız vardır. (Araf, 7/157.) Bundan dolayı, Allah’ın ilahî mesajı olan vahiy, dinin teorik yanını oluştururken, Hz. Peygamberin nebevi sünneti dediğimiz söz, takrir ve uygulamaları, dinin pratik yönünü teşkil eder. Elbette Kur’an okunduğu zaman her insanın anlayabileceği öğütleri içeren ayetler olduğu gibi, anlaşılması ayrı bir ilim ve uzmanlığı

gerektirecek ayetler de vardır. Bundan dolayı, Kur’an’ın anlaşılmasında Hz. Peygamberin nebevi sünnetinden yararlanmadan, doğrudan Kur’an’ı salt akılla bir bütün olarak anlamaya kalkmak sorunları artıracaktır. Bu açıdan Kur’an’ın anlaşılmasında Peygamberimizin sünnetinin değeri çok büyüktür. Maalesef son yıllarda sünnetin anlaşılmasında Batı kaynaklı tarihselcilik tartışmalarının, olabildiğince sünnetin değerini ve ağırlığını düşürmeye hizmet etmiş olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü bu düşüncede, vahiy ve nebevi sünnet yayıldığı toplumların somut tarihine bağlanmıştır. Tarihselcilik anlayışına göre, her dönem kendi değerleriyle vardır. Geçmişte değerli olmuş olan hükümler ve görüşler bugün için bir anlam ifade etmeyebilir. Dolayısıyla tarihselciliğin arka planında izafilik yatmaktadır. Bu da hakikatin mutlaklığına ve evrenselliğine gölge düşürür. Çünkü tarihselciliğe göre hakikat dönemselidir. Özellikle Kur’an açısından olaya baktığımız zaman, böyle bir bakış açısı, İslam’ın mesajının belirleyiciliğini belli bir mekân ve belli bir tarihi zaman dilimine hapseder. İslam tarihinde ünlü muhaddis Ahmed b. Hanbel’in, Mutezile’nin “Yaratılmış Kur’an” tezine karşı çıkmasının gerekçesinin arkasında bu endişe vardır. Maalesef bugün bu düşüncüyü savunanlar nezdindeki bu hastalıklı görüş, Müslümanların gitgide vahye ve nebevi sünnete bakışları konusunda ikircikli bir durum ortaya çıkarmaya başlamıştır.

Başta Hz. Peygamber olmak üzere, Kur'an'da örnek davranışları anlatılan ve tarih boyunca, insanlığın ilim, irfan, adalet, yüksek ahlak ve faziletle donanmasında getirdikleri öğretilerle örnek olmuş bu seçkin şahsiyetlere iyi kulak vermeli ve onların öğreti ve hayatlarından davranış modelleri çıkarmalıyız.

İnsanlık değerler alanında peygamberlerin getirdiklerine muhtaçtır

İnsanlık, bugün olduğu gibi yarın da değerler alanında peygamberlerin getirdiklerine muhtaçtır. Eğer, nübüvvete ait bir başlangıç, nebevi bir ilk hareket olmasaydı, beşerî bir medeniyetin meydana gelmesi mümkün olamazdı. İnsanlığın bugün sahip olduğu teknik medeniyet, ilahî yol gösteyle gelişip ilerlemeler kaydederek günümüzdeki mükemmel seviyesine ulaşmıştır. Eğer hâlâ, yaşadığımız yüzyılda dinle sorunlu toplumlarda bile; helal kazanç, emeğe saygı, ailenin mahremiyeti ve önemi, adalet, danışma, yardımlaşma, affetme, merhamet, iyilik duygusu, barış, ötekine saygı, hukukun üstünlüğü, hoşgörü gibi değerler varsa, bütün bunlar o toplumun kültür haritası içerisinde kalmış nübüvvetin kalıtsal mirasının bir göstergesidir. Temiz fitrata dayalı hiçbir insan, bu değerlerin anlamsızlığını savunamaz. Şayet bu değerler birtakım toplumlarda bugün için anlam bulmuyorsa

bile bu asla o değerlerin anlamsız olduğunu göstermez. Gerçekten de Kur'an'da her peygamberin kendi döneminde toplumlarının hem ahlaki alanda, hem içtimai hem de kalkınma ve uygarlık yolunda gelişmeleri için farklı örneklikleri anlatılmıştır. Bu bağlamda, Hz. İbrahim akıl devriminin mimarı, Hz. Lut ahlaki öğretilerin temsilcisi, Hz. Davud uygarlığın ham maddesi demirin nasıl işleneceğinin, savaş aletlerinin nasıl yapılacağına öncüsü olarak gösterilmiştir. Peygamberler, ideal toplum hayatında huzurlu bir yaşam biçiminin eksenine “tevhit, adalet ve hakkaniyet ilkesini” koymak gerektiğini de öğretmişlerdir. Şu ayet, evrensel değerler alanında bu gerçeği çok güzel anlatır: “Muhakkak ki Allah, adaleti, iyiliği, akrabaya yardım etmeyi emreder, çirkin işleri, fenalık ve azgınlığı da yasaklar. O, düşünüp tutasınız diye size öğüt veriyor. (Nahl, 16/90.)” Bu ayette de özetle görüldüğü gibi; huzurlu ve moral açısından yüksek bir toplum modeline ancak;

adalet, eşitlik ve hak edilen ölçülerde iyiliklerin taksimatı ile ulaşılabileceğinin bilgisi iletilmiş, toplumların sosyal ve ahlaki anlamda çöküş ve yıkılış sebepleri dile getirilmiştir. Dolayısıyla, evrensel değerler, bütün insanlığı kuşatır; kişiden kişiye, mekândan mekâna, çağdan çağa değişiklik göstermez. Her yerde, her ortam ve zaman diliminde gerek anlayış gerekse uygulama düzleminde geçerliliğini korur.

Sonuç olarak söylemek gerekirse, peygamberler en büyük eğitimcilerdir. Onlar Allah'tan aldıkları ilahi vahye ekleme ve çıkarma yapmadan olduğu gibi mana ve lafız olarak toplumlara iletmışlerdir. Bu konuda onların görevi; tebliğ, tebyin ve temsildir. Minarelerin ve yüksek binaların tepesindeki paratoner neyi ifade ediyorsa, nübüvvet kurumu da toplumların hayatında: dinî, ahlaki, kültürel ve içtimai alandaki devamlılıkları için o görevi ifade eder. O hâlde, toplum olarak, başta Hz. Peygamber olmak üzere, Kur'an'da örnek davranışları anlatılan ve tarih boyunca, insanlığın ilim, irfan, adalet, yüksek ahlak ve faziletle donanmasında getirdikleri öğretilerle örnek olmuş bu seçkin şahsiyetlere iyi kulak vermeli ve onların öğreti ve hayatlarından davranış modelleri çıkarmalıyız. Yoksa sadece “peygamberlere iman ettim demek” yetmez, “peygamberlere iman etmem bana neyi gerektirir?” sorusuna verilecek cevap, asıl maksadı ortaya koyacaktır. ■

HUZURUN VE GÜVENİN LİMANI: **BABA**

Muhammed Kâmil YAYKAN

Kimi kelimeler vardır, anlamı kendinden menkul, derinliği anlamından aşkın... Hep bildiğimiz, bilmekten de ziyade duyduğumuz... Anlamı aslında sizinle var olan... Sizinle birlikte anlamlı kılınan... Aile gibi anne gibi baba gibi... “Çocuğu olan erkek”, şeklinde tanımlansa da sözlüklerde baba; az önce belirttiğimiz üzere bu kadar dar bir çerçeve çizmiyor zihin dünyamızda. Bizi koruyup gözetken bir sığınak, korunaklı bir liman, yol gösteren bir bilge, iyiyi kötünden ayırt etmemize vesile olan bir öğretmen, düşüğümüzde kaldıracak bir el ve daha nice... Baba işte... Yine sözlüklerdeki sıfat anlamıyla

“Çok kaliteli, üstün nitelikli”. Gerçekten de öyle, değil mi?

Hadi birlikte düşünelim, daha doğrusu hatırlayalım. Dünyaya gözümüzü açtık. O ana dek varlığını bildiğimiz bir tek varlık var: Her şeyimiz, annemiz. Sonra bir başkasını daha fark ediyoruz yanı başımızda, annemizin hemen yanında, yüzünde şükürle karışık huzurlu bir gülümseme. E hâliyle cüsseli de. O ilk anda hissettik değil mi o duyguyu? Büyüklük olgusunu. Niceliğin yanında nitelik de kazandı büyüklük, zamanla. Ağladığımız bir gece karanlığında, kucağına alıp sakinleştirdi bizi. Düştük, dizimiz sıyrıldı, müşfik bir sesle dindir-

di acımızı. Derslerde zorlandık, anlamadığımız noktaları o bize tekrar anlattı. Evlilik hazırlıklarına başladığımızda, eli omuzumuzda “Arkandayım.” dedi. Biz de çocuk sahibi olduk sonra, gözleri ıslıl ıslıl parladı, bir kez daha... Her şeyimizle gurur duydu. Ama onun gözünde hep küçüktük. Biz büyüdük zamanla, onun büyüklüğü de perçinlendi bizimle. Biz büyüklüğü onda gördük. O, tam anlamıyla “büyük” oldu.

Baba adalettir

Ayırmadı bizi, kayırmadı, kim senin önüne geçirmeyi... Hak kımızı tastamam teslim etti. Zaman geldi takdir etti, yanlış yaptığımızda ise bizi o uyardı. Doğruyu yanlıştan ayırt etmeyi ondan öğrendik. Hele ki kardeş(ler)imiz varsa, tüm bunlar daha da belirgin zuhur etti. Çünkü adaleti emretmişti Sevgili Peygamber (s.a.s.) ümmetine. “Allah’tan korkun, çocuklarınız arasında adaleti gözetin!” buyurmuştu; Beşir, diğer çocuklarından farklı olarak oğlu Numan’a malından bir kısmını hibe edip Efendimizi buna şahit tutmak istediğinde. (Nesâî, Nuhl, 1.) Sorularımıza hep yanıt verdi. Sabırla. Onlarca kez sorduk “Bu ne?” diye. O hep cevapladı: “Bu bir kuş.”, “Bu bir araba.” Bizimle beraber soru(n)larımız da büyüdü. Ama o bize cevap vermekten hiç vazgeçmedi. Bundan hiç gocunmadı da. Sıkıntılı zamanlarımızdan, belki bir cümlesi kurtardı bizi. Danıştık, görüş aldık. Kabul, her dediğini her zaman yapmadık. Ama ne kadar bilsek de onun bilgeliğine hiç erişemedik.

Hiçbir zaman yalnız bırakmadı bizi. Darılıp küsmedi. Peygamberî bir ahlakla yetiştirmeye gayret gösterdi bizleri. İşledi, tıpkı bir çiftçinin toprağı işlediği gibi ağır ağır ve çok zahmetli. Sıkıntıya düştü belli etmedi, hasta oldu devrilmedi, üzüldüğünde ise sineye çekti. Müreffeh bir hayatın mütemmim cüzü oldu. Eksiklerimizi bir bir giderdi. Sadece bize miydi bu tüm hasletleri? Hayır. Yaratılanı, Yaradan'dan ötürü hoşgörürdü. Sokaktaki kedi-den parktaki ağaca kadar her şeye değer verirdi. Hem sonra annelerimizin en büyük desteğiydi. Sırtımızı yasladığımız "dağ gibi"ydi yani. Hepsinin ötesinde adamdı.

Baba kimliktir

Toplumların devamlılığı kültürün sağlam ve sağlıklı bir şekilde aktarımı ile mümkündür. Bu aktarımda ise en önemli rol, pek çok şeyde olduğu gibi anneye ve babaya düşer. Baba, sorumlulukları itibarıyla evin dışı bakan yüzüdür. Dolayısıyla kültür aktarımında âdeta bir köprüdür. Baba bil-melidir, kendini her gün yeni bilgilerle güncellemelidir ki köprü sağlam olsun; çocuklar oradan güvenle geçsin. Yolun sonunda ise gerçek anlamda kimlikli bireyler yetişsin. Efendimiz Hz. Muhammed (s.a.s.): "Bir baba çocuğuna güzel ahlaktan daha değerli bir bağışta bulunmaz." (Tirmizî, Birr, 33.) hadisi-şerifi ile aslında rol model olmayı anlatmaktadır. Bu kutlu sözden hareket edecek olursak bir baba çocuğuna sadece dikte ile uyarı ile anlatım ile eğitim veremez. Baba, ev-

ladına karakteri ile rol model olmalıdır. Çünkü kişilik inşası sırasında çocuk, etkisinde kaldığı en yakınındaki kişilerde gözlemlediği davranış örneklerini ileride uygulamak üzere kaydeder. En yakınındaki kişi de fitraten babadır, annedir. Bu açıdan rol model olmak dediğimiz şey, aslında yeni bir neslin inşasında ailelere düşen görevin en temel ifadesidir.

Baba olabilmenin nitelikleri çocukla geçirilen zamanla, bu zamanın kaliteli ve verimli olmasıyla doğrudan ilişkilidir. Ayrıca babanın anneye karşı tutum ve davranışları da rol model kavramı ile bağlantılıdır. Uzmanların ifadesine göre bir baba, evde anneye nasıl davranırsa çocuklar da benzer olaylar karşısında benzer tepkiler verirler. Örnek vermek gerekirse kırılan bir bardağa karşı kurulan cümle, gelecekte yaşanan benzer bir hadise-de çocuğun ağzından olduğu gibi dökülür. Burada seçim size ait. Çocuğunuzun ağzından "Sen iyi misin, bir şeyin yok ya?" cümlesini mi duymak istersiniz yoksa "Ne kadar beceriksizsin bir bardağı bile tutamıyorsun; gözün kör, ellerin çolak mı!" tepkisini mi?

Baba evdir, ocaktır

Evdeki mutluluğun tesisinde öncelikli görev, hiç şüphesiz babalara düşmektedir. Baba; inşa ettiği güven ortamı, başta eşine olmak üzere çocuklarına şeffaflığı ve merhameti ile mutluluğun öncüsüdür. Babanın başlıca görevlerinden birisi de anneye destek verip onun değerli olduğunu hissettire-

bilmesidir. Eşe alınan bir buket çiçek veya kullanılan taltif cümleleri son derece önemlidir.

Babanın anne ile kurduğu sevgi bağına çocuğun görmesi de çok önemlidir. Bu bağı hissedenden ve her anlamıyla gören bir çocuk hayata daha sıkı bir şekilde, hem de güvenle bağlanır. Babanın anneye güzel sözler söylemesi, buna annenin benzer sözlerle mukabele etmesi, eşlerin birbirlerine gülümsemesi, baba ile annenin el ele tutuşması gibi en temel, en basit ve güncel davranışları görmesi çocuğun insani ilişkilerini doğrudan ve olumlu bir şekilde etkiler. Unutulmamalıdır ki bunu dengeli ve düzeyli bir şekilde göremeyen ya da hiç görmeyen çocuk, büyük sıkıntılar yaşamaya adaydır.

Ev ile konutun arasındaki fark hepimizin malumudur. İnsan, evinde mutludur. Bir evi ev yapan en önemli haslet ise bireyler arasındaki uyumdur. Aile fertleri görev ve sorumluluklarını yerine getirip birbirlerini destekledikçe bu uyum artar ve yaşanan yer gerçek anlamda eve dönüşür.

Babalarımız evlerimizin duvarıdır, çatısıdır, çimentosudur. Onların varlığıdır dört duvarı ev yapan, onlardır evi bir arada tutan. Anne ile uyumlu olan, eşini koşulsuz seven ve her işte yanındakini destekleyen bir baba; ev değil de nedir? Hem meşhur bir atasözü de bize son olarak şunu sorar: "Görgülü kuşlar gördüğünü işler, görmedik kuşlar ne görsün ki ne işler?" ■

KUR'AN ÜZERİNE TEFEKKÜR

Dr. Bayram DEMİRCİGİL

Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Müslümanın hayatının ayrılmaz bir parçası Kur'an okumaktır şüphesiz. Bu durum daha isimlendirmede kendini açığa vurur: Tercihe şayan yaklaşıma göre "Kur'an" lafzı "okumak, okunan" anlamına gelir. (Muhammed Abdullah Dırâz, en-Nebeu'l-azîm-Nazarâtun cedîdetun fi'l-Kur'ânî'l-Kerîm, s. 5.) Kuşkusuz bu, Kur'an'ın gönderiliş amacını da vurgulaması yönüyle ilginç bir durumdur. Demek oluyor ki ortada muhataplarının ilgisini bekleyen ilahi bir hitap vardır. Kur'an'ın muhatapları ise tabiri caizse, yediden yetmiş her yaş, meslek, kültür, çevre, akıl-

zekâ ve eğitim grubuna ait kitlelerden oluşur. Miladi VI. yüzyıl Arap Yarımadası'nın nüzul ortamında ayet ayet, sure sure sözlü bir hitap olarak nazil olan Kur'an, ana dili Arapça olmayan günümüz insanı tarafından nasıl okunacaktır? Başka bir deyişle; eğitim, anlayış ve kültür düzeyi farklı farklı olan her bireyden Kur'an'a yaklaşımla ilgili aynı çabayı göstermesi ve aynı sorumluluğu üstlenmesi beklenemeyeceğine göre Kur'an'ın bugünkü muhataplarının Kur'an ile diyalogu nasıl olacaktır? Öncelikle ifade edelim ki insanların Kur'an'la ilişkisi genel anlamda üç düz-

lemde gerçekleşir: a) Kur'an'ı fiilen okuma. b) Kur'an'ı teberrüken okuma. c) Kur'an'ı tefekkür amaçlı okuma. (Münteha Maşalı, "Kur'an Okumanın Keyfiyeti ve Okuma Düzeyleri Üzerine Bir Tahlil Denemesi", Usul, 15 (2011/1), s. 78.) Kur'an'ı fiilen okuma, onunla amel etmek demektir. "Kendilerine lütfettiğimiz kitabı hakkıyla okuyanlar var ya işte onlar ona gerçekten iman edenlerdir..." (Bakara 2/121.) mealindeki ayette Kur'an okuma bu anlamda kullanılmıştır. Kur'an'ı teberrüken okuma ise onu bereket umma ve sevap kazanma amacıyla tilavet etmek demektir. Biz bu yazımızda Kur'an'ın tefekkür amaçlı okunması üzerinde duracağız.

Bu çerçevede, Kur'an'da tefekkür kavramının yanı sıra tedeubbür, tezekkür, nazar, akıl, itibar kavramları fiil formunda kullanılır. Bununla Kur'an'ın içerdiği anlam ve mesajların düşünülerek geçmişten ders çıkarılması, mevcut durum ve geleceğe ışık tutacak tasavvurlara sahip olunması kastedilmiştir. Kuşkusuz, bu eylem de ancak Kur'an'ı anlamakla mümkündür. (Ebû Cahfer et-Taberî, Câmiu'l-beyân an te'vîli âyi'l-Kur'ân, thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türkî, I, 77.) Bunun için yeterli donanıma; Arap dili, hadis, siyer gibi ilmî müktesebata sahip olunması gerekmektedir. Takdir edilecektir ki bu durumun gerçekleşmesi her Müslüman için mümkün ve gerçekçi değildir. Bu durumda da akla şu soru gelmektedir: "Bu bir mübarek kitaptır ki onu sana, insanlar ayetleri üzerinde iyice düşünsünler, akıl izan sahipleri ondan dersler, öğütler alsınlar

diye indirdik.” (Sad, 38/29.) mealindeki ayetin içerdiği emir/tavsiye kimler için geçerlidir? Hemen ifade edelim ki bu emir/tavsiyenin her Müslümanı ilgilendirdiğinde şüphe yoktur. Zira ibare gayet açıktır. Ancak biz bu ayeti “Allah hiç kimseyi gücünün üstünde bir şeyle yükümlü tutmaz.” (Bakara, 2/286.) mealindeki ayetini dikkate alarak değerlendirmek durumundayız. Dolayısıyla, yeryüzüne hayat veren sağanak yağmur misali indirilmiş olan Kur’an’dan herkes kabının aldığı kadar dolduracak ve kapasitesinin elverdiği ölçüde yararlanacaktır. Bu manada Kur’an’ın gösterdiği “geçmişten ibret alma” ve “gelecek için tedbir üretme” hedefine götürececek her türlü düşünce faaliyeti, Kur’an’ı tefekkür amaçlı okuma kapsamına girer. Böylece hem müfessirlerin/âlimlerin bu niyetle Kur’an’ı tefsir etmek için sergiledikleri çaba, hem de herhangi bir Müslümanın Kur’an’ı anlama yönündeki gayreti bu çerçeveye dâhil olmaktadır.

Hâl böyle olmakla birlikte, âlimin Kur’an’ı tefsir çabası doğrudan Kur’an metnini merkeze alarak yürütülmekte; diğer insanların, özellikle de ana dili Arapça olmayanların Kur’an’la ilişkisi ise ya mealler, ya tefsirler, ya da bu konuda bilgi sahibi kimseler aracılığıyla gerçekleşmektedir. Bu yönüyle, âlimin Kur’an’la tefekkür boyutlu ilişkisinin doğrudan, bunun dışındakilerin ise dolaylı olduğunu söyleyebiliriz. Fakat bunda yadırganacak bir durum yoktur. Çünkü herkes-ten âlim olmasını ya da köklü

Bu bir mübarek kitaptır ki onu sana, insanlar ayetleri üzerinde iyice düşünsünler, akıl izan sahipleri ondan dersler, öğütler alsınlar diye indirdik.” (Sad, 38/29.)

bir Arapça ve diğer ilimleri öğrenmesini istemek, gerçekleşmesi mümkün olmayacak bir hayalden öte anlam taşımaz. Buna karşın zaman zaman karşılaştığımız “Kur’an’la aranızdaki araçları kaldırın.”, “Her Müslüman Kur’an’ı kendisi yorumlasın.” biçimindeki kimi popüler söylemlerin mantıki bir tutarlılığa sahip olduğunu söylemek mümkün gözükmemektedir. Bu tür iddiaları seslendirenlerin Kur’an’ı anlamak için gerekli altyapıdan yoksun olmaları da cabası. Bu kimseler, Kur’an’ı meallerden ya da tefsirlerden anlamaya çalışmakla Kur’an’la aralarındaki araçları kaldırdıklarını sanmaktadırlar. Oysa hiçbir meal ve hiçbir tefsirin, meal yazarının ya da müfessirin yorum ve tercihlerinden bağımsız olması mümkün değildir. Zira çeviri bir metinde bu durum olağandır. Üstelik Kur’an metninin çok anlamlı (zû vücûh) bir karakterde oluşu da bu durumu kaçınılmaz kılmaktadır. Yine de bu durum Kur’an’ı tefsir etmek için gerekli birikime sahip olmayanların Kur’an üzerinde tefekkür etmelerine engel değildir. Çünkü her ne kadar Kur’an metni çok anlamlı bir yapı arz etse de vermek istediği ana mesajlarda böyle bir nitelikten bahsedilemez. Söz gelimi inanç esasları, ahlaki ilkeler ve

temel ibadetlerin farziyeti konusunda Kur’an’da son derece net açıklamalar yer almaktadır. Aynı şekilde erdemli kimseler ile asi ve günahkârların ahirette karşılaşacakları muameleler konusunda herhangi bir tereddüde mahal bırakmayacak açıklıkta uyarılar bulunmaktadır. Elbette tüm bu konular, üzerinde tefekkür edilmeyi, ibret alınmayı ve hâlihazırdaki durum ve geleceğe dair dersler çıkarmayı hak etmektedir.

Bu bağlamda her Müslüman için geçerli olan “Kur’an üzerinde düşünme” sorumluluğunu yerine getirirken dikkat edilmesi gereken bazı noktalara temas etmemiz yerinde olacaktır: Şayet kişi, Kur’an metnini doğrudan anlamak için gerekli donanıma sahip değilse, yani Kur’an’ı ilim sahibi kimselerden yahut kendi dilindeki meal ve tefsirlerden anlamaya çalışıyorsa bu konuda şahsi hüküm vermesi haddini aştığı anlamına gelir. Elbette bu kimselerin Kur’an’ı anlamaya çalışırken birtakım duygu ve düşünce seline kapılması tabii bir durumdur. Ancak bu tür düşünce ve yorumlar kişiye özeldir; bunların doğruluğu ilmi kriterlere göre teyit edilmeden kullanılması ya da paylaşılması hatalı bir tutumdur. ■

NEDEN HEP BENİ BULUYOR?

Prof. Dr. Cağfer KARADAŞ

Düşünüyorum da acaba dünyanın en kötü insanı ben miyim ya da bu kötülükler hep beni mi buluyor?

Düşünmek iyidir. Ama tek taraflı düşünmek o kadar iyi değildir. Çünkü tek taraflı düşünce, insanı yön körü yapar. Bir yöne bakarken diğerlerini kaçırır. Hep tek yönlü baktığı için takıntılı bir ruh hâli oluşur. Takıntı, sıkıntıyı getirir. Sürekli ve her şeyden sıkılan, sıkıntılı bir tip olur çıkar. Artık kendisinden başkasını düşünemez hâle gelir. Bunun adı bencillik anafora girmektir. Bu anafora içine giren, sonunda her kötü şeyin sadece kendi başına geldiğini düşünmeye başlar. Durum âdeta içinden çıkılmaz bir sorun sarmalına döner. Kişinin böyle düşünmesinde haklılık payı da yok değildir. Çünkü kişi, en yakın kendini bilir. Başına gelen de en çok kendi canını acıtır. “Ateş düştüğü yeri yakar.” diye boş dememişler. Eğer bir çıkış yolu bulunmazsa, sorun sarmalı katlanarak büyür. Hâlbuki etrafına bir bakabilse, kendinden daha kötü durumda nice insan olduğunu görür. Ancak yön körlüğü ve takıntılar başkasını göremez hâle getirdiğinden bunu bir türlü başaramaz. Sonunda içindeki sıkıntılar isyana dönüşür ve etrafındaki herkese ve her şeye verip verişirmeye başlar.

Peki, başına iş gelen, çözümsüz problemle yüz yüze kalan, kötü bir evlilik geçiren, kötü bir aile ortamında bulunan, kurtulamadığı bir belaya müptela olan insan başka ne yapabilir ki?

Böyle düşününce başka bir şey yapması hakikaten zor görünüyor. Aynı anafora içine girsek biz de benzer bir düşünceye kapılabiliriz. Öyleyse asıl sorun anafordur. Çözüm de onun dışına çıkmaktır. Çünkü sürekli kendi etrafında dönen

insan problemlerden kurtulamadığı gibi sorunları da gittikçe büyür. Nitekim küçük bir topağ şeklinde yuvarlanan bir kar parçası, döne döne koca bir kütleye dönüşmektedir. Ancak şunu bilmek gerekir ki kişinin anafordan kendi çabasıyla kurtulması zordur, kesinlikle dışardan bir desteğe ihtiyacı vardır. Burada yakınlarına ve topluma önemli görevler düşmektedir.

Bu desteği kendisi bulabilir mi?

“Arayan bulur.” demişler. Bunun için sağlam irade ve kararlılık gerek. Ancak kime müracaat edeceğini çok iyi bilmelidir. Tek yönlü veya körlemesine arayış, kişiyi daha kötü bir girdaba sürükleyebilir. Kişi, uzanan ele dikkat etmelidir. “Denize düşen yılana sarılır.” çaresizliği ve umutsuzluğuna düşmemelidir. Denizde boğulanların çoğunun umutsuzluk ve panikten boğulduğu bir gerçektir. Umudla, çok yönlü ve kararlı bir arayış, insanı içine düştüğü kısır döngüden kurtarabilir. Yapması gereken, bulunduğu şartları gözetmesi ve elindeki imkânları kullanmasıdır. Bu çaba ona güven ve tutunma duygusu verecektir. Kendine güven, çevreye güven ve yaratan Allah’a güven. Bu güvenle hayata tutunma ve ayakta kalma umudu yeşerir ve kökleşir.

İyi de Allah “Sadece bana kulluk edin ve sadece benden yardım isteyin.” buyuruyor. Siz, işin içine kişinin kendisini ve çevresini de kattınız.

Doğru. Ancak sıralamaya dikkat edersek ne demek istediğim anlaşılır. Yüce Allah önce bana kulluk edin buyuruyor. Kulluk edin ne demek? Sadece ilah olarak O’nu tanımak, kendimiz ve çevremiz dâhil her şeyi O’nun yarattığını bilmek. Şartları hazırlayan ve imkanları veren de O’dur.

Hazırladığı şartlara riayet eder ve imkânlardan yararlanırsak sıkıntıyı aşmanın yolunu buluruz inşallah. Öyleyse yol ararken Allah'ı ve evrende kurduğu sistemi yani mevcut şart ve imkânları göz önünde bulundurmamız gerekiyor. Bunun bir başka anlamı ise bunları gözetmeksizin yapılan taleplere cevap verilmeyeceğidir. Şöyle bir bakarsak, şartları gözetip imkânlarını kullanma gayretinde olanların dünya hayatını nasıl güzel yaşadıklarını görebiliriz. Allah dünyada çalışana verir. Ahiretteki güzelliği ise şükür ve sabır vazifesini yerine getiren, yani nankörlük ve isyan etmeyenlere verir. Yapılması gereken sıkıntıda sabır, rahatlıkta şükürdür.

Bunu biraz açabilir misiniz?

Yüce Allah hem evreni hem de farklı tür ve cinsten birçok varlığı yaratmış. Her varlığa da belli özellikler vermiş. İnsanı yaratmış, onu birtakım imkânlarla donatmış. Bunun yanı sıra belli şartlar hazırlamış. İşte Yüce Allah yarattığı insandan bu şartları ve imkânları dikkate almasını istemektedir. Etrafındaki şartları göz ardı eden ve elindeki imkânları kullanmayan insanın sıkıntıya girmesi kaçınılmaz, girdiğinde de kurtulması zordur. Ancak sıkıntıdan kurtulmak için sağlam bir niyet ve kararlılık gösterdiğinde Yüce Allah ona destek verecektir. Tecrübeler de bunu bize göstermektedir. Nitekim kış veya yaz şartlarını gözetmeyen kişinin hasta olması kaçınılmazdır.

Ama Allah'ın gücü her şeye yeter. Dilese kulu-na bunlar olmadan da yardım edebilir.

Burada yine bencilliğimizi ortaya koymuş oluyoruz. İstiyoruz ki hiçbir şey yapmayalım, ama Allah her şeyi versin. Böyle düşünen insan kendisini değersizleştirmiş ve âdeta cansız bir taş konumuna düşürmüştür. Bir yerde duran taş, yerini birisi değiştirmedikçe oradan ayrılmaz. Yine birisi ona vursa, üzerine pislik atsa hatta parçalamak istese sesini çıkaramaz. Taştan bir farkımız olmalıdır. İnsan, düşünen, düşüncesini gerçekleştirmede irade ve kararlılık ortaya koyabilen bir varlıktır. Ona yaraşan, verilen bu özellikleri kullanmasıdır. Kullanmazsa, o özellikleri veren, bedelini ister. Çünkü Allah insanı taş konumunda yaratmamıştır. Böyle düşünen insan, Allah'ın sistemini tanımak istemiyor de-

mektir. Sistemini tanımamak, kendisini tanımamak anlamına gelir. Hâlbuki Yüce Allah'tan başka yardım isteyebileceğimiz otorite yoktur. Öyleyse, evrene ve sosyal hayata koyduğu kurallara uymamız bizim yararımızdır. Başka çaremiz de yok.

Demek istiyorsunuz ki doktorun tavsiyelerine uymak ve verdiği ilaçları kullanmak nasıl ki iyileşmek için gerekiyorsa, Allah'ın yarattığı şartlara uymak, verdiği imkânları kullanmak da sıkıntılardan kurtulmak için gereklidir.

Evet, tam da bunu demek istiyorum. Eğer kişi Yüce Allah'ın oluşturduğu şartlara dikkat eder, verdiği imkânları yerli yerinde kullanırsa, hem dünyada rahat eder hem de ahirette mükâfatına kavuşur. Bizde bir söz vardır: "Kuru kuru kurbanların olayım." Bunun anlamı hiçbir iltifatta bulunmadan ve somut karşılık vermeden kuru bir sözle sevgi ifade etmek. Sevginin tezahürleri olduğu gibi Allah'a olan inancın da tezahürleri vardır. Allah'ın kurduğu sistemi ve verdiği imkânları yok sayarak yapılan bir duanın yerine gelmesini beklemek safdilliktir. Bu, çalışmaksızın ay sonunda maaş beklemeye benzer. Nasıl ki çalışmadan kazanılamıyorsa Allah'ın koyduğu dinî ve dünyevi sisteme uymadan da kazanma olmaz.

Bütün bunları yerine getirdiğimizde, Allah bize nasıl muamele edecek?

Bilelim ki sahip olduğumuz ve içinde bulunduğumuz her şey Allah'a aittir. Öncelikle bütün bunlar için O'na teşekkür etmemiz gerekir. Nasıl ki bize yardım eden birisine dönüp nazikçe ve en güzel kelimelerle teşekkür ediyorsak, bu kadar nimeti veren Allah'a da en uygun şekilde şükretmemiz gerekir. Bu şükür de O'nun belirlediği ve istediği şekilde olmalıdır. Bunları yerine getirdikten sonra yapacağımız dualarla Yüce Allah öncelikle bize sağlam irade ve kararlılık vermek suretiyle psikolojik anlamda destek verir. Bu, bir işin başarılmasında ve bir sorunun giderilmesinde en önemli katkıdır. Kansere yakalanan nice insan sağlam bir irade ve kararlılık gösterek hastalıklarının üstesinden gelebilmektedir.. Ama iradesini kullanmayan biri, sigara gibi basit bir alışkanlıktan bile kurtulamamaktadır. ■

BAŞKASINA AİT BİR MARKAYI İZİNSİZ KULLANMAK, BUNUN TİCARETİNİ YAPMAK, PARA KAZANMAK DİNEN CAİZ OLUR MU?

Başkasının emeğini gasp anlamına gelecek her iş, tutum ve davranış, kul hakkı sorumluluğunu gerektirir. Bu sorumluluk ise söz konusu hak sahibine iade edilmedikçe veya helallik alınmadıkça ortadan kalkmaz. İslam, emeğe büyük önem verir, haksız kazanca karşı çıkar. Kur'an-ı Kerim'de, "İnsan için ancak çalıştığı vardır." (Necm, 53/39.) buyrulur. Hz. Peygamber de (s.a.s.) emeğin hakkının verilmesini değişik hadisleriyle ifade etmişlerdir. Bunlardan birinde, "Hiçbir kimse, elinin emeği ile kazandığını yemekten daha hayırlı bir kazanç yememiştir. Allah'ın peygamberi Davud da kendi elinin emeğini yerdi." (Buhari, Büyü', 15.) buyurmuşlardır. Bu itibarla, emek ve gayret sarf ederek toplum nezdinde itibar gören bir firmanın kendi markasının izinsiz olarak başkaları tarafından kullanılması kul hakkı ihlaline ve müşterilerinin aldatılmasına sebep olacağından dolayı İslam ahlakıyla bağdaşmamaktadır. Ayrıca bu yolla haksız kazanç sağlamak da dinen caiz değildir.

HAC İBADETİNİ YAPAN KİŞİ, AYRICA MEMLEKETİNDE DE KURBAN KESMEKLE YÜKÜMLÜ MÜDÜR?

Hac için ihramda olan kişi Mekke'de seferî ise kendisine udhiyye kurbanının vacip olmadığı konusunda ittifak vardır. Seferî olmaması halinde ise udhiyye kurbanının vacip olup olmadığı konusunda Hanefi fakihleri arasında ihtilaf vardır. Tercih edilen görüşe göre haccetmekte olan kimse, ister seferî olsun ister olmasın kurban kesmekle yükümlü olmaz. (Haddad, el-Cevhera, II, 282; İbn Abidin, Reddül-muhtar, IX, 457.) Ancak, yolcu hükmünde bulunan kimsenin tek başına veya mukimlerle birlikte kurban kesmesine bir engel de yoktur. Şafii mezhebine göre ise udhiyye kurbanı, seferî olsun olmasın, hacda bulunsun bulunmasın, imkân bulan herkes için sünnet-i müekkededir. (Nevevi, el-Mecmu', VIII, 383.)

MEKKE VE MEDİNE'NİN KUTSALLIĞINA İNANARAK ORALARDAN TOPRAK VEYA TAŞ GETİRMENİN BİR SAKINCASI VAR MIDIR?

Mescid-i Haram, Meş'ar-i Haram, Arafat başta olmak üzere Mekke, hac ile ilgili rükün ve şartların ifa edildiği yerler olması bakımından Müslümanların gönlünde belli bir kutsallığa sahiptir. Bu kutsallık o bölgelerin taşına, toprağına, bitkisine ve hayvanına değil bizzat mekânların kendisine aittir. Dolayısıyla, Hicaz'dan teberrük amacıyla toprak veya taş getirmenin herhangi bir dayanağı yoktur. (Serahsi, el-Mebcut, XXX, 161.) Âlimlerin büyük çoğunluğu bunu doğru bulmamış, hatta bir kısmı bunun haram veya mekruh olduğunu bile söylemişlerdir. (Nevevi, el-Mecmu', VII, 454-455.)

HACCA GİDERKEN HELALLİK ALMANIN DİNÎ HÜKMÜ NEDİR?

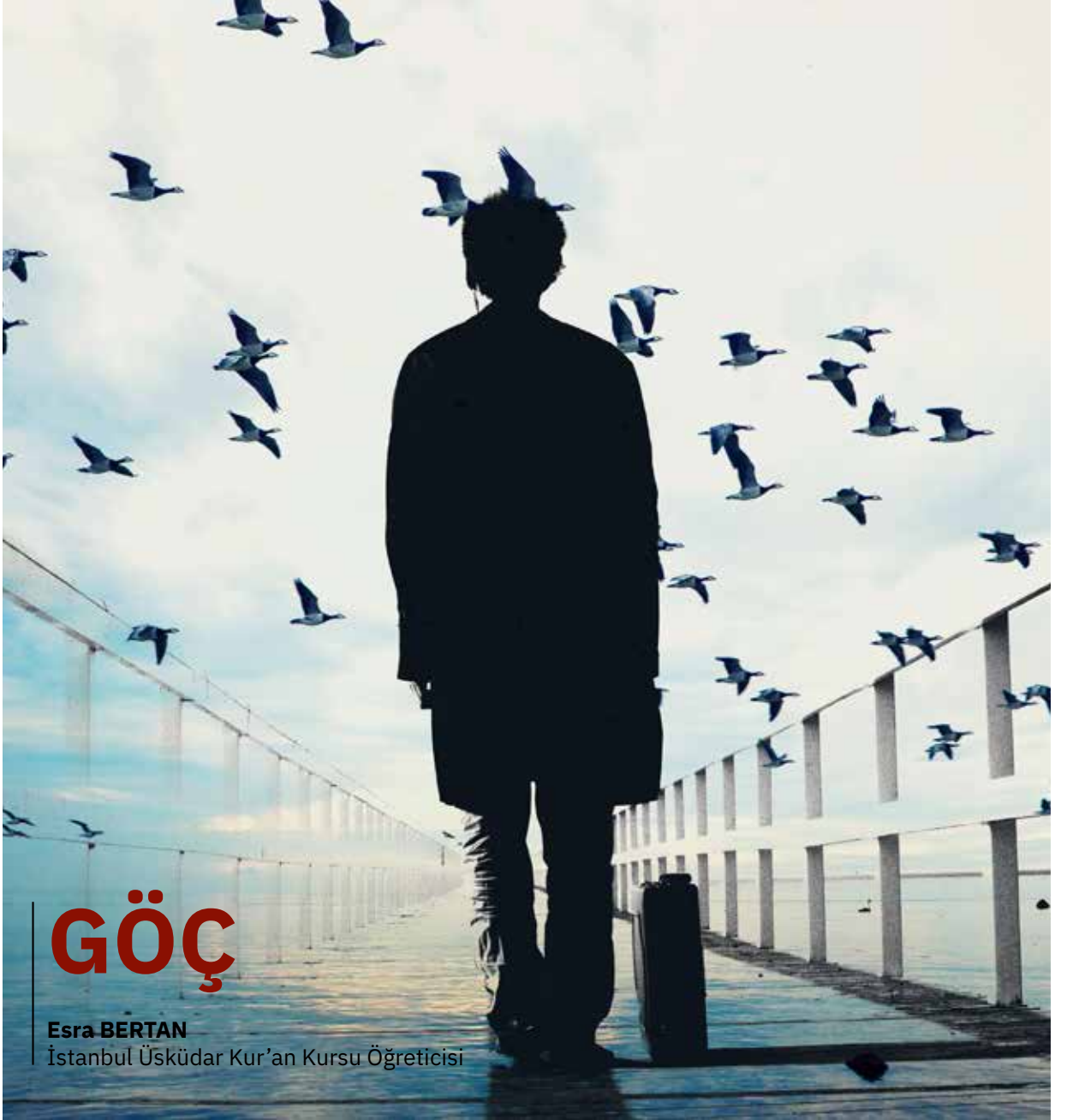
Dinimiz, kul haklarına çok önem vermiş ve inananların bu haklara karşı duyarlı ve saygılı olmalarını emretmiştir. Ayrıca kul hakkı ihlalinde, hakkı ihlal edilen kişi affetmedikçe, hiç kimse tarafından affedilemeyeceği de belirtilmiştir. Veda hutbesinde Hz. Peygamber (s.a.s.), “Ey insanlar, sizin kanlarınız, mallarınız, (ırzlarınız) onurlarınız Rabbinize kavuşuncaya kadar birbirinize (dokunulmazdır) haramdır.” (Buhari, Hac, 132.) buyurmuştur.

Resulullah (s.a.s.) ayrıca şöyle buyurmuştur: “Kimin yanında kardeşine ait bir hak varsa, o haksızlıktan dolayı hak sahibiyle helalleşsin. Gerçek şu ki, kıyamette asla altın ve gümüş yoktur. Kardeşinin hakkı için kendi sevaplarından alınmadan evvel dünyada onunla helalleşsin. Ahirette zalimin o hakkı karşılayacak sevapları bulunmazsa, kardeşinin günahlarından alınır da o zalimin üzerine atılır.” (Buhari, Rikak, 48.) Bu ve benzeri gerekçeler nedeniyle hacca giden kişinin yolculuğa çıkmadan önce çevresindekilerle ve hukuku olan kimselerle helalleşmesi, haccın adabından sayılmıştır. Ancak helalleşme, haccın sıhhatinin şartlarından olmadığı için helalleşmeden hacca giden kişinin haccı geçerlidir.

TÖVBENİN DİNDEKİ YERİ NEDİR, NASIL TÖVBE YAPILIR?

Sözlükte, pişmanlık ve dönmek anlamına gelen tövbe dinî bir kavram olarak, kulun işlediği kötülük ve günahlara pişman olup onları terk ederek Allah’a yönelmesi, emirlerine uymak ve yasaklarından kaçınmak suretiyle Allah’a sığınarak bağışlanmasını dilemesi demektir. Yüce Allah, bağışlanacak müminlerin vasıflarını sıralarken şöyle buyurmaktadır: “Ve onlar bir kötülük yaptıkları, ya da nefislerine zulmettikleri zaman Allah’ı hatırlayarak hemen günahlarının bağışlanmasını dilerler. Günahları da Allah’tan başka kim bağışlayabilir? Ve onlar, yaptıklarında bile bile ısrar etmezler.” (Âl-i İmran, 3/135.) Günahlardan dolayı tövbe etmek farzdır. Tövbe, kulluğun Hz. Adem ile başlayan bir göstergesidir. Günahkâr kimse vakit geçirmeden tövbeye yönelmelidir. Bu hususta Kur’an-ı Kerim’de şöyle buyurulmaktadır: “Allah katında (makbul) tövbe, ancak bilmeyerek günah işleyip sonra hemen tövbe edenlerin tövbesidir. İşte Allah bunların tövbelerini kabul buyurur. Allah hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir. Yoksa (makbul) tövbe, kötülükleri (günahları) yapıp yapıp da kendisine ölüm gelip çatınca, ‘İşte ben şimdi tövbe ettim.’ diyen kimseler ile kâfir olarak ölenlerinki değildir. Bunlar için ahirette elem dolu bir azap hazırlamışızdır.” (Nisa, 4/17-18.) Hz. Peygamber (s.a.s.) de, “Günahlarından samimi olarak tövbe eden kimse hiç günah işlememiş gibidir.” (İbn Mace, Zühd, 30.) buyurmuştur. İslam âlimleri bu ve benzeri ayetlerle hadislerden hareketle tövbenin geçerli olması için gerekli şartları belirlemişlerdir. Buna göre bir tövbenin makbul olabilmesi için; işlenen günahı terk etmek, günah işlediğine pişman olmak, günahı bir daha işlememeye azmedip söz vermek, eğer işlenen günah kul haklarıyla ilgili ise bu durumda hak sahibi ile helalleşmek, Allah’tan af dilemek gerekir. Kul hakkından kurtulmak, ihlal edilen hakkı sahibine veya varislerine iade etmekle ya da affını istemekle olur. ■

* Bu sayfadaki cevaplar, Din İşleri Yüksek Kurulu Başkanlığına ait fetvalardan oluşmaktadır.

GÖÇ

Esra BERTAN

İstanbul Üsküdar Kur'an Kursu Öğreticisi

Varlığıyla göç hâlinde olmak, hayatın ağır yüklerinden göçebeliğin seyyal hâline geçiş yapmaktır. Bu durum bizleri, bulunduğumuz yerlere bağlayan görünmez halatlardan kurtara-

rak bir nevi özgürleştirmektedir. Yaşadığımız şehirlerden başka şehirlere göç edişimiz, ülkelerimizden göç edişimiz, asla bitip tükenmeyen bir yürüme isteği... Sonucunda ise mahiyetini bil-

mediğimiz ve geri dönüşü olmayan, dünya ölçeğindeki yürüyüşümüzün sonlanacağı ama asla sınırlanmayacağı, hareketimizin köklerini belirleyen bir âleme gidişimiz...

Bu deveran hâlindeki göç mefhumu varlığımızı yaslamamız gereken asıl yerin müşahhas bir mekân olmadığının kanıtı gibi işlenir zihnimizin levhalarına.

İlk insan ile başlayan dünya serüveninde yeni yerlerin keşfi, yeni beldeler görme merakı göç mefhumunun doğmasına sebep olmuştur. Üzerinde yaşadığımız yerküre, müşahhas mekânların sınırlandığı tek yerdir. Bu açıdan “göç” terimi, evvela algıladığımız dünya ile bir anlam kazanır. Çünkü yaşadığımız yerküre içindeki göç, zihnimizdeki anlam katmanlarının da sınırlı olması sebebiyle dünyada nihayeti olan bir olgu gibi durur. İki mesafe arasında sefere çıkmak ve sonucunda bir mekândan diğer bir mekâna ulaşmak... Fakat soluklandığımız bu dünyanın ötesindeki bir dünyaya gidişimizin de “göç” terimi ile tanımlandığı gerçeğini düşünürsek, “göç” terimini yolculuk kavramı ile sınırlandıramayacağımız gibi varlığın gideceği son mekân ile de sınırlandıramayız.

Kendi yol deneyimleri sonrası insan, yolculuğun yeni oluşumlarını arzularak bir yandan meskûn olmayı isterken bir yandan da sürekli gidilecek yeni menziller düşüncesinde olmuştur. Meskûn olmak, insan fıtratının dünya kurulumu beri tek arayışı gibi görünse de insan bu arayışın bitiminde dahi yolcu olmaktan, yolculuğu istemekten geri durmaz. Bu bir paradoks olarak bizleri yanılt-

sa da asıl olan bu arayışın bitme korkusudur. İnsan aradığını bulmak için çabalar ama her gittiği yer onun varmak istediği menzile bir kapıdır sadece. Bir mekân isteği, fıtratımıza yerleştirilmiş sığınma güdüsünün menşeidir. Lakin, yolculuk sonunda oluşturduğumuz mekânlar da bu sığınma güdümüzü tatmin edemez. Çünkü aradığımız bu yeni mekân kavramı salt bir mekân değildir aslında. Mekâna sınırlama getirdiğimiz takdirde, insanın iç âleminde yaşanan tecrübeler, yani insanın, hareketini sağlayan yerküre içerisindeki yerini belirleyen ölçülere de bu çerçevede içerisinde sınırlama getirileceği manasına gelir. İnsanı küçük bir âlem olarak düşünürsek, bu iç tecrübelerin, yaşanan dünya ile asla kıyaslanamayacak derecede engin olduğunu görürüz.

Göç, içsel yolculuk anlamlarında kullanılsa da kabuğun öze dönen yüzünü belirleyen bir kuvvedir. Gerek bir şehirden diğer bir şehre gidişimiz, gerekse bu göçler sırasında edindiğimiz tecrübelerin mekânların mahiyetine göre içimizdeki tesirleri... Göçün bu çok yönlü boyutu, yolculuk müddetince karşılaştığımız gerçeklerden birisidir. Nihayetinde göç dürtüsü, içimizdeki mekânlardan, bizi sınırlayan görünmez duvarlardan sıyrılma cehdidir. İnsanın, karşılaştığı olayları, bu olaylar neticesinde ruhunun edindiği tecrübeleri, kendi iç âlemindeki olaylar, insanlar ya da davranışlara hamletmesi

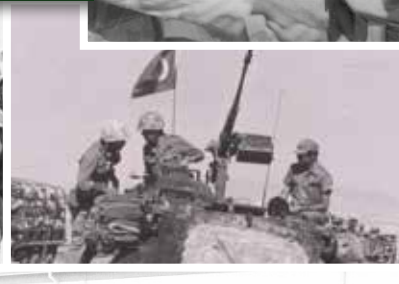
ya da iki olay arasındaki geçişi bu tecrübeler sonucu sağlayabilmesi... Sırtımıza bir keşkül geçirip sürekli yolculuk yapmasak da, yaşadığımız dünyada karşılaştığımız olayların bizlere tecrübeler edindirdiği gerçeğiyle yola devam ediyoruz. İçimizdeki tüm şehirlerden göç ediyoruz. Bulduğumuz şehirler, yaşadığımız mekânlar bizleri bu göç duygusundan alıkoyamıyor. Ulaştığımızı zannederek teskin olduğumuz tüm mekânlar, çok değil bir zaman sonra bir başkasını aramamıza sebep oluyor. Bu arayış birçoğumuzun dimağında metcezir hâlinde ölene kadar sürüyor.

Sınırları belli olmayan bir yolda yürüyoruz. Bu yolda bir mekân isteğinden çok mekânın mahiyeti önemli oluyor. Asıl amaç geldiğimiz ilk mekânı aramaksa, bu sona ulaşana kadar edindiğimiz tüm tecrübi bilgiler, varacağımız noktada doyuma ulaşmanın zirvesidir. Bu çaba, asla bitip tükenmeyen bir ruh coşkusunun ürünüdür. Akıl, mekâna takılı kalır ama ruhun aradığı asıl mekân, mekânsızlığın olduğu makamdır. Dünya üzerindeki bu göçlerimizin ve bitmek bilmeyen coşkularımızın o mekânı aramaktan başka bir şey olmadığı hakikattir. İnsan, kaynağını aramaktadır. Bu kaynak ise tabi ki kopup geldiği âlemdir. Bütün göçler, iç âlemimizdeki göçe birer vesiledir. Ulaşmak istediğimiz asıl mekân ise aynı zamanda idea olarak zihnimizi dolduran o yer, yani yaratıldığımız mekândır. ■

KIBRIS BARIŞ HAREKÂTI

Eyüp DEMİR
DİB Arşiv Uzmanı

Hız. Peygamberin (s.a.s.) ve-fatından sonra İslam fetihleri Arabistan yarımadasının dışına çıkmış, artık denizaşırı seferler de başlamıştır. Bu seferlerden ilki Hız. Osman zamanında, 647 yılında Kıbrıs üzerine yapılan seferdir. Bu seferde Hız. Ebu Zer, Hız. Ebü'd Derda, Hız. Ubâde bin Sâmit ve Peygamberimizin (s.a.s.) annesinin sütkardeşi olan ve Hız. Peygamberin müjdesine nail olmak isteyen 80 yaşındaki Ümmü Haram da vardır. Bu, denizaşırı yapılan ilk savaştır ve savaşın sonunda Kıbrıs Müslümanların eline geçmiştir. Kıbrıs coğrafi yönden ve Müslümanların Akdeniz'de güvende olması bakımından da önemli bir etkiye sahiptir. Fakat III. Haçlı seferi sonunda Kıbrıs Aslan Yürekli Richard'ın idaresindeki haçlıların eline geçmiştir. Kıbrıs'ta sonraları çeşitli krallıklar kurulmuş, bu krallıkların bir kısmı Memlûklüler ve Anadolu Selçuklu devletlerine vergi vermişlerdir.

Kıbrıs, Osmanlı Devleti'nin güvenliği açısından çok önemli bir konumda bulunmaktaydı. Doğu Akdeniz'in güvenliği, deniz yoluyla hacca giden hacıların yol güvenliğinin sağlanması ve daha pek çok nedenden ötürü Kıbrıs'ın mutlaka alınması gerekiyordu. Siyasi nedenler dışında dinî nedenler de adanın alınmasını zorunlu kılıyordu. Hız. Osman (r.a.) zamanında yapılan sefer sonucunda Kıbrıs'ta çok sayıda şehit verilmişti. Bu şehitlerden birisi de Hala Sultan lakabıyla

la bilinen Hız. Peygamberin (s.a.s.) annesinin sütkardeşi olan Ümmü Haram (r.a.)'dı. Sonuç olarak 1570 yılında Lala Mustafa Paşa komutasındaki ordu Kıbrıs'a çıkartma yapmıştı. Bu çıkartma yaklaşık bir yıl sürmüş ve Mağusa kalesinin 1 Ağustos 1571 tarihinde alınmasıyla birlikte Kıbrıs'ın fethi tamamlanmıştı. (İbrahim Artuç, Kıbrıs'ta Savaş, İstanbul 1989, s.16.)

Kıbrıs'ta Osmanlı idaresi 1571'den 1878'deki İngiliz işgaline kadar devam etmiştir. Aslında 93 Harbinde İngilizlere kiralanan ada, I. Dünya Savaşı sırasında İngiltere ve Osmanlı Devletinin farklı ittifaklar içinde yer alması nedeniyle İngilizler tarafından işgal edilmiştir. Daha sonra Kurtuluş Savaşı sonucunda yapılan Lozan Antlaşması ile Kıbrıs'ın İngiltere'ye ilhakı kabul edilmiştir. İngiltere, Kıbrıs Yunanistan'a 1914 yılında teklif etse de Yunanistan savaşı Almanya'nın kazanacağını düşündüğü için bu teklife sıcak bakmamıştır. Lozan Antlaşması ile adaya resmen sahip olan İngiltere burada 10 Mart 1925 tarihinde bir Taç kolonisi kurmuş ve adayı 1960 yılına kadar bu idare ile yönetmiştir. Adada Kıbrıslı Rumlar İngiltere'ye karşı bazı isyan girişimlerinde bulunmuşlardır. Bunlardan en önemlisi 1931'de yapılan büyük isyandır. Bu isyan sonucunda İngiltere adada sıkıyönetim uygular ve hem Rumları hem de Türkleri baskı altına alır. II. Dünya Savaşı

sırasında bu sıkıyönetim biraz hafiflemiştir. Bunun etkisi olarak Kıbrıs'ta 1941'de yerel seçimler yapılmış Rumlar ve Türkler tarafından çeşitli partiler kurulmuştur. (Sabahattin İsmail, Kıbrıs Barış Harekâtı'nın Nedenleri, Gelişimi ve Sonuçları, Leşkoşa 1988, s.23.)

Kıbrıs 1950 yılına kadar uluslararası alanda çok fazla gündem olmamıştır. 1950 yılında Başpiskopos Makarios öncülüğünde yapılan ve Türklerin katılmadığı plebisit sonucunda halkın %90'dan fazlası Yunanlılar ile birleşmek istemiş ve ada nüfusunun büyük çoğunluğunun Rumlardan olduğunu belirtmişlerdir. Bu girişim soğuk savaşta olan dünya tarafından pek de ciddiye alınmamıştır. Bunun üzerine Rumlar şiddet olaylarına başvurmuş, Türkçesi "Kıbrıslı Savaşçıların Ulusal Örgütü" olan EOKA'yı kurmuşlardır. Silahlı bir örgüt olan EOKA'nın asıl amacı Kıbrıs'ı Yunanistan'a bağlamak olan ENOSİS'i gerçekleştirmektir. Bu örgüt ilk olarak İngilizler ile silahlı mücadeleye girmiştir. İngilizlerin adadan çekilmesinden sonra da Türklere karşı şiddet hareketlerinde bulunmuşlardır. Bu dönemde Rumlar tarihe "Kanlı Noel" olarak geçen kıyım ve katliamlara başlamıştır. Mahi gazetesi tarafından deşifre edilen Akritas planı olarak kabul edilen bir hareketle Kıbrıs Türklerinin hepsinin katledilmesi ve adanın otomatik olarak Yunan adasına çevrilmesi harekâtına girişilmiştir. (Keser,

Rumlar bu katliamlar sırasında çok sayıda köyü basmış, kadın, çocuk, yaşlı demeden âdeta bir soykırım harekâtına girişmiştir. Rumlar katliam yaptıklarını ancak 2018 yılında kabul etmişlerdir ve bu o günkü gazetelerde yer almıştır.

Ulvi, Kızılay Belgeleri Işığında Kıbrıs Barış Harekâtı 1974, Ankara-2014, s.XI.) Rumlar bu katliamlar sırasında çok sayıda köyü basmış, kadın, çocuk, yaşlı demeden âdeta bir soykırım harekâtına girişmiştir. Rumlar katliam yaptıklarını ancak 2018 yılında kabul etmişlerdir ve bu o günkü gazetelerde yer almıştır. Adadaki Türkler de bu harekete karşı 1 Ağustos 1958 tarihinde Türkiye'nin desteğiyle Türk Mukavemet Teşkilatı'nı (TMT) kurdular. Bu teşkilat 1963 yılına kadar yer altında kalmış, bu süreç içinde örgütlenme ve silahlanma çalışmaları yaparak Rum saldırılarına karşı hazırlıklar yapmıştır. 20 Temmuz 1974'teki harekâta kadar da Rumlara karşı direnişte bulunmuştur. (Sabahattin İsmail, a.g.e. s.74.)

Kıbrıs'ın Türkiye için ana gündem maddesi olması İngiltere'nin 1960 yılında adadan çekilmesiyle başlamıştır. İngilizlerin asıl amacı adadan ayrılmak ve adayı Rumlara bırakmaktır. Bu tarihten sonra Kıbrıs, Türkiye için ana gün-

dem maddelerinden biri olmuştur. 1960 ve 1963 yılları arasında Makarios'un mevcut anayasada Rumlar lehine değişiklikler yapması Türk tarafından tepkiyle karşılanmış ve yine Rumların Türk varlığını hiçe sayması ve ENOSİS'i gerçekleştirmeye çalışması gerginliği daha da arttırmıştır. 1963 yılından bu yana adada Kıbrıs halkının bütünü temsil edecek bir irade yoktu. Kıbrıs Rum tarafı "Kıbrıs Hükümeti" olduğunu iddia etmekle birlikte Türk tarafı bu durumu asla kabul etmemektedir. Türkler 1960'ta kurulan ortak idareden dışlanmalarından itibaren kendilerini yönetmek için birtakım teşebbüslerde bulunmuşlardır. Öncelikle 27 Aralık 1967 tarihine kadar görev yapan Genel Komiteyi kurmuşlar, daha sonra da İhtiyati Kıbrıs Türk Yönetimi altında yeni bir idare tesis etmişlerdir. Daha sonra İhtiyati kelimesini kaldırarak Kıbrıs Türk Yönetimi olarak adlandırmışlardır. Kıbrıslı Türkler için 1963 ve 1974 yılları arası yoksulluk,

dışlanma, ulaşım sıkıntısı, korku ve güvensizlik içinde geçen yıllar olmuştur. (İbrahim Artuç, a.g.e. s.105.)

15 Temmuz 1974 tarihinde ENOSİS'i hayata geçirmek amacıyla Yunanistan'da yönetimi ele geçiren cunta yönetimi Makarios'u devirerek yerine Nikos Sampson'u getirmiş ve artık adada EOKA adlı terör örgütü hâkim olmuştur. Cunta yönetimi, adada "Kıbrıs Hellen Cumhuriyeti" kurulduğunu ilan etmiştir. Cunta yönetimi bu girişimin ardından amacı büyük Yunanistan'ı kurmak olan "Megali İdea" fikriyle Rumların desteğini almıştır. Bu durum karşısında Türkiye 1960 Garanti Anlaşması'nın 4. maddesine dayanarak adaya müdahale etmek istemiştir. Dönemin başbakanı Bülent Ecevit ve hükümet ortağı Necmettin Erbakan idi. Türkiye, İngiltere'ye adaya birlikte müdahale etme çağrısında bulunmuşsa da İngiltere bu çağrıya olumlu cevap vermemiştir. İngiltere ve ABD, Türkiye'nin adaya müdahale etmesini istememiştir. İngiltere eğer adaya harekât olursa Türkiye ile Yunanistan arasında savaş çıkar, SSCB Türkiye'ye müdahale eder ve ABD yardımlarını keser diye Türkiye'yi tehdit etmiştir. Türkiye bu durum karşısında birtakım taleplerde bulunmuş, fakat bu taleplerin hiçbirini kabul edilmemiştir. Türkiye bütün çabalarından bir sonuç alamayınca 20 Temmuz 1974 tarihinde garantör ülke sıfatıyla adaya asker çı-

kartmıştır. Rauf Denктаş da bu kutlu haberi 20 Temmuz sabahı saat 05.00'te Bayrak radyosuna yaptığı konuşmayla bildirmiştir. Bu haber Kıbrıs Türkleri arasında sevinçle karşılanmıştır. “Kıbrıs Barış Harekâtı” olarak adlandırılan bu ilk harekâtta Türkiye, adanın %7'sine hâkim olmuştur. Bunun üzerine BM Güvenlik Konseyi iki tarafa da ateşkes çağrısında bulunmuş ve bu teklif iki tarafça kabul edilmiştir. I. Cenevre Konferansı düzenlenmiş ve Türkiye'nin isteklerinin çoğu burada kabul edilmiştir. Fakat Rum ve Yunan tarafı bu konferansta alınan kararlara riayet etmemiş, işgal ve kuşatma politikalarına devam etmiştir. Barış harekâtından sonra yapılan görüşmelerin olumsuz olması sonucunda 12 Ağustos sabahı Bülent Ecevit, Cenevre'deki heyette görevli olan Prof. Faruk Ulman'a şunları söylemiştir: “Turan Güneş Bey'e söyleyin Ayşe tatile çıkmak istedi. Hazırlıklar tamam. Eğer işi uzayacaksa gitmesini söyleyeceğim.” Ayşe Dışişleri başkanı Turan Güneş'in kızıydı. Bu daha önce kararlaştırılan bir parola idi ve sonuç alınamayacağı anlaşıncı bu parola ile ikinci harekât başlayacaktı ve sonunda Turan Güneş, Ecevit'e “Ayşe tatile çıksın” önerisinde bulunacaktı. Ecevit bunu kabul etti ve ikinci harekât başladı.

Türkiye'den havalanan askerî savaş uçakları Kıbrıs semalarında görülmeye başlamış, özellikle Beşparmak dağla-

rı üzerindeki Rum hedefleri bombalanmış, daha sonra da Lefkoşa üzerindeki hedefler imha edilmiştir. 40.000 civarındaki Türk askerî adaya çıkmış gerek cephe gerekse cephe dışında bütün dünyaya örnek olacak askerî bir disiplin içerisinde hareket etmiştir.

Türkiye Kıbrıs'ta garantör ülke olma hakkını kullanarak adaya müdahale etmiş, adada daha fazla şiddet ve can kaybına engel olmakla kalmamış, adanın Yunanistan'a ilhakının da önüne geçmiştir.

(Keser, a.g.e, 87.) Üç gün süren harekât sonunda Türkiye adanın %37'sini ele geçirmiş, Birleşmiş Milletler'in çağrısıyla tekrar ateşkes ilan etmiştir. Türkiye'nin bu haklı ikinci müdahalesi dünya kamuoyunda oldukça yankı bulmuştur. İlk harekâtı haklı gören dünya devletleri ikincisine karşı çıkmışlar ve Türkiye'yi her alanda zor durumda bırakmışlardır. Rum tarafı Kıbrıs konusunda

daha avantajlı duruma gelmiş, Yunanistan'ın NATO'dan çekilmesi yüzünden Türkiye'ye baskılar artmış, ABD Türkiye'ye silah ambargosu uygulamıştır.

Sonuç olarak Türkiye Kıbrıs'ta garantör ülke olma hakkını kullanarak adaya müdahale etmiş, adada daha fazla şiddet ve can kaybına engel olmakla kalmamış, adanın Yunanistan'a ilhakının da önüne geçmiştir. Daha sonraki aşamada 2 Ağustos 1975'te Viyana'da yapılan uluslararası görüşmelerde alınan kararlardan biri olan nüfus mübadelesi anlaşmasıyla BM yardımı ile güneydeki Kıbrıslı Türkler kuzeye, kuzeydeki Kıbrıslı Rumlar ise güneye transfer edilmiştir. Türkiye ve adadaki Türkler artık Rumlar ile birlikte yaşamayacağını ifade etmişler ve gevşek bir federe devlet kurmanın yollarını aramışlardır. Sonunda da Rauf Denктаş önderliğinde 13 Şubat 1975 tarihinde Kıbrıs Türk Federe Devletini kurmuşlardır. Daha sonraki dönemde Türkiye'nin müdahalesiyle bugünkü sınırlar çizilmiş, nüfus mübadelesi sonunda da nüfuslar belli bölgelerde toplanmıştır. Böylece anlaşmanın karakteri tanımlanmıştır. 15 Kasım 1983 tarihinde de Rauf Denктаş tarafından kurulan Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin yerine Türkiye'nin desteği ile “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti” kurulmuş ve Rauf Denктаş Cumhurbaşkanı olmuştur. ■

KUTSAL TOPRAKLARA YOLCULUK

Mehmet Akif UÇAR

Antalya Muratpaşa Aydınlık Camii İmam-Hatibi

Yüreğimde yanıp tüten bir sevdaydı, Kâbe-i Muazzama'nın örtüsüne yüz sürmek ve eteklerine tutunup hüngür hüngür ağlayarak dua edebilmek. Bembeyaz ihram elbiseleri içinde o kutsal evin etrafında dönebilmek. Hacerü'l-esved'i selamlamak, Makam-ı İsmail'de namaz kılmak, Makam-ı İbrahim'e el sürmek... Güvercinleri bile kıskandıran bir eda ile uçarcasına tavaf etmek... "Sen çağırdın ve ben geldim." nidalarıyla Rabbe dualarda bulunmak...

Evet, gerçekten de aşkım ve sevdam olmuştu o kutsal

mekânlar. Buram buram yanıp tütüyordu yüreğimde Kâbe özlemi. Nihayetinde umre için yapılan yazılı sınavları geçmiş ve sözlü mülakatı da başarıyla tamamlamıştım. Yani grup görevlisi olarak umreye gitmeye hak kazanmıştım. Kısacası yıllardır Mekke-i Mükerreme ve Medine-i Münevvere özlemiyle yanıp tutuşan yüreğim, maşukuna kavuşacak ve bir nebze olsun teselli bulacaktı. Sevincimden âdeta kuşlar gibi uçuyordum. Gerekli tüm hazırlıkları yapmış ve kutsal yolculuğa çıkacağım grup üyelerimin hepsiyle tek tek irtibata geçmiştim. Kimlikler, vizeler,

pasaportlar ve aşı kartları gibi tüm prosedürler tamamlanmıştı. Kalbim yerinden fırlayacak gibi tatlı bir telaş ve sonsuz bir heyecanla atıyordu. Ve nihayet yolculuk günü gelip çatmıştı.

Antalya'dan İstanbul'a ve İstanbul'dan da Cidde Havalanı'na uçuşlar başladı. En sevgilinin doğup büyüdüğü, nefes alıp verdiği topraklara yaklaştıkça âdeta kanatlanıp uçacak gibi oluyordum. Onunla aynı atmosferi solumak, aynı topraklarda yürümek ve aynı gökyüzüne bakmak, yıllardır içimde besleyip büyüttüğüm bir sevdaydı. Ve bu

sevdama kavuşmama sadece ramak kalmıştı. Cidde Havaalanı'ndan bizi alan otobüsler, süzüle süzüle Mekke topraklarına doğru ilerliyordu. Umrecilerimin gözündeki ışıltı beni aydınlatıyor; benim dilimden dökülen kasideler, marşlar ve ilahilerse onların kulağında bir muştu hâline geliyordu. Coşku, telaş, özlem ve gözyaşları birbirine karışmıştı. Kısacası hepimiz, tarif edilemez bir duygu yoğunluğu içindeydik. Bazen ben tek başıma telbiye getiriyordum. Bazen de grup olarak hep birlikte tekbir, tahmid, istiğfar ve salavatlarla yolculuğumuzu süslemeye çalışıyorduk. Bu yoğun duygu ve coşkularla yolculuğumuzu devam ettirirken, otobüs şoförümüzün "Mekke'ye girmek üzereyiz." sözüyle hepimiz heyecanlanmıştık. Otobüsün ön tarafına doğru gelip camdan dışarı baktığımda, Mekke'nin rengârenk ışıkları gözlerimi büyülemişti. Sonsuz zaman dilimi ve uçsuz bucaksız varlıklar âlemi içindeki bu özel ve güzel şehri hayranlıkla izliyordum. Sanki şehrin tam ortasından bembeyaz bulutlar içinde, semavat ile Kâbe-i Muazzama arasına kurulmuş lahuti bir merdiven vardı. Ve melekler, bu merdivenden inip inip çıkıyor gibiydi. Gökyüzünden rahmet yağıyordu âdeta arzın kalbine ve Mekke'nin tam ortasına.

Kâbe'yi görür görmez gözyaşlarına boğulmuştum. Bayılmak ve yere yığılıp kalmamak için kendimi zor tutuyordum.

Tüm umrecilerimle birlikte Kâbe'nin etrafında uçarcasına tavaf ediyorduk. Hayatımın en özel ve en güzel dakikalarındı bunlar. Onu seyrederken gözlerimin ferisi açılıyor, kokusunu alırken burun damarlarım genişliyor ve nefesini içime çekerken ciğerlerim yeniden hayat buluyor gibiydi. Farklı dil, ırk, bölge ve kültüre sahip insanlarla birlikte aynı renk ve tek tip elbiseler içinde, hiçbir statü farkı gözetmeksizin Kâbe'nin etrafında pervaneler ve divaneler gibi dönüyorduk.

Nihayet Kâbe etrafındaki tavafı tamamlamış ve sa'y görevimizi ifa etmek üzere Safa ile Merve arasına geçmiştik. Tıpkı Hz. Hacer validemizin biricik yavrusuna su aradığı gibi biz de onun hatırasını canlandırıyor ve Allah'ın rahmetine gark olabilmek adına yürüyor, çırpınıyor ve koşturuyorduk. Tavaf ve sa'y görevimizi tamamladıktan sonra otelimize dönmüştük. Mekke'de kaldığımız süre içinde bol bol tavaf ediyor ve vakit namazlarımızı daima Kâbe'de kılmaya çalışıyorduk. Ayrıca Nurdağı, Arafat, Cennet'ül Mualla, Cin Mescidi, Hira ve Sevr Mağarası gibi mübarek yerleri ziyaret ediyorduk. Mekke'deki tüm görevlerimiz tamamlanmış ve Medine'ye yolculuklar başlamıştı. Hicreti tekrar yaşarcasına ve yaşatırcasına Medine'ye gidiyorduk.

Medine'ye vardığımızda, ilk iş olarak sevgililer sevgilisinin gül bahçesi olan Ravza-i Mutahhara'yı ziyaret etmiş ve Mescidi Nebi'de iki rekât na-

maz kılmıştık. Sonra yine ve yeniden ziyaretler... Cennet'ül Bakî, Kuba Mescidi, Cuma Mescidi, Yedi Mescitler, Mescid-i Kibleteyn, Uhut Şehitliği ve Ayneyn Tepesi... Bir yandan umre vazifelerimizi yapmış olmanın huzur ve mutluluğu yüreklerimize dolarken, diğer yandan da ayrılık vaktinin hızla yaklaşıyor olduğunu hatırladıkça yüreğimize kor düşüyordu. Evet, maalesef ki zaman daralıyor ve ayrılık vakti hızla yaklaşıyordu. Umre dönüşü misafirlere ikram edeceğimiz hurma, zenzem, esans, misvak, tespih, yüzük gibi hediyeler alınmış ve nihayet Allah Resulü'nün beldesi olan Medine'ye veda vakti gelip çatmıştı.

Bizi, memleketimize taşıyacak olan uçağa binmeden önce dönüp Medine semalarına son kez bakıyor ve derin derin nefes alarak o münevver şehre gözyaşlarımla veda ediyordum. Son bakış ve son gözyaşıyla birlikte yutkuna yutkuna bindim uçağa. Aşkım, sevdam, canım, kanım, ruhum, kalbim, yüreğim ve hasretim hep orada kaldı. Uçağa taşıdığım sa etim, kemiğim ve bedenimden ibaretti. Ayaklarım beni geri geri çekiyor ve gitmemek için canhıraş çırpınıyordu sanki. Tek umudum ve tesellimse arınmış bir şekilde vatanıma ve memleketime dönüyor olmamdı.

Rabbim umremizi makbul, sa'yımızı meşkûr ve zenbimizi mağfur eylesin.

Âmin. ■

ELHAMRA SARAYI

F. Hilâl FERŞATOĞLU

İstanbul Kadıköy Vaizi

İslamın batıdan yükselen yıldızı olan Endülüs'ün göz nurudur Elhamra. Sierra Nevada dağlarına sırtını dayamış, Gırnata ovasına hâkim yayvan bir tepeye oturmuş dillere destan bir kale-saraydır. İnşasında kullanılan, demir zengini bölge toprağından elde edilen kırmızı harç, dış cepheye rengini ve bu malsalı hisara adını verir.

İspanya'da 500 senedir hâkim olan Müslüman siyasi varlığının Hristiyan krallıkların baskısıyla yarımadanın güneyine sıkıştığı XIII. yüzyıl ortalarında inşa edilmiştir. Beni Ahmer Devleti'ni (1232-1492) kurarak Gırnata'yı merkez seçen Nasrî emiri I. Muhammed tarafından imarına başlanmış, sonraki emirler tarafından genişletilmiştir.

Dış görünüşü itibarı ile oldukça sade, sağlam surlarla ve yüksek kulelerle çevrili Elhamra üç bölümden müteşekkildir. Tepenin batı ucunda askerî kışla olarak tanzim edilen Alkasaba,

ortada en yüksek kısımda emirin ve haremının ikamet ettiği saray, doğu kısımda ise idarecilerle esnafın yaşadığı "medine" yer almaktaydı.

Elhamra'yı İslam mimarisinin zirvesine taşıyan esas kısım, estetiği ve hendesi ile hayret ve takdir uyandıran saray kısmıdır. Birbirine koridorlarla bağlı zarif odalar, ihtişamlı salonlar, akar çeşmeler ve fıskiye havuzların şenlendirdiği büyük avlular ve yemyeşil bahçelerden müteşekkil sarayın en önemli bölümleri Mersinağaçları Avlusu ve Aslanlı Avlu etrafında kümelenmiştir.

Mersinağaçları Avlusu, uzunca bir dikdörtgen şeklindedir. Avlu boyunca uzanan ve iki kenarı mersin çalılıkları ile süslenen durgun havuz, zarif revakların aksini suya düşürürken mekâna muhteşem bir derinlik kazandırmıştır. Batı kısmında büyük bir mescit bulunan avlunun kuzeyinde yüksek bir kule görünümündeki Komares Kasrı yer alır. Resmi merasimler için

kullanılan Mersinağaçları Avlusu'ndan kasır içindeki İnayet Holü'ne ve devlet yönetiminin kalbi olan Elçiler Salonu'na geçilir. Gücün ve ihtişamın etkisini hissettiren çarpıcı güzellikteki bu taht odasının sedir ağacından yapılmış yüksek oymalı tavanı, sanki Kehkeşanlı bir gök tasviridir. Kubbeli tavana uzanan beyaz alçı kaplama duvarlar bitkisel ve geometrik desenleri, kuşaklar ve madalyonlar hâlinde tekrar eden "Ve lâ gâlibe illallah." hüsnühatları ile göz kamaştırırken alt kısımlar rengârenk çinilerle bezenmiştir. Zemin dahi basmaya kıyamayacak güzellikte farklı motiflerle süslenmiştir. Vitraylı pencerelerden süzülen gün ışığı yansıdığı tezyinatlı yüzeylerde renkli titreşimler oluşturmaktadır. Elçiler Salonu'nun kalın duvarlarına açılmış dokuz büyük pencere mekânı aydınlatırken dış dünyayla irtibatı da sağlamakta, Darro vadisine ve Albayzın sokaklarına bakmaktadır.

Beyaz mermerden çifte sütunlar ve dantelalar gibi işlenmiş zarif revaklarla çevrili Aslanlar Avlusu ile etrafındaki salonlar, emir ve haremine tahsis edilmiştir. Avlu, adını ortasında bulunan on iki aslan heykelinin taşıdığı çanak görünümündeki fıskiyeli havuzdan alır. Aslanların ağzından akan su, havuzu çevreleyen sığ bir kanala dökülür ve buradan avlunun dört tarafındaki salonlara kadar ulaşır. Aslanlı Avlu görkemli zamanlarında şahane revaklar altında, rengarenk ipek halılar üstünde saray ahalisinin yemek yedikleri, su sesinden şarkılar dinleyerek istirahat ettikleri serin, ıtırılı, masalsı bir çiçek bahçesidir. Aslanlı Avlu'ya bakan birbirinden güzel salonlar içinde Krallar Salonu, tavanında yer alan ilk on Nasrî sultanına ait olduğu kabul edilen resimler ile farklılık arz eder. Tezyinatında resim ve heykel gibi Hristiyan sanattan öğeler barındıran bu avlu Endülüs'ün bir arada yaşama kültüründen doğan Müdeccen mimari tarzına örnek gösterilmektedir.

Devletin kurucu emiri I. Muhammed'in Elhamra'yı küçük bir kale-saray gibi değil Endülüs Emevi Halifesi III. Abdurrahman'ın Medinetüzzehrası gibi dört başı mamur bir şehir olarak hayal ettiği anlaşılıyor. Surların inşasından sonra kalenin su ihtiyacını karşılamak üzere çareler düşünülmüş, Darro nehrinin yukarısına bir baraj inşa edilmiştir. Üç tepenin ortasındaki vadide birik-

tirilen su 6 km. uzunluğunda eğimli bir kanal ile taşınmış, bir su kemeri ile hisara girişi sağlanmıştır. Mühendislerin 800 yıl önce gerçekleştirdiği bu devasa proje sayesinde su Elhamra'nın çeşmelerinde, hamamlarında akmış, havuzlarını doldurmuş, bahçelerinde kullanılmıştır.

Elhamra'nın büyüleyici bir başka kısmı da kuzeydoğusunda yer alan Cennetü'l-Arif bahçeleridir. İslam bahçe mimarisinin numune-i imtisali kabul edilen bu bahçelerde göze hitap eden türlü bitkiler yanında sarayın ihtiyacını karşılamak üzere yiyecek de yetiştiriliyordu. Yüksekçe bir kısma yapılan yazlık saray ise uzun dikdörtgen bir avlunun etrafını çevreleyen zengin süslemeli binalardan oluşur. Avlunun uç kısımlarındaki salonların üst katları, manzarayı temaşa için üstü kapalı seyirlik teraslar şeklinde düzenlenmiştir. Avlu ortasındaki ince uzun havuzun karşılıklı fıskiyeleleri hem göze hem kulağa hoş gelen bir güzellik arz etmektedir.

Elhamra Sarayı'nın tasarımı bir sihirli değnekle dokunulmuşçasına mükemmeldir. Binaların bu kadar ahenkli olmasının sebebi sadece dış görünüşlerindeki zarif tezyinatı değildir. Endülüs İslam medeniyetinin beş asırlık bilim mirasından hareketle mühendisler sarayın inşasında geometriyi ve matematiği kullanmışlar, her detayı hesaplamışlardır. Binaların zemin planları, yükseklikleri;

revakların sütun sayıları, kavis ölçüleri; salonların, odaların kapı ve pencere sayıları, büyüklükleri, yerleri tesadüfi değildir. Her şey matematiksel orantının kontrolü altındadır. Dağların ardından taşınıp içmek, temizlenmek, sulamak, şırıltısında dinlenmek, odalara kadar uzanan sığ kanallar sayesinde serinlemek üzere saraya getirilen su; üzerlerine yansıyan akisle sonsuzluk aynası havuzlar; mukarnaslı, kubbeli salonların yüksek pencerelerinden boydan boya tezyin edilmiş duvarlara vuran gün ışığı, hepsi ustalıklı bir hendesenin ürünüdür.

İspanya'daki son İslam devleti olan Beni Ahmer Sultanlığı iki yüz altmış sene hüküm sürdü. Kastilya ve Aragon krallıklarının ittifakı ardından uzun süre kuşatmada kalan Elhamra, 1492'de Hristiyanların eline geçti. İberya'da İslam hâkimiyetinin son bulduğunu ilan eden bir zafer alameti olarak Gözetleme Kulesi'ne gümüş bir haç dikildi ancak saray muhafaza edildi.

İslam mimarisinin estetik ve deha harikası bu zirve eseri, bugün tüm ihtişamıyla zümrüt tepelere oturtulmuş yakut bir taç gibi Gırnata'yı süslemeye devam ediyor. Sekiz asırlık Endülüs İslam medeniyetinin son iki yüzyılına ayna olan Elhamra Sarayı küçük bir sultanlığın gücünü yansıtırken, geçip giden güçlü İslam devletlerinin kudretli varlıklarına da ışık tutuyor. ■

HADİSLERLE AİLE

Mehmet Feyzi KILINÇ

Aile bir toplumun temel çekirdeği ve dinamiğidir. Anne, baba ve çocuklardan oluşan ve Allah'ın (c.c.) insana ikram ettiği dünya üzerindeki mutluluğun, huzurun yegâne temsilidir. Diyanet İşleri Başkanlığı ailenin tesisi, birlikteliği ve huzuru adına birçok çalışma yapmaktadır. “Hadislerle Aile” adlı eseriyle de bu çalışmalarına yayın olarak katkı sunmayı amaçlamaktadır. Başkanlığımız tarafından hazırlanan “Hadislerle İslam” külliyyatından derlenerek oluşturulmuş bu eser, hem Kur'an hem de hadis perspektifinde Hz. Peygamber'in (s.a.s.) hayatından sunduğu kesitlerle İslam dininin aileye bakışını ve ona yüklediği değeri, aileyi ayakta tutan temel dinamikleri anlatmaktadır.

Eserde “Aile: İnsana sunulan en değerli hazine.” olarak tarif edilmiş ve aile içerisindeki huzursuzlukların giderilmesinde Hz. Peygamber'in çözümleri işlenmiştir. “Anne-Baba-Çocuk Olmak: Bir Yuvada Buluşmak” başlığında merhamet bağlarıyla örülü ailenin her bir ferdi koruyan, acısıyla tatlısıyla emek mahsulü bir yuvaya dönüşmesinden söz edilmiştir. “Aileye Emanet Edilen Umut” başlığında ise çocuğun dünyaya gelişinden itibaren ona nasıl davranmamız ve nelerle yü-

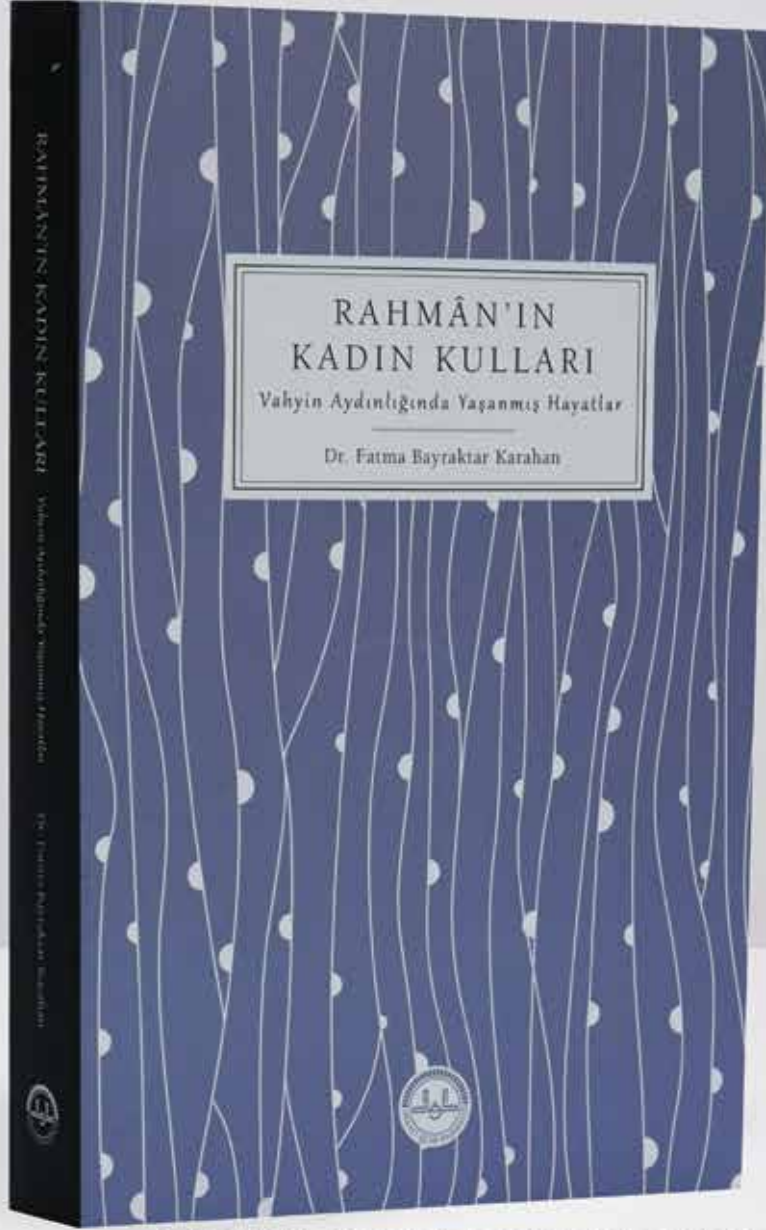
kümlü olduğumuza yönelik sorular Hz. Peygamber'in (s.a.s.) yaşamından kesitlerle cevap bulmuştur. Ayrıca eser, “Zahmet, rahmet ve cennet yolu” anne babalarımıza gönülden bağlılığın, onların kalplerini kırmamanın ve ihtiyarladıklarında

da onlara kol kanat germenin Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak için önemli olduğu ayet ve hadislerle açıklanmıştır. Kitap, huzurlu bir ailenin “Merhamette açılan ve şiddete kapanan kapı” ile mümkün olduğunu Hz. Peygamber'e (s.a.s.) gelen şikâyetlere karşı onun kayıtsız kal-

mamasından hareketle bizlere anlatmıştır. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) aile içi şiddet karşısında buyurduğu “Allah'ın hanım kullarına vurmayın.” kutlu sözü ile “Kadını kocasına karşı kıskırtan bizden değildir.” uyarıları da eserde işlenen önemli hususlardan ikisidir.

“Hadislerle Aile”, günümüz dünyasında önemli bir sorun olan “aile mahremiyeti ve özel hayatın dokunulmazlığı” konusunda okuyucuyu ayet ve hadislerle aydınlatmaktadır. Mahremiyet bağlamında İslami prensiplere riayet etmenin hem birey hem de ailelerin özel hayatını güvence altına almak olduğuna kitapta önemle dikkat çekilmektedir. Modern zamanların Müslümanlara unutturduğu bir yükümlülük olan sılayırahimin bizim için “ihmale gelmez akrabalık” olarak anlatan eser, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) sevabı dünyadayken verileceklerden biri olarak akrabayla ilgilenmeyi akrabalık bağının kuvvetlenmesiyle Allah'ın rahmetinin de kişinin üzerine ineceği ifade edilerek ciddi müjdeler ve uyarılara yer vermiştir. “Hadislerle Aile”, ilk adımından itibaren eşlerin mutluluk ve huzuru yakalayabilmelerine Hz. Peygamber'in (s.a.s.) söz ve filleri ile katkı sağlamaktadır. ■

Bu kitap, kadın-erkek arasında cinsiyete dayalı rekabetçi ve çatışmacı bir dille ve böylesi duygularla değil, geçmişe ibret nazarıyla bakmanın, yaşanmış örneklerden hareketle bugünün kadınına erkeğine dersler çıkarmanın mümkün olduğu hakikatinden hareketle kaleme alındı. Hikâyemizin kahramanı kadınların hayatları bütünüyle değil öne çıkan bir ya da bir kaç yönü ile anlatıldı.

www.yayinsatis.diyamet.gov.tr

Yurt içinde Diyanet yayınları satış yerlerinden, yurt dışında müşavirlik ve ataşeliklerimizden temin edebilirsiniz.

Bunlara, "Yeryüzünde fesat çıkarmayın."
denildiğinde, "Biz ancak ıslah edicileriz!" derler.
İyi bilin ki onlar bozguncuların ta kendileridir.
Fakat farkında değillerdir.

(Bakara, 2/11-12.)

FIYATI: 6 TL